

Carolina Sidon
Petra Skřivánková

tvorivá hra

Metodika
tvořivých činností
v mateřské škole

Dejte dětem do ruky
pilku, nůž nebo jehlu.
Zvládnou to!

Co pro mě znamená tvořivá hra?

Tato činnost mě velmi baví, jelikož i já se pokaždé naučím něco nového.

Tvořivá hra je protiváhou k současnému návodovému a šablonovitému životu zaměřenému na výkon. Líbí se mi.

Tvořivá hra mi rozšířila obzory, jak pracovat s dětmi jiným způsobem, než jakým jsem doposud byla zvyklá.

Jedna z nejdůležitějších věcí, které jsem se díky tvořivé hře naučil, je nekomentovat finální výrobek jakýmkoliv způsobem, ale nechat si vysvětlit, co konkrétně představuje a jakým způsobem dítě postupovalo při jeho realizaci. Rovněž je podle mě velice důležité odolat snaze dětem výrobu usnadnit a zasahovat jim do tvůrčího procesu. Učitel má zachovat úlohu průvodce a kouče, ukazovat a ptát se. Při zachování těchto fundamentálních kroků je tvořivá hra vzorem pro všechny mateřské i základní školy v tom, jak můžeme dětem pomoci rozvíjet se, fungovat a obstát v budoucím technickém světě.

Tvořivá hra pro mě znamená radost, radovat se z úspěchu i neúspěchu (chybami se člověk učí).

Texty: Mgr. Carolina Sidon, Mgr. Petra Skřivánková; 2020
Ilustrace: MgA. Aneta Františka Holasová; 2020

ISBN 978-80-904903-9-0

Carolina Sidon
Petra Skřivánková

METODIKA TVOŘIVÝCH ČINNOSTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Obsah

Příběh tvořivé hry	4
Pilíře tvořivé hry	12
První pilíř – Hra se prolíná s tvořením / 12	
Druhý pilíř – Přenášíme aktivitu z dospělého na dítě / 15	
Třetí pilíř – Zaměřujeme se na proces, ne na výsledek / 22	
Pravidla tvořivé hry	26
1. pravidlo: Neděláme práci za děti – hlavou ani rukama / 28	
2. pravidlo: Respektujeme, že každé dítě má své tempo a své nápady / 31	
3. pravidlo: Chybami se člověk učí / 33	
4. pravidlo: Bereme si inspiraci z přírody / 36	
5. pravidlo: Dbáme na bezpečnost (i svoji), ale neděláme z komára velblouda / 38	
6. pravidlo: Podporujeme v dětech zvědavost / 40	
7. pravidlo: Nebereme dětem hotové výrobky / 42	
Fáze tvořivé hry	48
Materiály / 50	
Nástroje / 53	
Postupy / 60	
Téma / 64	
Ukázky aktivit	68
Materiály / 70	
Nástroje / 75	
Postupy / 79	
Téma / 83	
Prostředí tvořivé hry	86
Tvořivá hra ve třídě / 86	
Tvořivá hra v zahradě / 90	
Tvořivá hra doma / 97	
Teorie tvořivé hry	102
Reflektivní dialog / 104	
Směřování tvořivé hry: vzdělávací cíle / 112	
Pošli to dál! Kolegiální podpora, sdílení a sebevzdělávání / 115	
Hra / 118	
Děti se speciálními potřebami / 122	
Od začátečníka po mistra / 125	
Styly tvoření / 127	
Závěr	136
Seznam literatury	140

Příběh tvořivé hry

PROČ tvořivá hra?

V našem muzeu jsme již dříve realizovali projekt, v němž učitelky mateřských škol získávaly nejrůznější řemeslné dovednosti – učily se opracovávat dřevo, šít na stroji, tkát, plstít,... Dlouhodobě jsme od nich měli poptávku na vytvoření nějaké ucelené didaktiky řemesel – tedy co a jak by se dalo dělat s dětmi ve školce. Chtěly se naučit, jak s dětmi řezat, vrtat, šít tak, aby to bylo bezpečné a technicky správné – aby děti získávaly návyky při práci s nástroji, které budou moci dále rozvíjet stejně, jako když se ve školce učí třeba stříhat nůžkami nebo modelovat z keramické hlíny.

Kdybyste se s námi vrátili v čase o čtyři roky zpátky, slyšeli byste asi následující útržky debaty:

Naučíme paní učitelky, jak by si s dětmi mohly vyrobit nějaké hračky? Aby to nebylo jen řezání pilkou pro nic za nic!

Podíváme se na Pinterest, tam je spousta hezkých nápadů na výrobky ze dřeva.

No, ale chceme přece zapojit hlavně děti, aby byly aktivní, aby nebyly jen podle šablon a pokynů učitelky. Když já sama tvořím, často na začátku taky nevím, co z toho nakonec bude.

Co kdybychom na to šly úplně jinak? Opačně než normálně. Žádný Pinterest, žádný plán.

Prostě přineseme do třídy spoustu materiálů, dáme to dětem k dispozici a necháme je, ať si tvoří, co chtějí.

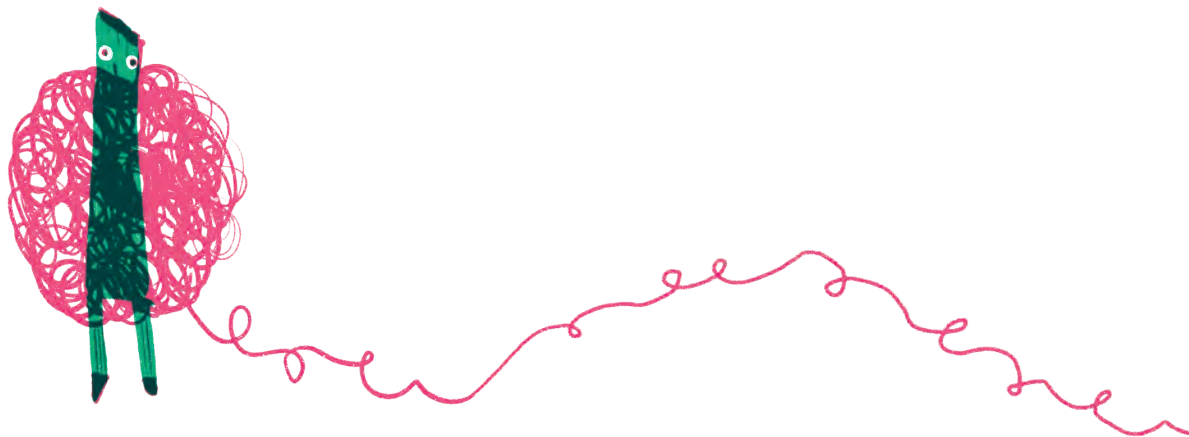
To děti přeci samy nevymyslí. Nedokážu si to vůbec představit. CO BUDOU DĚLAT???

Tak když nám nepůjde o to, aby udělaly nějaký výrobek, ale aby jenom prožily ten pocit tvoření, poznávání materiálů, mohlo by to vyjít, ne?

Zkusíme to. Je to experiment, ale bude to teda chaos a myslím, že některé paní učitelky na nás budou koukat, že jsme se zbláznily.

Proběhly mnohé emotivní výměny názorů, protože pro nás bylo těžké zkusit něco úplně nového a udělat plán jinak, než jsme byly zvyklé. Ale šlo nám o to, aby paní učitelky získaly určitý didaktický náhled na to, jak s dětmi tvořit, aby to mohly využít i po skončení projektu. A to nemohl být návod na jeden výrobek, ale metoda přístupu, která je využitelná obecně pro tvořivé činnosti. Tak postupně vznikly zásady pro tvořivou hru a formovala se celá koncepce zahrnující volnou hru, používání nástrojů a prožitků z praktických a tvořivých činností.

Methodika se tak stala dílem v díle. Je vytvořená tak, že cílí na děti a rozvíjí jejich dovednosti, ale zároveň cílí na pedagogy a rozvíjí jejich didaktické uvažování. Často jsme od pedagogů slýchaly, jakou mají radost, když vidí, co děti všechno dokáží při tvořivé hře, a také, jak se obecně změnil jejich přístup k dětem.

Methodiku tvořivé hry jsme vymýšlely od nuly. Měly jsme představu, co chceme učit – **chceme, aby se ve školkách více pracovalo s běžnými materiály a nástroji a aby děti měly při tvoření volnost vymýšlet, experimentovat, hrát si.** Chtěly jsme naučit paní učitelky „nedělat práci za děti“. Přály jsme si, aby si děti mohly se svými výrobky přirozeně hrát. Aby školkové tvoření nebyla manufaktura, kde všechny děti vyrobí stejné výrobky podle předem daného návodu a hotové je odevzdají učitelce. Měly jsme představy, které vycházely z našich mnoha návštěv ve školkách, výukových programů a projektů pro pedagogy. Měly jsme také inspiraci z různých směrů – artefietiky, svobodných her, z lesních školek nebo zahraničních webů.

Začínaly jsme experimentovat s materiály a čekaly, jak budou děti i pedagogové reagovat na výzvu „vyrobte si, cokoli jen chcete“. Velmi nás těšily a povzbuzovaly výsledky takového přístupu, protože děti tvořily bez zábran, nadšeně a zaujatě a vymýšlely neuvěřitelně originální řešení. Pak jsme se posouvaly k nástrojům, což byla nejvíce obávaná a náročná část tvořivé hry. Postupně jsme upřesňovaly pravidla pro práci s nástroji, vybíraly vhodnější, bezpečnější a odolnější nástroje a učily se z chyb vlastních i cizích. Původně jsme část Téma zařazovaly před Postupy, ale spolu s učitelkami jsme zjistily, že je výhodné naučit děti „čist“ obrázkové postupy, aby je mohly postupně využívat třeba i k tvoření na určité téma.

Methodika během celých čtyř let žila svůj vlastní život – od „porodu“, který doprovázely nevyhnutelné bolesti, radosti i trápení, přes nejisté první krůčky, období vzdoru, kdy jsme si nebyly zcela jisté, jestli naše dosavadní úsilí bylo smysluplné... až nakonec nyní stojí na prahu dospělosti, pevně na nohou a s velkými a odvážnými plány do budoucna. Pouštíme ji tedy do světa (s hrdostí a zároveň i lehkou obavou, protože její osud už nebudeme mít tak pevně v rukou) a moc se těšíme, že bude růst a rozvíjet se i dále – snad i spolu s vámi.

Chtěly bychom poděkovat všem učitelkám, které do tohoto projektu s námi šly, protože měly velikou odvahu a důvěru v to, že vznikne něco, co pro děti i pro školky bude přínosné. Bez této víry a chuti se učit by metodika tvořivé hry nevznikla. Jsme šťastné, že spousta pedagogů mateřských škol je motivovaná k tomu, aby české vzdělávání posouvala dopředu.

Carolina Sidon: Ten pocit, když vám pod rukama roste nový výrobek, otáčíte ho, zkoumáte, pilujete, brousíte, zkoušíte a experimentujete. Cítíte vůni jeho materiálu a ruce máte příjemně špinavé a unavené od práce. To je zážitek, který metodou tvořivé hry zprostředkujeme dětem ve školce. Neděláme práci za ně a necháváme je, aby si bezpečně prošlapávaly svou vlastní tvořivou cestu.

Petra Skřivánková: Dřív si děti vystačily s polínkem a pár hadříky, ale ta dnešní mládež...! Takže my jsme dětem daly přesně tohle: polínko a pár hadříků, úplně obyčejné nástroje a několik jednoduchých pravidel. A nepřestáváme spolu s učitelkami znovu a znovu žasnout, jak i dnešní děti fascinují jednoduché přírodní materiály a možnost přetvářet je a hrát si s nimi zcela podle své fantazie. Zkuste to taky!

PROČ Muzeum Říčany?

Znám Muzeum Říčany, chodíme tam s dětmi na programy, takže jsme byly rády za nabídku účasti v projektu. Když jsme se pak učily věci, které jsou uvedeny v RVP, tak jsem přemýšlela, proč ten projekt dělá muzeum, a ne někdo od MŠMT?

Současná role muzeí se v naší společnosti proměňuje. Už to nejsou jenom budovy, které uchovávají sbírky a kde se vědecky bádá. Z Muzea Říčany se stává platforma pro vzdělávání nejen dětí, ale i učitelů. Sledujeme moderní trendy ve vzdělávání a realizujeme výzvy z programů Evropské unie. Jsme tak prostředníkem, který podporuje rozvoj pedagogické práce v terénu. Díky regionální působnosti máme dlouhodobé vztahy s mateřskými i základními školami a pedagogy. To vytváří vztah založený na důvěře, díky které se podpora a sdílení dá dělat s dobrým výsledkem a dlouhodobou udržitelností.

PROČ nová metoda?

V pedagogické obci se mluví o nových trendech ve vzdělávání, učitelé a učitelky zmiňují nutnost změny přístupu k dětem, které vyrůstají v digitálním a globálním světě. Není možné přehlížet, že škola a školka již nemá výlučné postavení ve zprostředkovávání znalostí. K těm se dnešní děti dostanou jinými cestami. Role pedagogů se proto mění, stávají se z nich průvodci a partneři, kteří rozvíjejí dovednosti pro život. Dítě není tichým posluchačem, ale aktivním účastníkem procesu učení. Chce zkoušet, komunikovat, poznávat sám sebe, bádát, chybovat, diskutovat, sdílet, rozporovat, tvořit. A to všechno, protože ví, že to **MŮŽE**.

Státní vzdělávací politika tento trend potvrzuje a metoda tvořivé hry ukazuje, jak takový přístup může vypadat v praxi. Dítě **MŮŽE** používat ostré nástroje, **MŮŽE** realizovat své nápady, **MŮŽE** pracovat vlastním tempem, **MŮŽE** samo hodnotit výsledky své práce, protože to v něm buduje sebedůvěru, iniciativu a samostatnost.

Když nahlédneme na požadavky dnešního kurikula, vidíme, že už nestačí jen poslušnost a zručnost jako za dob Marie Terezie. Postoje, které sdílí naše společnost, se dají shrnout citátem Tomáše Feřteka: „Jak zní současný slogan? Místo: Zopakuj, co jsem ti včera řekl, a vykonej, co jsem ti přikázal, a u toho drž hubu a krok! se nejpravděpodobněji změnil na: Najdi svůj úkol, převezmi za něj zodpovědnost a přijď nás přesvědčit, jak dobře jsi ho vykonal.“

PROČ to číst?

Metodika, kterou držíte v ruce, je uceleným „návodem k použití“ tvořivé hry. Dozvíte se zde, na jakých pilířích metoda stojí, jaká pravidla je nutné dodržovat, aby to celé ve vaší třídě fungovalo. Získáte i teoretické základy, abyste metodu pochopili v souvislostech a mohli argumentovat kolegům nebo rodičům, proč dáváte dětem takovou „volnost“ a také pravidla.

Knihu nemusíte číst najednou od první strany po poslední větu a dělat vše přesně tak, jak je v ní uvedeno. Můžete si vyzkoušet to, co vás zaujme nejvíc, a po čase, kdy to už vám i vašim dětem nebude stačit, se ke knize opět vrátit pro další inspiraci.

A co je na tom nejlepší? Tohle není „anonymní“ kniha přeložená od autorů, kteří žijí někde za oceánem. Celá metoda vznikala a stojí na vzájemném sdílení a kolegiální podpoře pedagogů, lektorů a dalších odborníků. Podpora vydáním publikace nekončí, naopak! Rádi k vám přijedeme a ukážeme vám tvořivou hru přímo ve vaší třídě, s vašimi dětmi. Nebo můžete přijet navštívit některou ze školek, kde tvořivá hra už funguje, a podělit se o zkušenosti přímo s pedagogy z praxe. Můžete se také inspirovat, ptát a sdílet na našich webových stránkách. Jsme tu pro vás!

PROČ to dělat?

„Tvořivá hra mne oslovila svým jednoduchým principem bez zbytečného množství manuálů a pomůcek. Také možnostmi uzpůsobení pro různý věk dětí i různé prostředí. Následně propojením v různých tématech během celého školního roku.

Z pozice ředitelky bylo pak jednodušší tvořivou hru představit rodičům i učitelům, zbavit všechny zbytečných obav z realizace, náročnosti nebo strachu o bezpečnost dětí. Jít příkladem byla nejsnazší cesta.

V současné době je tvořivá hra součástí našeho každodenního života v mateřské škole, nemusí jít vždy o viditelné dění, ale o přítomnost myšlenek a principů tvořivé hry.“

Gabriela Blovká, ředitelka MŠ Světice

„Ano, zpočátku to může vypadat jako nemožné, chaotické, hlučné, všude je nepořádek a divné výrobky, které rodičům nebo učitelům nic neříkají. Ale kdo z vás, když něco vyrábí, má kolem sebe stále uklizené? Já, když třeba šiju, tak mám kolem sebe spoustu látek a nití. Když mám ušito, teprve uklízím. Takže pokud je během tvořivé hry nepořádek, je to vlastně běžná součást každodenního života.

Každopádně je nádherný pocit předávat dětem něco smysluplného, něco, co opravdu budou v životě potřebovat. Tím je samostatnost při práci, umět zrealizovat svůj nápad, nebát se ho zlepšovat, učit se z vlastních chyb a nezdarů, umět po sobě uklidit, a hlavně umět se radovat z toho, co jsem vytvořil.“

Veronika Svobodová, MŠ Mnichovice

„Během mé pedagogické praxe jsem měla možnost sledovat, jakým způsobem se u dětí vyvíjí přístup a zájem o tvořivou hru nejen ve třídě, ale i na zahradě školky a ve volné přírodě. Dětem ve věku cca 3–4 roky jsem po nástupu do MŠ nabízela pouze jednoduché aktivity, při kterých se seznamovaly s „novými“ materiály (vlna, provázky, přírodniny, dýha, látky, provázek...), nástrojky (kladívko, jehla, smirkový papír, nůž...) a snažila jsem se nechat jim prostor a čas, aby si samy vyzkoušely a poznávaly jednotlivé materiály i nástroje. Aby si vyzkoušely, co je hladké, drsné, ostré, tupé..., co si můžou vyrobit, zkrátka nechala jsem prostor jejich fantazii.“

Iva Ungerová, MŠ Mnichovice

„Já dětem ukazuji cestu, jak na to, jak se pracuje třeba s vrtačkou. Že to musí mít v rovině, hlídat si ruku, koukat. Vím, co a jak. Tak to jim předávám. Vedu aktivitu a ukazuji možnosti. A když vyrábějí děti, tak mě neuvěřitelně inspirují, protože to, co oni dokážou vymyslet, by mě nenapadlo... V tom prvním ukazuji dětem já, že to je jednoduché, a v tom druhém ukazují děti mně, že je to jednoduché.“

Kateřina Blažková, Sunny Canadian School, Jesenice u Prahy

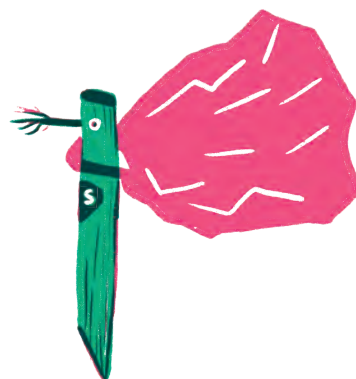

„Zdravím všechny tvořivé učitelky a lidi vůbec. Jmenuji se Ivana Vašinová a ve školce učím od svých 18 let. A učím se opravdu stále. Práce s dětmi se ve školce za těch 33 let hodně změnila. Stoupla i náročnost na nás, pedagogy. Když se ohlédnu zpátky, tak prvních 15 let jsem pracovala tak, jak mě škola naučila. V té době jsem byla i na mateřské. Další roky byly roky změn, měnil se způsob práce, co bylo dobré dřív, to najednou tak nebylo úplně dobré, někdy přímo špatné a odstrašující. A my, učitelky, jsme hledaly způsob, který je pro děti přirozený. Našly jsme ho i bez příruček a učebnic, děti nám pomohly. Ale na té cestě bylo fajn potkat lidi, kteří nám předávali další nové a krásné myšlenky, a najednou jich bylo všude kolem spousta. Odrazovým můstkem pro mou změnu bylo to, že mně přišla nabídka na Specializační studium EVVO a já měla najednou pocit, že je to to pravé, že jsou to věci, které bych chtěla dělat a jak bych to chtěla dělat. Studium byla studnice plná nápadů, poznatků, nových lidí a myšlenek. A také hodně práce. Pak jsem se ocitla ve školce se zaměřením na přírodu, poté mě nadchly další nabídky z muzea v Říčanech – Učíme řemesla, BOV, Mentoring v přírodovědném a polytechnickém vzdělávání a Tvořivá hra. A teď jsem tu, plno věcí jsem již s dětmi zkusila a co mně přišlo fajn, se snažím předat dál. S chutí do toho.“

Ivana Vašinová, MŠ U slunečních hodin, Říčany

A mě na tvořivé hře baví, že i když mi občas upadne noha nebo oko, tak mi děti místo toho přidělají třeba laserový meč nebo skákací kalhoty, a to je fakt výhoda...

Publikací vás budou provázet také tyto tři paní učitelky. Poznáte v nich některou ze svých kolegyně nebo třeba i sebe?

Učitelka je tady hlavně od toho, aby se nikomu nic nestalo. Musíme vždycky hledět i na to, co tomu řeknou rodiče.

Mám praxi už 30 let, takže myslím, že vím, jak se tyhle věci mají dělat.

Nejvíc mě baví ty okamžiky, kdy s dětmi běháme po lese, skáče do louží a všichni si to užíváme.

Co vás čeká?

Myšlenka metody
je postavena na

3

pilířích:

- Hra se prolíná s tvořením.
- Přenášíme aktivitu z dospělého na dítě.
- Zaměřujeme se na proces, ne na výsledek.

Když myšlenku přijmete a chcete
tvořivou hru dělat, je třeba dodržovat

7

pravidel:

- Neděláme práci za děti – hlavou ani rukama.
- Respektujeme, že každé dítě má své tempo a svoje nápady.
- Chybu lze napravit nebo akceptovat – dáváme dítěti volbu.
- Používáme přírodní a recyklované materiály.
- Dbáme na bezpečnost, ale neděláme z komára velblouda.
- Podporujeme v dětech zvědavost.
- Nebereme dětem hotové výrobky.

Tvořivou hru

zavádíme ve

4

fázích:

Materiály

Nástroje

Postupy

Téma

Výsledkem je

dětských nápadů

a výrobků:

Vánoční banán

Odpočívátko pro motýly

Šiškové miminko

Skákací kalhoty

Veverka s osmi očima

Počítadlo pro Ježíška

Zásobárna pro mravence

První pilíř – Hra se prolíná s tvořením

První pilíř tvořivé hry stojí na základní a přirozené potřebě dítěte poznávat svět prostřednictvím hry.¹

¹ „Hra je nejpřirozenější činností dítěte předškolního věku, je základní cestou učení se a rozvoje každého dítěte, projevem jeho spontánní aktivity.“
(V. Krejčová, 2015)

² Odborníci doporučují tyto zásady pro podporu tvořivého myšlení:
1) Nehodnotit 2) Dobrovolnost
3) Bezpečí 4) Humor 5) Potěšení ze hry 6) Pochvala 7) Hra
(K. Fichnová, 2012)

→ Více o tématu svobodné hry se dočtete v kapitole Hra.

Při tvořivé hře **necháváme děti, aby si se svými výrobky hrály**, upravovaly je podle potřeby, vylepšovaly nebo třeba spojily s výrobkem jiného dítěte. Mohou si je vzít s sebou ven nebo je třeba umístit do domečku, který si postaví z běžné stavebnice. Během hry se výrobky často rozpadnou, poškodí, zničí. Dítě má možnost volby v tom, zda si svůj výtvar opraví, nebo ho nechá být a hraje si i s torzem původního výrobku. Každé dítě věnuje jiné množství času tvorbě, hře a opravám.

Proč je to tak důležité?

V mateřské škole velká část výrobků dětí končí na výstavce nebo na nástěnce, aby rodiče viděli výsledky práce svých dětí. Děti nemají možnost si se svým výrobkem hrát a často ani nemohou experimentovat, protože to nevede ke splnění zadání.

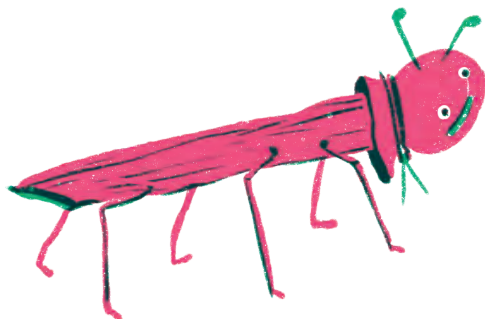
Když si děti se svými výrobky mohou hrát, změní se jejich motivace. Najednou se z výrobku stává něco živého, co mohou dále při hře upravovat a měnit. Výsledek **nebude nikdo hodnotit a srovnávat** s dalšími podobnými výrobky, může být tedy jedinečný a nemusí být dokonalý. Hra je navíc „jenom jako“, a proto může dítě zkoušet, co ho napadne, a **nemusí se bát, že bude chybovat** nebo že jeho nápad je špatný.

Hra je součástí podnětného prostředí k rozvoji tvořivého myšlení.² Výrobek se stává **součástí příběhů**, může být **mnohokrát upraven, přetvořen tak**, aby vyhovoval aktuální situaci. Když se dětem podaří vymyslet něco nového, co funguje nebo se jim to hodí do příběhu, mají ze své práce mnohem větší radost a posilují svoji sebedůvěru. Děti jsou přirozeně motivované k tomu, aby pracovaly pečlivě – těší je, když je výrobek funkční, drží pohromadě a odpovídá jejich představě.

→ RVP PV str. 8:

Vhodné je využívání prožitkového a kooperativního učení hrou a činnostmi dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte, podporují dětskou zvědavost a potřebu objevovat, podněcují radost dítěte z učení, jeho zájem poznávat nové, získávat zkušenosti a ovládat další dovednosti.

Když děti vymýšlí nové věci, učí se, ohromně rychle rostou a stávají se samostatnými bytostmi. A děti při hře vždy vymyslí něco, co by nás dospělě nenapadlo.

Je fakt, že když vím, že výrobky nebudeme někde vystavovat, nemám takovou potřebu dětem do práce mluvit, zasahovat a „pomáhat“ jim. Přece jen cítím za výrobky na nástěnce určitou odpovědnost – jsou i mojí vizitkou, rodiče a kolegyně jistě řeší, jak jsem dokázala děti namotivovat a vést při tvoření.

Jednou jsme už zkusili tvorivou hru, byl z toho hrozný nepořádek, ale v životě jsem netušila, co všechno děti mohou vymyslet. To jsem teda žasla.

No jo, ale jsou děti, co si s tím nechtějí hrát, bojí se, aby si to nezničily. Chtějí si to odnést domů.

Dítě to třeba ani nenapadne, když je zvyklé výrobek pokaždé dávat na nástěnku. Do hry samozřejmě nenutíme. Dítě se samo rozhoduje, jak se svým výrobkem naloží. Pokud si ho odnese do šatny a uloží do poličky, je to jeho volba a je to tak úplně v pořádku.

Dětem často stačí málo, aby si rozehrály nějaký příběh. Pokud třeba jen postávají a nevědí, co s výrobkem dělat, můžete je motivovat například takto: „Co to máš? Kočičku? A ty jsi vyrobil panenku? Můžu si ji půjčit? Ahoj kočičko, jak se jmenuješ? Pojd' se podívat, kde bydlím... Nechtěla bys trochu mlíčka?...“ Děti pak příběh samy rozvíjejí a třeba i zapojují další děti a jejich výrobky.³

³ David Sobel ve své práci pracuje s tématem, jak využít principy dětských her pro učení a motivaci dětí.

Pozoroval hru dětí v přírodě na celém světě a odhalil 7 podob, které na sebe hra bere: 1) Dobrodružství 2) Fantazie a představivost 3) Zvířecí spojenci 4) Mapy a cestičky 5) Malé světy 6) Zvláštní místa 7) Lovci a sběrači. (Sobel, 2008)

Druhý pilíř – Přenášíme aktivitu z dospělého na dítě

Přenášení aktivity z dospělého na dítě znamená, že některé činnosti, které běžně dělá sama učitelka, může dělat spolu s dětmi anebo zcela nechat na dětech. Tento princip souvisí s rozdílem mezi řízenou činností a nepřímo řízenou činností.⁴

Často se nám dospělým stává, že za děti děláme více, než je potřeba – v dobrém úmyslu. Nenecháme je ani dělat chyby, které ale člověk přirozeně potřebuje ke svému učení. Zkuste si představit sami sebe, jak byste se cítili, pokud byste chtěli dát prostor své kreativě, vytvořit něco originálního – třeba namalovat obraz. O víkendu jste byli na horách a napadlo vás, že byste namalovali ponuru, mlhavou krajinu v odstínech šedé a zelené. A kdosi by vám stál za zády a říkal: „Je jaro, takže namaluj vázu s květinami. Aby to bylo hezky veselé, použij žlutou, červenou, zelenou a růžovou. A ta váza by byla hezčí kulatá než hranatá, vid’? Podívej, jak to má Maruška pěkný, tak pozor, ať nepřetahuješ! No, tohle ale je hodně těžké, ukaž, radši ti s tím pomůžu, abys to nezkazil. Šikulka! Vystavíme to tady do chodby, ať to každý vidí.“ Do malování asi dětem nezasahujeme v takové míře, ale jak je to v případě pracovních činností?

→ RVP PV str. 8:

Didaktický styl vzdělávání dětí v mateřské škole je založen na principu vzdělávací nabídky, na individuální volbě a aktivní účasti dítěte. Učitel je průvodcem dítěte na jeho cestě za poznáním, probouzí v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat, nikoliv tím, kdo dítě „úkoluje“ a plnění těchto úkolů kontroluje. Úkolován je učitel – jeho hlavním úkolem je iniciovat vhodné činnosti, připravovat prostředí a nabízet dítěti příležitosti, jak poznávat, přemýšlet, chápat a porozumět sobě i všemu kolem sebe stále účinnějším způsobem.

Princip přenášení aktivity na dítě metodicky odpovídá formám činnostního či aktivního učení a z pohledu pedagogiky vychází například z konstruktivistického pojetí výuky.⁵

⁴ „Při řízené činnosti děti pracují pod přímým vedením učitele. K řízené činnosti pedagog děti motivuje, činnost pak dále organizuje, koordinuje, rozhoduje o jejím průběhu. Jeho role je při řízené činnosti dominantní. Nepřímo řízené činnosti spadají do kategorie samostatných činností. Dítě dostává k jejich realizaci od pedagoga vnější impuls. Nepřímé řízení spočívá zejména v jejich přípravě pedagogem. Činnost probíhá jako samostatná, pedagog je v pozadí.“ (Krejčová, 2015)

⁵ „Výukové strategie, které respektují konstruktivistické pojetí výuky a které využívají metody aktivního učení, efektivněji podporují rozvoj myšlení (všech) dětí. Zvyšují tak šanci, že děti do nových poznatků skutečně proniknou, že nové poznatky nezůstávají na povrchu, ale děti k nim zaujmají vlastní postoj.“ (Krejčová, 2015)

Jaké přesně aktivity přenášíme z dospělého na dítě?

PROČ vyrábět? Volba tématu může vycházet z různých motivací. Ty budou jiné u učitelky a u dítěte. U učitelky to často bývá ovlivněno aktuálním obdobím roku (Velikonoce, Vánoce) nebo aktuálně probíraným tématem (domácí zvířátka). U dítěte vychází z jeho momentálních emocí (těší se na maminku) nebo zájmů (dinosauři), případně si chce vyrobit hračku (pušku, panenku). S rozdílnou motivací učitelky a dítěte často souvisí to, že dítě vyrábění na předem dané téma nebaví, „zlobí“ a je nesamostatné.

CO se bude vyrábět? Rozhoduje se o konkrétní podobě výrobku na dané téma. Například učitelka, která pro děti vybrala téma Velikonoce, se rozhoduje mezi vyráběním slepičky, zajíčka, zdobením vajíček nebo dekorováním květináče s osením. Dítě, které se těší na maminku, se rozhoduje mezi tím, zda vyrobí postavu maminky, nějaký šperk pro ni, nebo jí ušije kabelku.

Z ČEHO a ČÍM? Volba materiálu a nástrojů nikdy nebude zcela na dítěti – vždy bude vycházet z toho, co učitelka připraví a umožní dětem používat. U přímo řízených činností jsou ale připravené pouze ty materiály a nástroje, které dítě „musí“ použít, aby vytvořilo daný výrobek. Má volbu třeba jen v různých barevných variantách nebo počtu předmětů – třeba na ozdobení sněhuláka může použít několik barevných vloček. Ale jedna bude (podle učitelky) pravděpodobně málo a dvacet zase už moc. V nepřímo řízených činnostech má dítě k dispozici různé materiály a nástroje, z nichž si může libovolně vybírat, nemusí použít od všeho něco, nemusí pracovat se všemi nástroji. Dítě má také možnost požádat učitelku o materiály nebo nástroje, které nebyly původně k dispozici (např. v průběhu tvoření dojde k tomu, že by se mu na upevnění hodila gumička. Zkusí tedy požádat učitelku, zda by mu nějakou nedala. Ta samozřejmě může, a nemusí vyhovět.)

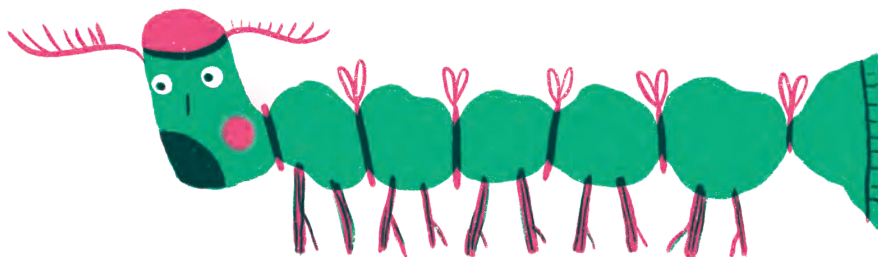
Za paní učitelkou Gábinou přišli kluci, kteří potřebovali gumičky na upevnění koleček u auta. Ta ale zrovna u sebe žádné neměla. Kluci se nevzdali a přemýšleli, kde by ve školce mohli gumičku získat. Spolu s učitelkou je napadlo, že by se mohli zeptat v kuchyni – gumičkami někdy bývají spojené třeba svazky mrkve apod. Šli se tedy zeptat do kuchyně a s paní kuchařkou si sami vyjednali, aby jim nějaké gumičky našla a věnovala.

JAK se to bude dělat? Od představy, že budeme vyrábět třeba panenku z klacků, vlny a látek, je k hotovému výrobku dlouhá cesta. Zde se projevuje kreativita dítěte a otevírá se prostor pro představivost. Pokud dítěti předložíme vzorový výrobek, pak se snaží ho více či méně úspěšně napodobit. Kdežto pokud se výsledná podoba formuje v jeho hlavě a mění se postupně v průběhu tvorby, pracuje fantazie na plné obrátky. Dítě se zde také učí hodnotit vlastní síly, upravovat představy podle reálných možností. Od „chci udělat kočičku“ po hotový výrobek (třeba šišku s přivázanými klacíky) vede dlouhá cesta plná kompromisů.

Jak řešit **PROBLÉMY**? U přímo řízených aktivit vyřeší většinu problémů s konstrukcí pedagog ještě před tím, než dětem představí vzorový výrobek. Pokud mu něco nedrží, nejde dobře propíchnout apod., vymyslí takové řešení, aby dětem šlo pak vyrábění hladce a nebyly zklamané, že se jim výrobek třeba rozpadá v ruce. Pokud přeneseme aktivitu na děti, pak se potýkají s problémy často – výrobky se jim rozpadají, odpadávají z nich jednotlivé části. Dítě tak projde nejen „tu správnou“ cestu, ale také spoustu slepých uliček a samo nalézá řešení konstrukčních problémů. Občas se mu ideální řešení nalézt nepodaří a má prostor pro to, aby výrobek přetvořilo, nebo ho zahodilo a pustilo se do něčeho úplně jiného.

Vlastní **TVORBA**! V tomto bodě bývá i při přímo řízených činnostech většina aktivity na dítěti. Pokud se mu ale stále nedaří dojít k požadovanému výsledku, učitelka mu „pomůže“, aby nebylo zklamané, že nemá podobný výrobek jako ostatní děti. Pokud dítě udělá chybu, je žádoucí, aby ji opravilo, případně ji opraví učitelka. U nepřímě řízených činností dítě pracuje samostatně, ale to neznamená, že by bylo zcela ponecháno svému osudu. Pedagog sice nedělá práci za dítě, ale pomáhá mu zaměřovat pozornost na to, co je v danou chvíli důležité, a hledat možné varianty řešení.

Co s **HOTOVÝM** výrobkem? I po dokončení práce může být aktivita dospělého a dítěte různá – co se týče právě toho, jak naložit s hotovým výrobkem. Učitelka může určit, že se všechny výrobky umístí na nástěnku nebo na výstavku, a dítě nemá žádnou možnost, jak to ovlivnit. Nebo naopak aktivita může zůstat na dítěti – to se rozhodne, zda hotový výrobek využije ke hře, vezme si ho s sebou ven, uloží do poličky a někomu ho pak věnuje, nebo zda chce svůj výrobek vystavit. Souvisí to se všemi předchozími body – pokud byla aktivita převážně na učitelce, která vymyslela, co a jak se bude tvořit, a pomohla všem dětem, aby měly výrobky pěkně dokončené, těžko v závěru nechá děti, aby si vzaly hotové výrobky s sebou ven, hrály si s nimi, možná je i zničily nebo někde zapomněly. Pak by nikdo neviděl a neoceníl, kolik si s nimi dali všichni společně práce.

Důležité je nezapomínat, že **míra přenesené aktivity může být různá**. Podle toho, čeho chceme docílit, můžeme kombinovat řízenou a nepřímě řízenou činnost. Vhodné doplňování a střídání způsobů činností je zlatá střední cesta.

V kapitole Styly tvoření popisujeme různé typy dětí – každé z nich preferuje jiný typ hraní i tvoření. Jsou děti, které hned od začátku vědí, co a jak tvořit. Vrhnu se do „práce“. Ale jsou i děti, které ze začátku potřebují více opory – jak pracovat s nástroji, nabídku možností, co vyrobit... Teprve když si vše vyzkouší, pustí se do vlastního vyrábění. I proto je potřeba střídat aktivity více nebo méně řízené.

MALOVÁNÍ VAJEC JSME DELALI
MINULÝ ROK...
JAK LETOS S DĚTMI OSLAVÍME
VELIKONOCE?
MOHLI BYCHOM SI VYROBIT
NECO HEZKÉHO...

WWW.INSTAGRAM.COM @ WWW.PE

CO POTŘEBUJI

LEPIDLO SE DOBRĚ ROZTÍRA ŠETCEM
TY ZOBÁČKY BUDU MUSET
PŘIPRAVIT. JSOU SLOŽITÉ
JAK PŘIPEVNIM TA PIRKA
MOHLA BYCH JE TŘEBA
PROPICHOVAT JEHLOU.

NEZAPOMNĚLA JSEM
NIC?
TO BUDE HEZKÉ
AŽ SI DĚTI VYTVOŘÍ
SLEPIČKU.

Pojďme se podívat na jednotlivá komiksová okna:

1 Učitelka přemýšlí nad tématem. Co se pojí k Velikonocům? Přemýšlí nad výrobkem, který by dětem mohl připomínat Velikonoce.

Učitelka vyhledává na internetu a vybírá nápady, které se jí líbí. Rozhodne se pro slepičku, která jí přijde roztomilá. Začíná plánovat. Udělá si seznam věcí, které budou potřeba. Rozvzpomíná se, jaké materiály má ve školce, zajde do papírnictví. Možná se i zeptá kolegyně ve třídě, jestli nemá nějaké zásoby potřebného materiálu.

3

Učitelka si večer před aktivitou zkusí sama udělat slepičku, aby zjistila, jaký postup zvolit. Když vytváří zobáčky z papíru, přijde na to, že silnější papír lépe drží tvar zobáčku. Také si uvědomí, že bude muset zobáčky nastříhat dopředu, protože bude pro děti moc těžké je vystříhnout do přesného tvaru. Vyrobí dvě slepičky, protože ta první se jí úplně nepovedla, a u druhé už věděla, jak na to, takže je mnohem hezčí. Na obrázku z internetu není úplně jasné, jak jsou připevněná pířka. Učitelka musí vymyslet vlastní řešení: jehlou udělá dírky, do kterých pířka zastrká, aby vše dobře drželo.

Učitelka kontroluje, jestli má všechno připravené. Kdyby na něco zapomněla, nemohly by děti výrobek udělat, jak si naplánovala. Těší se, že si děti vyrobí hezké slepičky, ze kterých budou mít radost.

4

5

Děti tvoří slepičku podle vzoru. Některým to nejde, takže jim učitelka musí pomáhat. Aby slepičky vypadaly podle její představy, musí některé děti navádět a opravovat. Má kolem sebe naráz několik dětí, které potřebují pomoc. Učitelka se snaží každému vyhovět, a tak v jednom okamžiku mluví na jedno dítě, druhému přidržuje nalepený zobáček, třetímu podává lepidlo a na čtvrté se dívá, jestli postupuje správně. Učitelka chce, aby si každé dítě vyrobilo svoji slepičku, kterou bude moci dát na nástěnku.

ŘÍZENÁ ČINNOST

UČITELKA

- Rozhoduje o tématu a zadání úkolu.
- Zlepšuje se ve vyhledávání inspirace a nápadů u jiných lidí.
- Nachází a opatřuje si materiál ve svém okolí.
- Vytváří si komunitu (když se ptá souseda, jestli jí dá peříčka...).
- Využívá vlastnosti různých materiálů a překonává technické problémy tvorby.
- Plánuje a připravuje prostředí pro aktivitu.
- Těší se, že každé dítě bude mít slepičku.
- Je unavená z toho, jak nestihá všem dětem pomáhat.
- Má obavy, aby každé dítě zvládlo udělat slepičku, protože by bez ní mohlo být smutné.
- Přebírá odpovědnost za to, zda dítě dokončí/zvládne úkol.
- Předem rozmyslí, co udělá s odpadem, a připraví nádoby na tříděný odpad

DÍTĚ

- Učí se splnit zadaný úkol.
- Učí se poslouchat učitelku.
- Učí se pracovat spořádaně.
- Získá představu o tom, co je podle učitelky hezké.
- Pracuje samo na svém úkolu.
- Pracuje s připravenými pomůckami a polotovary.
- Tvoří podle předem daného vzoru.
- Učí se porovnávat svůj výsledek s předlohou.

TO JE HEZKÝ KLACEK. MŮŽU SI HO NECHAT?

JÉ, TÁMHELE JE MŮJ KLACEK.

MATERIÁLY JSME NAŠLI NEBO DOSTALI. MŮŽETE SI S NIMI HRÁT A NĚCO Z TOHO VYROBIT.

TO SMRDI. TO JE OD OVEČKY.

VLNA JDE DOBŘE ZAMOTAT NA KLACEK. DRŽÍ SAMA.

VYPADÁ JAKO HLAVA !!!

CHCI, ABY TY KLACKY DRŽELY U SEBE.

TADY MI TO PODRŽ.

HELE, TO VYPADÁ JAKO KLEŠTĚ.

TO JE HEZKÁ RŮŽOVÁ LÁTKA, TA SE MI LÍBÍ.

LÁTKA MI NEDRŽÍ, NEUMIM UDĚLAT UZEL.

DRÁTEK JE DOBRÝ, TEN DRŽÍ SAM.

TO JE MOJE MAMINKA. ONA MÁ TAKOVÉ VLASY A RŮŽOVÉ ŠATY.

JÁ MÁM MEČ, JSEM NINJA BOJOVNÍK!

JÁ JEŠTĚ NEVÍM, CO TO JE. CHCI SI TO DODĚLAT PO OBĚDĚ.

1

Děti si na procházce v lese samy sbírají materiály k tvoření. Objevují, co a kde mohou v přírodě získat, i to, co je lepší v přírodě netrhat a zanechat. Tvoří si vztah ke svému okolí. Vybírají si klacky, které se jim líbí. Těší se, že si je vezmou do školky a něco z nich vyrobí.

Děti se podílejí na přípravě materiálů. Sdílejí zkušenosti ze své rodiny. Učí se, že materiály lze najít v přírodě, ale také lze využívat zbytkové materiály přinesené z domova.

2

3

Děti si při tvorbě s materiály hrají a poznávají je všemi smysly. Čichají k nim, osahávají je, vyhazují do vzduchu, stříhají, škrábou, dávají si je před oči apod.

Při nepřímo řízené aktivitě vyvstávají nahodilé situace, ve kterých dítě musí vyřešit problém. Přemýšlí nad konstrukční mechanikou dvou klacků, které chce svázat dohromady. Učí se, že ke svázání potřebuje spojovací materiál.

4

5

Dítě si materiály vybírá podle toho, jestli se mu líbí. Vytváří si vlastní vztah ke vznikajícímu výtvaru. Jeho výrobek získává originální vzhled, kterým se odlišuje od výrobků jiných dětí.

Dítě experimentuje s materiály, zkouší jejich vlastnosti, aniž by mělo konkrétní plán, co bude dělat. V průběhu tvorby rozpoznává v materiálu tvary, které zná. Když výrobek dítěti něco připomene, cvičí si svůj vizuální slovník, kterým ve své paměti ukládá tvary různých předmětů.

6

7

Nastávají situace, kdy si děti pomáhají a spolupracují. Při komunikaci vznikají nové nápady, kterými se děti vzájemně obohacují, a příležitosti k porovnávání odlišných představ.

Dítě má možnost volby při postupu práce. Dítě se učí, že může volit různé cesty při tvoření, a učí se dělat rozhodnutí. Tvoří si své vlastní plány, překonává překážky, hledá nová řešení.

8

9

Každé dítě má na konci aktivity jiný výrobek a každé dítě se při tvorbě mohlo naučit něco jiného. Posilují si sebedůvěru, že něco zvládnou a mohou se samy realizovat.

NEPŘÍMO ŘÍZENÁ ČINNOST

UČITELKA

- Je překvapená z toho, co děti dokáží vymyslet při tvorbě.
- Je nadšená z toho, jak si děti pomáhají.
- Má čas na individuální práci s dětmi.
- Nemá obavy, že by nějaké dítě nezvládlo úkol.
- Sama si stihne něco vyrobit.
- Pozoruje děti při práci, vidí jejich individuální posuny.
- S dětmi si povídá o jejich nápadech a představách.
- Společně s dětmi připravuje prostředí pro tvorbu.
- Společně s dětmi řeší konstrukční problémy.
- Učí se mluvit s dětmi a používat popisný jazyk.
- Zbytky materiálů uschovává pro další volnou tvorbu, nepotřebné klacky a další přírodní materiály vrací do lesa nebo na kompost.

DÍTĚ

- Učí se dívat kolem sebe a hledat materiály, které může používat při své tvorbě.
- Učí se pracovat samo i spolupracovat s jinými dětmi.
- Vymýšlí téma pro svoji tvorbu.
- Řeší konstrukční problémy.
- Učí se rozhodovat o postupu práce.
- Vyjadřuje svoje představy.
- Učí se věřit vlastním úvahám.
- Nebojí se chybovat.
- Pozoruje, co se stane s jeho výrobkem, když venku zmokne nebo zůstane zapomenutý v trávě.

Třetí pilíř – Zaměřujeme se na proces, ne na výsledek

Jakmile pochopíte a přijmete tento princip, začne vám tvořivá hra dávat smysl a bavit vás. Není jednoduché se „přepnout“ do nastavení, kdy pro nás není důležité, co přesně dítě vytvoří (jestli vůbec něco vytvoří), ale soustředit se na proces tvoření.

Cílem aktivit v tvořivé hře není žádný konkrétní výrobek. Cílem aktivity může být získaná dovednost z procesu tvorby, např. „Dítě využívá vlastností různých materiálů“. Tento cíl naplní dítě, které vyrobí třeba panenku – použije klacek (který je pevný a rovný) jako tělo a z ovčí vlny udělá vlasy, protože má podobnou strukturu a vlastnosti. Navíc – jako bonus – vznikne také výrobek, panenka.

Pak tu ale máme dítě, které celou dobu sedí na zemi a stříhá nůžkami jehličí. Občas hromádku rozhrne a projede jí prstem. Splnilo také cíl, i když „nic nevyrobilo“? Pokud si s dítětem začnete povídat, zjistíte, že se naučilo hodně věcí o vlastnostech jehličí – jde stříhat, ale jinak než papír. Krásně voní – a když je nastříhané, voní ještě víc. Jde stříhat několik jehliček najednou, ale nesmí jich být moc. Nastříhané kousky jsou trochu jako písek – dá se z nich udělat hromádka, dá se do nich malovat prstem. I tohle dítě splnilo cíl, který jsme si pro aktivitu stanovili.

→ V kapitole Vzdělávací cíle se dočtete více o tom, jak si stanovit cíl aktivity.

Dalším blokem, který je potřeba překonat, bývá nedostatek „pěkných výrobků na nástěnku“. Když budete s dětmi dělat tvořivou hru, začnou se jim v poličkách v šatně hromadit výrobky neurčitěho tvaru a kvality a ani dítě samotné si často už nevzpomene, co výrobek, se kterým si hodinu spokojeně hrálo, vlastně představoval.

Nevím, jestli chci mít prázdnou nástěnku. Ono by to pak taky mohlo před rodiči nebo paní ředitelkou vypadat, že s dětmi nic nedělám. Nemůžu každému pořád vysvětlovat, že si děti s výrobky hrají a pak je někde zapomenou nebo se jim venku rozpadnou.

Tvořivá hra je zaměřena na proces tvorby, nikoli na výsledek – tak proč neprezentovat právě ten proces? Můžete vyfotit děti při práci a přidat komentáře, často děti komentují své výrobky velmi vtipně. Můžete popsat, co se dítě právě při této aktivitě naučilo. Osvědčily se i malé kartičky s krátkými texty, které některé paní učitelky dávají dětem do poličky v šatně („Petr dnes přišel na to, jak hřebíkem přitlouct dvě laťky k sobě tak, aby se jimi dalo otáčet, a vyrobil vrtulník. Ten bohužel havaroval při cvičném letu v zahradě“). Rozhodně nemusíte vytvářet kartičku z každé aktivity každému dítěti, stačí jednou za čas.

Za těch několik let jsem měla situace třeba negativní, jako: No fuj, co to je (byl to klacek, na klacku bylo něco omotaného, z toho ještě něco koukalo, něco z toho viselo, a ona to byla „maminka“). To přijde ta maminka a řekne fuj, co to je, a hodí to do koše. Tak tam je potom vidět na dítěti velké zklamání. Takže jsem si říkala, že se budu muset k tomu nějak přidat, s dětmi jsem ze začátku chodila a říkám: „Tohle Vašík vyrobil sám, je to maminka, dal si s tím velikou práci, všechno si to vymyslel, použil tenhle materiál,...“ a tak dále. A ten rodič už to pak ocení.

(Veronika, MŠ Mnichovice)

Asi jsem vám už vyprávěla, že naše univerzitní americká školka měla ve zvyku nám každé tejdén posílat nafocený report s popisem, co se které dítě nového naučilo; přišlo mi to jako úlet. Měli i hezký motto: „Education is a constant process of letting go“

(Káča, kolegyně z Muzea Říčany)

Tvorivá hra pro mě, učitelku „ze staré školy“, přináší volnost, radost, nové obzory. Byli jsme naučeni, že dětské výrobky by měly „nějak vypadat“. Tady ale výsledek není nejdůležitější. Začaly se mi zapojovat i malé děti.

(Ivāna, MŠ U slunečních hodin)

Změna pohledu učitelky a zaměření na proces učení odpovídá cílům předškolního vzdělávání, jak je definují státní kurikulární dokumenty. Ty totiž mluví o rozvoji klíčových kompetencí, které jsou souborem činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů. Dvě klíčové kompetence (k učení a k řešení problémů) považují za cílový stav **dovednost**, která není měřitelná výrobkem na nástěnce. Například: „Dítě soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů“ nebo „Klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo.“ (RVP PV)

→ RVP PV, str. 10:

Kompetence představují soubory činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů, které se propojují a doplňují, čímž se postupně stávají složitější, a tím i využitelnější (univerzálněji použitelné). Jejich osvojování je dlouhodobý a složitý proces, který začíná v předškolním vzdělávání, pokračuje v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života. Klíčové kompetence představují cílové stavy, k jejichž naplňování by mělo společně směřovat veškeré vzdělávání. Každá vzdělávací etapa v tomto směru přispívá svým dílem a každá je dalším rozvoji a zdokonalování těchto kompetencí otevřená. Ve všech etapách je jedním z cílů vzdělávání vybavit každého jedince souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro něho dosažitelná.

Jednoduše řečeno, **to, co dítě naučíme, není vždy vidět**. Kompetenci k učení rozvíjíme u dítěte, které stříhá jehličí, i u dítěte, které vytvořilo panenku z klacků.

3 Shrnutí pilířů tvořivé hry

Hra se prolíná s tvořením

Tvorba nekončí hotovým výrobkem, ale pokračuje dál, když si dítě s výrobkem hraje. Tak ho dále poznává, ohmatává a zkouší, co se s ním dá ještě udělat. Může spojit nespojitelné, může zkusit originální řešení, může vytvořit nový svět, ve kterém platí jiná pravidla. **Tvorba je ve hře obohacena o vtip, o nápaditost, o příběh, o nové technické řešení.**

A hra je obohacena o novou hračku, domek, postavičku. Děti používají své výrobky a vymýšlejí pro ně nové příběhy.

ÚKOLNÍČEK

- Zahrát si s dětmi jejich hru, pokud chtějí.
- Nechat si vyprávět od dětí, na co si hrají.
- Když se výtvar dílo rozbije, neopravit ho.
- Udělat si čas na hru s výrobky.
- Nedať výrobky na nástěnku. Vymyslet pro ně jiné místo.
- Vyfotit 3 ilustrační fotografie dětí při různých činnostech a doprovodit je popisem (na nástěnku).
- Vyfotit výrobky na památku a nechat je dětem na hraní.
- Vzít si s dětmi výrobky ven a zapojit je do her na zahradě.

Přenášíme aktivitu z dospělého na dítě

Tento princip vytváří rovnováhu mezi zapojením učitelky a dětí do tvořivých aktivit. Při přípravě činností pro děti učitelka často sama nachází řešení problémů a děti pak již nemají co objevovat. Procesy a zjištěními, kterými si učitelka projde při přípravě nějaké aktivity, mají v tvořivé hře možnost si projít i děti. **Nepřímo řízená aktivita nabízí různorodé příležitosti k učení a povzbuzuje děti k samostatnému jednání.** Buduje u dětí povědomí o vlastní vůli k jednání a rozhodování. Učitelka děti podporuje a věří jim, že to zvládnou. Dítě netvoří proto, aby splnilo zadání od učitelky, ale proto, aby vidělo výsledky své práce.

ÚKOLNÍČEK

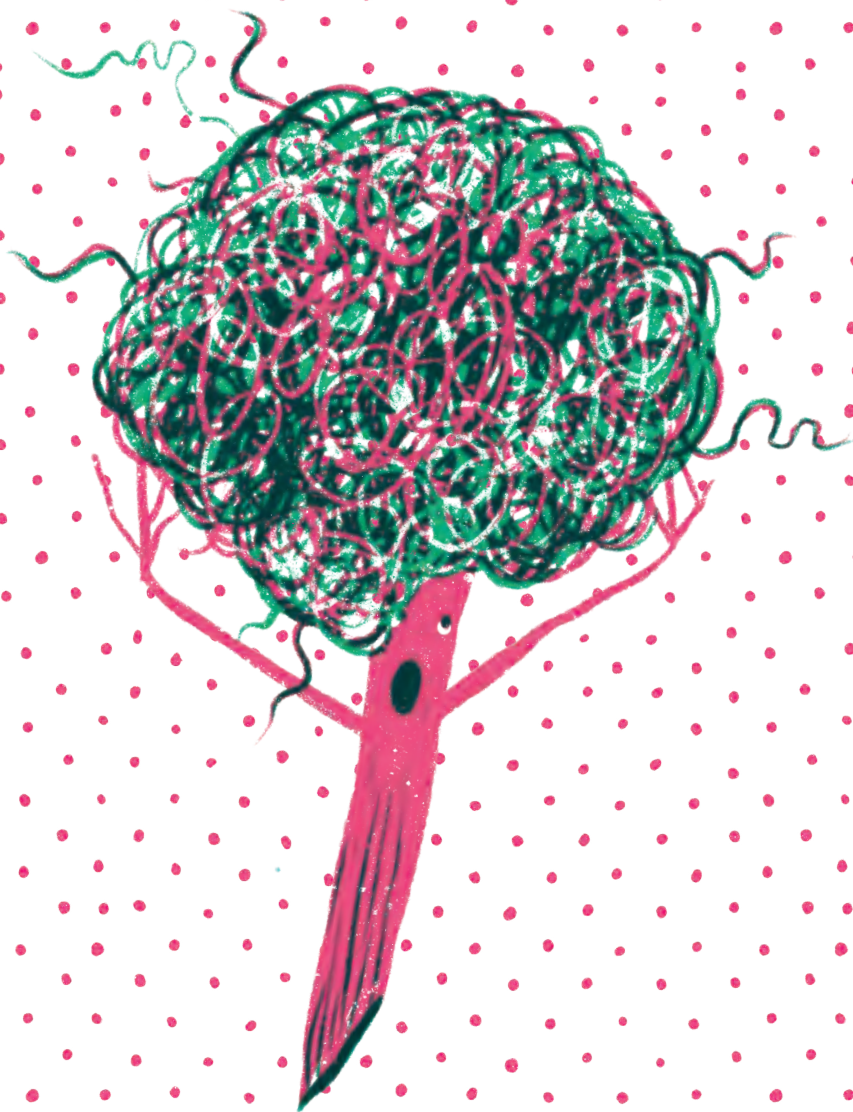
- Zeptat se dětí, co by chtěly vyrobit.
- Nechat si od dětí poradit, kde najít materiál.
- Zeptat se dětí, jak vyrobit hračku.
- Zeptat se dětí, co vyrábějí doma.
- Společně s dětmi naplánovat aktivitu na další týden.
- Nechat dětem možnost, aby si poradily samy.
- Věřit, že to děti zvládnou.
- Nechat děti chybovat.

Zaměření na proces, ne na výsledek

Na konci tvořivé aktivity nemusí být hotový výrobek. Cílem aktivity může být poznávání materiálu při tvorbě, a to nemusí nutně vést k výrobku. Proto **nevadí, že výsledkem není výrobek, protože výsledkem aktivity je posílení dovedností a kompetencí dětí.** Je to „neviditelný“ výsledek, ale zároveň důležitý pedagogický cíl.

ÚKOLNÍČEK

- Zkusit s dětmi tvořit jen tak, bez vzorového výrobku.
- Tvořit spolu s dětmi a užít si proces tvorby.
- Ocenit i práci dětí, které nevyrobily konkrétní výrobek.
- Pozorovat děti při tvorbě a všimnout si, co se při tom učí.
- Zeptat se dětí, jak se jim dařilo vyrábění a jaké překážky řešily.
- Nechat děti tvořit i ve volných chvílích, kdy si běžně hrají např. se stavebnicemi.
- Vytvářet dostatek času pro tvoření při volné hře na zahradě.
- Zkusit si zapsat (např. na papírek do kapsy), co se dítě při procesu tvorby učilo.
- Říci rodičům jednoho dítěte, co jste s dítětem při tvorbě zažili.

Každá hra má svoje pravidla. I tvořivá hra. Nemusíte se hned řídit všemi najednou - vyberte si to, které je pro vás nejdůležitější, a další přidávejte postupně. Až se vám pravidla trochu dostanou pod kůži, popřemýšlejte, zda by nestálo za to je dodržovat i jindy.

SUPER LETÍM

1. pravidlo: Neděláme práci za děti – hlavou ani rukama.

V tvořivé hře se zaměřujeme na proces, nikoli na výsledek. Chceme, aby děti samy nalézaly řešení problémů, aby pracovaly svým tempem, podle svých představ. Proto dětem nepomáháme v tom slova smyslu, který bývá ve školkách obvyklý. Neznamená to ale, že děti necháme napospas jejich starostem, že s nimi nekomunikujeme.

Děti jsou zvyklé, že dospělí za ně řeší problémy, že jim pomáhají. Když jim něco nejde – třeba udělat uzel, jdou za paní učitelkou, ta jim uzel uváže (udělá práci za dítě – rukama). Co se tím dítě učí? Kooperovat s dospělými, spoléhat se na jejich pomoc.

Když dítě hledá inspiraci, jde za paní učitelkou: „Chtěla bych udělat panenku, ale nevím, jak na to.“ Dostane se mu pomoci, konkrétní rady (třeba: „Vezmi si támhle ten klacek, provázkem na něj přivaž látku, budeš si ji muset nůžkami ustříhnout, asi takhle dlouhou...“). Učitelka udělá práci za dítě – hlavou. Co se tím dítě učí? Poslouchat, pracovat podle pokynů dospělého. Nemusí samo přemýšlet a zkusit různé varianty řešení.

Pedagog je v tvořivé hře dětem průvodcem, který zaměřuje jejich pozornost a pomáhá jim nalézt řešení. Neřeší problémy za děti, ale pomáhá jim zorientovat se v možnostech, které mají.

Dospělí vědí, jaké je správné řešení – nebo si aspoň myslí, že to vědí.

Co byste mohli říci dítěti, které za vámi přišlo s tím, že chce zavázat uzel? Možností je mnoho... „Nejde ti uvázat uzel? Chceš, abych tě naučila, jak se to dělá? Nebo to chceš jen někde přidržet? Nebo poprosíš o pomoc někoho ze starších dětí? Nebo to zkusíš připevnit jinak, abys ten uzel nemusel dělat?“ Co se tím dítě učí? Nalézat řešení, spolupracovat s ostatními, učit se nové dovednosti, odhadovat své síly a možnosti, hledat alternativy k obvyklým postupům...

Stejně tak i u „práce hlavou“, když dítě neví, jak na to. Vezměme si příklad z předchozího odstavce – dítě chce udělat panenku, ale neví jak. Pedagog se může ptát: „Jak vypadá panenka, co by měla mít? Z čeho by to šlo vyrobit? Jak by se to k sobě dalo připevnit?“ Co se tím dítě učí? Konkretizovat a slovně popisovat svoje představy, nalézat konstrukční řešení, vyhledávat vhodné materiály a nástroje, plánovat, řešit problémy.

Pro mě bylo nové to, jak se děti na věci ptát, aby si na to přišly samy; to si ale myslím, že s tím má spousta učitelek problém, že myslíme někdy za děti.
(Martina, MŠ Blatenská)

Velkým úskalím bývá to, že my dospělí víme, jaké je „ideální“, správné řešení. Z dialogu s dítětem se nesmí stát hra na čtení myšlenek (aby se dítě jen snažilo strefit do „správné odpovědi“, kterou má v hlavě pedagog). **Naším cílem je, aby dítě nalézalo vlastní řešení, experimentovalo, prošlo si třeba i slepé cesty.** Je potřeba, abychom mu **umožnili dělat chyby**, kterými dítě „mapuje“ možnosti řešení a učí se, které jsou správné a které špatné.

Dítě přichází se dvěma klacíky, které chce svázat provázkem, ale nedaří se mu to, protože je provázek příliš krátký.

Dítě: Mně to nejde, zavážeš mi to, prosím?

Pedagog: Nezavážu, tohle je tvůj výrobek, ale zkusíme spolu vymyslet, jak by to mohlo jít, ano?

Dítě: Když mně to pořád nejde!

Pedagog: Proč myslíš, že ti to nejde zavázat?

Dítě: No, pořád mi to utíká.

Pedagog: Aha, pořád ti to utíká, nejde ti to dobře chytit?

Dítě: Jo, předtím mi to šlo, ale teď to nemůžu chytit.

Pedagog: Takže problém je v tom provázku?

Dítě: Jo, zkusím jiný. Tenhle je červený a s tím to nejde, zkusím tenhle modrý.

Pedagog: (drží se zuby nehty, počítá do deseti a NEŘEKNE dítěti, že problém není v barvě provázku, ale v jeho délce) Dobře, vyzkoušej to a přijď mi ukázat, jak se to povedlo.

Později, když dítě vyzkouší jiný provázek, si spolu ujasní, že problém nebyl v barvě, ale v délce provázku – při společné reflexi nebo při individuálním rozhovoru.

Ano, děti bývají smutné, že se jim práce nedaří podle jejich představ. Jsou zaskočené tím, že jim jejich osvědčené strategie, jak dojít k hotovému výrobku (pláč, vztekání, vynucování pozornosti...), najednou nefungují. Pokud tuhle fázi ustojíme a provedeme ho možnostmi, které má, dítě si nějak poradí – třeba výsledek nebude takový, jaký si původně představovalo, ale velkým benefitem je to, že se s problémem popralo a vyřešilo ho samo. Možná si dítě jen chtělo popovídat a uspokojí ho, že mu paní učitelka empaticky odpovídá. Pokud to s ním reflektujeme („Sám jsi přišel na to, jak přidělat šišku k tomu kusu kůry. Využil jsi vroubky na šišce, aby to neklouzalo.“), bude jeho radost mnohem větší, než kdybychom za něj práci udělali. Drtivá většina dětí velmi rychle pochopí princip tvořivé hry a nebude si vynucovat, aby za ně pedagog něco udělal nebo vymyslel. Jen to vyzkoušejte!

No jo, ale oni budou smutný, když jim to nepůjde! Nechci, aby mi tu děti furt brečely.

Cílem pedagoga není, aby byly děti stále spokojené a vše se jim dařilo. Je v pořádku, že se postupně, jak rostou, učí pracovat i se svým selháním, chybou, špatným odhadem. Je to součástí přebírání zodpovědnosti za sebe i své plány. Hra dává dětem bezpečné prostředí, jak tyto dovednosti vyzkoušet i se naučit.

Pokud se jim něco povede, tak jim to zvedá sebevědomí, naopak když se jim něco nepovede, tak se učí pracovat s chybou a musí si na to přijít, a pak jsou mnohem více spokojené. Teď se mi to nepovedlo, zase se mi to nepovedlo, a pak jo, konečně, hurá! Posiluje to sebevědomí a celkově je to posiluje.

Důležité je vnímat rozdíl mezi „nedělám práci za děti“ a „neukážu, jak správně používat nástroj“. Stává se, že paní učitelka stojí s rukama za zády, aby si dítě samo něco vyzkoušelo. Musíme však dávat pozor na to, kdy se situace už stává nebezpečnou. Tedy pokud vidíte, že dítě špatně používá nástroj, může se zranit nebo si vytváří zlovyk, samozřejmě mu ukažte, jak to udělat správně.

V tvořivé hře je všechno – to jsem já vymyslel, to jsem já vytvořil. Když se rodič zeptá: „To jsi dělal sám?“ – protože to se rodiče hodně ptají –, tak řekne: „To jsem dělal sám.“ Když má dítě z kroužku keramiky dokonalý hrneček a ta maminka řekne: „Jé, to je pěkný, to jsi dělal sám?“ A ono řekne: „No, paní učitelka mi udělala to ucho a já jsem to vlastně jenom vyválel.“ Tak to dítě je vlastně zklamané, že si nese domů výrobek, který nedělalo úplně samo, tak je tam pak takový rozpor, a to já nechci.

(Veronika, MŠ Mnichovice)

Takže odted' budu stát
s rukama za zády a už nikomu
s ničím nepomůžu, jo?

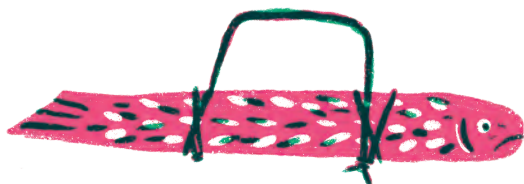
Záleží vždy na vás, na vašem cíli. Žádná ze zásad není dogma. Jen musíme vždy vědět, proč děláme to, co právě děláme. Každá učitelka i obě autorky této metodiky občas „udělají práci za děti“ a důvody k tomu jsou různé.

Pokud dítě během aktivity udělalo pokrok – vymyslelo originální řešení, naučilo se něco nového –, má radost a chybí mu jen krůček k dokončení, dítě už nemá kapacitu, klidně mu poradím nebo pomůžu, dítě výrobek dokončí, a i tak splnilo cíl aktivity. Můžeme o tom s dítětem narovinu mluvit: „Viš, že já vám běžně nepomáhám, ale vidím, že už jsi unavený, udělal jsi dnes velký kus práce. Příště to zkusíš zase sám, ano?“

Když jsme s dětmi dlouhodobě, víme více o tom, co které dítě a kde rozvíjí, jaké jsou jeho momentální meze růstu. A dle toho můžeme ne/pomáhat právě tam, kde to nejvíc podpoří rozvoj dítěte.

A nakonec – nemusíte mít výčitky, pokud dítěti pomůžete, když jste v časové tísní nebo už prostě nemáte samy sílu na další (nikam nevedoucí) dialog. Opět je důležité uvědomit si, proč jste se rozhodly právě takto, a tuto reflexi přenést do plánování dalších aktivit. Možná příště zvolíte aktivitu v menší skupině dětí, vyhradíte si více času apod.

Dej hladovému rybu – a nasytíš ho na jeden den.
Nauč ho rybařit – a nasytíš ho na celý život.

Čínské přísloví

2. pravidlo: Respektujeme, že každé dítě má své tempo a svoje nápady.

V tvořivé hře dáváme dítěti prostor pro realizaci vlastních nápadů. Prostor nejen fyzický, ale i časový. Při přípravě aktivit je třeba promyslet, jaké možnosti dáme dětem, které nestihnou svůj výrobek dodělat – mohou ho dokončit třeba v rámci volné hry odpoledne nebo druhý den ráno? Může u toho být i vaše kolegyně, nebo pracují pouze s vámi? Kam uložíte rozpracované výrobky?

Stejně, jako je třeba počítat s tím, že některé děti budou pracovat delší dobu, je nutné respektovat, že jiné děti budou naopak rychlejší a budou mít hotovo dříve, než uplyne vyhrazený čas. To bývá často větší problém – ustát, že některé děti „to flákají“, jsou hned hotové, i když je zřejmé, že by výrobek mohly ještě vylepšit. Nezapomínejte na princip „Hra se prolíná s tvořením“. Někdo potřebuje mít v ruce výsledek rychle a hrát si s ním, často se pak ještě vrací a vylepšuje ho. Můžeme děti slovně podporovat, například: „Jsu tu pořád připravené materiály a nástroje, tak si to kdyžtak pak přijď upravit.“

Paní učitelky v projektu u dětí vyzorovaly různé přístupy k tvoření, viz kap. Styly tvoření.

To, že respektujeme nápady dětí, zní na první pohled jednoduše a samozřejmě. **Pedagogové mají ale často tendence dětem podsouvat vlastní nápady:** „To je hezké, taková modrá látka a bílá čepička, to bude asi Šmoula, vid’?“ „Já bych to ještě vylepšila, co kdybys tam přidal tohle?“ atd. Děti nás berou jako autority, jsou zvyklé nás poslouchat, a proto tyto nápady automaticky přijímají a opouštějí kvůli nim nápady vlastní (i když dítě původně nechtělo vyrábět Šmoulu, protože bílá čepička byla hlava dinosaura). Je těžké držet se v pozadí, ale pokud to dokážeme, děti nás překvapí obrovskou šíří nápadů. A osvojí si přesvědčení, že je správné svoje představy a nápady sdílet.⁶

Děti mi ale často na dotaz „Co jsi vyrobil?“ odpoví „Já nevím, co to je“, tak jim snad můžu říct svůj názor, ne?

Cílem aktivit v tvořivé hře nebývá to, že dítě vyrobí konkrétní věc a pojmenuje ji. Zaměřujeme se na proces, nikoli na výsledek. Dítěti se možná líbil tvar nějakého kusu dřeva, vybrousilo ho dohladka a je spokojené s tím, že se příjemně drží v ruce a třeba vydává zajímavý zvuk... Nemá zatím konkrétní představu o tom, co mu výrobek připomíná. Nepotřebuje znát váš názor na to, co to připomíná vám – zbytečně to zužuje pole možností, které má otevřené. S dítětem si můžete popovídat třeba o tom, jaké použilo materiály, jak se mu s nimi pracovalo apod.

VŠECHNO MÁ SVŮJ ČAS.

Pozor na to, aby rozpracované výrobky nepoužilo jiné dítě jako „materiál“ na výrobu vlastních věcí – často není úplně jasné, zda se v řemeslném koutku povaluje jen klacek, odřezek, nebo něčí polotovár. Vždy se domluvte s dětmi, zda chtějí věc dodělat, podepsat a uložit na určené místo, nebo materiál dají k dispozici ostatním.

⁶ Jedna z teorií vývojové psychologie, kterou rozpracoval Erik Erikson, dělí lidský věk na 8 etap. 3.–6. rok života nazval „Věkem hry“. Dítě se nachází v psychosociální krizi iniciativa vs. vina, což znamená, že dítě má a chce být iniciativní. V případě, že se mu nedaří svůj úkol splnit, vzniká v něm pocit viny. Tato krize pak přetrvává do dalších věků a etap. Je tedy důležité, aby dítě mělo od svého průvodce podporu při své snaze být aktivní a iniciativní. Iniciativa může znamenat právě to, že má svůj vlastní nápad a sdílí svoje představy. Učitelka už tento vývojový úkol má splněný a měla by ho přenechat dítěti. (Erikson, 2015)

Já se teda bojím, že to bude chaos, že neuhlídám, aby všechny děti pracovaly, pokud jim dám možnost létat si a blbnout. Každého nebaví něco vyrábět.

Je výhoda, když to třeba děláme venku, tam nás čas netlačí a taky jde tvořit jenom ten, kdo chce. Někdo si jde rovnou hrát, ani nechce tvořit. Dělalí jsme takové pavučiny na klacíkách a ono to bylo pro děti docela těžké. Já jsem nevěděla, na co si troufnou, a ono to motání je docela těžké, tak někdo nechtěl vůbec, ale pak přišel, a tak se děti u toho vystřídaly. Ale hrozí to, že děti řeknou, že se jim nechce, že si chtějí hrát. Tak to člověk prostě nechá a až budete chtít, tak přijďte - přijde na to čas taky.

(Ivana, MŠ U slunečních hodin)

U dětí se rozvinula daleko větší představivost - tím, že nemusejí vyrábět výrobky přímo (např.: „Tak, děti, dneska budeme vyrábět sovičku, vypadá takhle...“ - ukážete jim, jak ta sova má vypadat, kam se má nalepit jaké křídélko nebo tak), ale že se jim dává opravdu velký prostor právě v té fantazii a v tvořivosti. Jsem ráda, že si k tomu tak nějak přijdou samy, že to není vyložene tak, že by jim to člověk ukázal a naučil je to, ale že mají zkrátka možnost zkoušet.

(Andrea, MŠ Mezi školami)

Dodržení tohoto pravidla vám umožní trochu si oddychnout. Nemusíte totiž splnit to, aby si každé dítě v určitém časovém limitu vyrobilo třeba sovičku. Paní učitelky mají často stres, aby se to stihlo, aby každé dítě správně nalepilo oči, zkrátka aby se splnil plán, který si stanovily. Když se rozhodnete, že vlastně může vzniknout cokoli, opadne stres z toho, že se něco musí. Je fajn svoji práci s dětmi občas brát i takto.

3. pravidlo: Chybami se člověk učí. Chybu lze napravit, nebo akceptovat. Dáváme dítěti volbu.

Chyby jsou v procesu učení důležité, možná i důležitější než úspěchy. Znamenají pro dítě nejen zkušenosti s tím, jak věc nedělat, ale především ho nutí přemýšlet, jak ji udělat jinak, aby příště byl výsledek lepší.

Ve školce máme často tendenci nenechat děti chybovat, „aby nebyly smutné, že se jim to nepovedlo“. Na možnou chybu je včas upozorníme, případně „pomůžeme“ s její opravou (tedy uděláme práci za dítě) nebo, když už se stane, utěšujeme dítě, že to je stejně hezké, že to nevadí. Ochudíme je tak o možnost učení.

→ RVP PV, str. 11: Kompetence k řešení problémů

Dítě ukončující předškolní vzdělávání:

- rozlišuje řešení, která jsou funkční (vedoucí k cíli), a řešení, která funkční nejsou; dokáže mezi nimi volit;
- chápe, že vyhýbat se řešení problémů nevede k cíli, ale že jejich včasné a uvážlivé řešení je naopak výhodou; uvědomuje si, že svou aktivitou a iniciativou může situaci ovlivnit;
- se nebojí chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu.

→ RVP PV, str. 13: Kompetence činnosti

Dítě ukončující předškolní vzdělávání:

- se učí svoje činnosti a hry plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat;
- dokáže rozpoznat a využívat vlastní silné stránky, poznávat svoje slabé stránky.

Dejme dítěti možnost nepovedený výrobek zahodit, rozšlápnout, ignorovat.

Zkuste si představit sami sebe, když se učíte něco nového (háčkovat, péct chleba nebo třeba běhat agility se psem). V procesu učení berete chyby jako něco normálního, zkoušíte přijít na to, kde a proč se chyba stala, možná se poradíte s někým zkušenějším a berete jako samozřejmost, že se občas výrobek nepovede, vy ho zahodíte a začnete od začátku. Jak byste se cítili, kdyby vám nad zdrcnutým, připáleným chlebem někdo říkal to, co říkáme dětem nad jejich výrobky, se kterými ony samy nejsou spokojené: „To nevadí, máš to hezký, jsi šikulka, pojd', vystavíme to tady na poličku.“?

Co tedy dělat, když dítě o svém výrobku říká, že se mu to nepovedlo? **Dáme mu volbu, zda chce svou chybu napravit, nebo akceptovat.** Zeptáme se, zda to chce nějak opravit. Jestli by přišlo na to, proč se stala chyba (např. proč to nedrží pohromadě). Neděláme práci za dítě – neukazujeme mu chybu (tu dítě většinou samo moc dobře vidí) a správné řešení, ale zaměříme jeho pozornost tak, aby si všimlo, kde by mohl být problém a jaké jsou možnosti dalšího postupu.

Při hledání řešení používáme popisný jazyk (více viz kapitola Reflektivní dialog). **Probere-me s ním možnosti a necháme jej experimentovat.**

Je ale stejně tak možné, že dítě výrobek opravit nechce – ať už z jakéhokoli důvodu, a řekne si, že **takhle je s tím spokojené**, že to tak vlastně mělo být (vyrábělo třeba původně auto, ale pořád mu odpadávala kola; přidá tedy stěžeň a má loď, se kterou je spokojeno).

Tenhle kluk si chtěl vyrobit meč ze dvou klacků, svázel je do kříže. Spoj ale málo utáhl a klacky pořád nedržely pevně u sebe. Řešil s učitelkou, že se mu nedaří klacky dobře upevnit. Po necelých dvou minutách přišel na to, že je vlastně výhoda, když klacky nedrží úplně pevně – může je používat jako obří kleště. Nadšeně svůj vynález všem ukazoval a do konce aktivity pak chodil mezi dětmi a svými kleštěmi jim nosil a přidržoval věci. Byl o to větší hrdina, že vyrobil kleště, o kterých si vůbec nepředstavoval, že by je mohl udělat.

Všimněte si, že toto pravidlo úzce souvisí se dvěma předchozími. Neděláme práci za děti, hlavou ani rukama, tedy neopravujeme dětem chyby a nevymýšlíme za ně „správná“ řešení. A respektujeme tempo a nápady dětí - někdo potřebuje více času na opravy a vylepšování, aby jeho výrobek byl perfektní, někdo jiný je hotový hned a může být spokojen i s nedokonalým výrobkem.

My teď ale máme Svatomartinské slavnosti a já prostě musím dětem vystříhat všechny ty koně, které pak vybarví a nalepí na společnou plachtu. Představte si, jak by to vypadalo, kdyby je děti vystříhovaly samy! To by se pak mohlo stát, že tomu koni někdo omylem třeba ustříhne nohu!

Takže cílem této aktivity je prezentovat rodičům, jak paní učitelka dovede pěkně stříhat? Co přesně by se stalo, kdyby dítě ustříhlo tu nohu? Muselo by se rozhodnout, jak svou chybu napravit - nebo akceptovat. To znamená, že by si třeba samo vyžádalo nový papír, koně by vystříhlo znovu - a pak by si dávalo pozor na to, jak přesně stříhá. Nebo by ustříhnutou nohu přilepilo na podložku - zjistilo by, že tepidlem se lepí nejen celé obrázky, ale že se jim dají spojovat i jejich jednotlivé části. Možná by na plachtu nakreslilo třeba kopec a koně za něj „schovalo“ tak, aby chybějící noha nebyla vidět - a to přece vyžaduje už velkou dávku kreativity! Anebo by na plachtu nalepilo koně se třema nohama, který je jedinečný, originální, a vyprávělo by o něm dlouhé příběhy, jak se kůň zranil, kdo ho zachránil a jak ho teď ostatní opatrují.

Všímáte si, jak často sami sebe dostáváme pod tlak a vymýšlíme si neověřené argumenty, že to tak prostě musí být?

Chyby, se kterými si děti nějak poradily, je vhodné zmínit při závěrečné reflexi. Oceníme tak originální řešení a „legalizujeme“ tak, že **dělat chyby je normální, přirozené**, že to není nic špatného.

Je přínosné, když my dospělí mluvíme před dětmi o svých vlastních chybách a jak jsme je vyřešili..., třeba o tom, na co jsme pro dnešní tvoření zapoměli a čím to tvořivě nahradíme atd.

4. pravidlo: Bereme si inspiraci z přírody. Používáme přírodní a recyklova- né materiály. Chováme se šetrně k životnímu prostředí.

Používání přírodních a recyklovaných materiálů je bližší dětskému světu a jeho přirozenosti. A také je mnohem levnější než používání materiálů nových, kupovaných. Často slyšíme povzdechy nad tím, jak si dnešní děti nedovedou hrát s málem jako dřív, ale zároveň děti zahrnujeme plastovými stavebnicemi, „kreativními sadami“, napodobeninami reálných věcí.⁷

⁷ „Na zahradě nemáme žádné plastové hračky. Auto, které by mělo být těžké, téměř nic neváží, pokud je vyrobené z plastu. Dítě ho snadno samo zdvihne. Všechny naše herní prvky jsou z přírodních materiálů, protože nechceme dětem klamat jejich smysly. Děti třeba raději využijí zajímavý kus pařezu. Aby ho uzvedly, musí se zapojit 4 děti, které vynaloží veliké úsilí a soustředěnost. Co děti získají, je úměrné tomu, jaké úsilí vynaloží. Tímto způsobem přírodní překážky dávají smysl. Protože překážky jsou něco, co děti budou potkávat celý život. Pro nás je zcela zásadní, aby děti nebyly klamány. Věci jsou tím, čím jsou a čím se jeví.“ (Heckmann, 2017)

⁸ „Rozvoj environmentální senzitivity, tj. citlivosti k přírodě a životnímu prostředí vůbec, je základním cílem environmentální výchovy a vzdělávání v mateřské škole. Předpokladem harmonického rozvíjení environmentální senzitivity je především dostatek kvalitního kontaktu s přírodním prostředím. To zahrnuje i tvořivé činnosti s přírodními materiály.“ (Jančaříková, 2010)

Dopřejte dětem úplně obvyklé materiály, se kterými si hrály celé generace našich předků. Ať v klidu objevují vlastnosti materiálů, které jim žádná kupovaná stavebnice nebo herní sada nemůže nabídnout.⁸ Nechte je pracovat s klacíky, šiškami, kůrou – každý kus bude jedinečný, má pokaždé jinou strukturu, barvy, jinak voní. Dítě ho může zlomit, oškrábat, uříznout, rašplít do něj vybrousit vroubky, provrtat ho nebozízkiem. **Nic z toho mu lakovaná dřevěná stavebnice neumožní.** Navíc pokud děti sbírají materiál v přírodě, skládají si i síť souvislostí – kde materiály vyrostly, kde a proč uschly, kde se dá co najít. **Je to materiál obalený informacemi, zážitky.**

Nabídněte dětem místo vaty koupené v drogerii obyčejnou ovčí vlnu. Je trochu mastná, občas v ní najdeme zbytky trávy, voní po ovečkách. Dejte dětem k dispozici zbytky látek, které vám rádi věnují rodiče nebo prarodiče dětí a které v sobě nesou spoustu příběhů (Kdo asi nosil tuhle košili? Měli jste taky takové pyžamko?).

Protože přírodní materiály jsou nepravidelné, pokaždé trochu jiné, kladou na děti větší konstruktérské výzvy, **vyžadují větší tvořivost** a variabilitu myšlení.

To mám dovolit dětem, aby nosily do třídy špinavé klacky?

Je na vás, abyste si stanovili pravidla práce s materiály a nástroji. Zvažte reálná rizika a přínosy pro děti. Můžete mít vyhrazený prostor, kde se materiály ukládají, kde se s nimi pracuje (např. na líně, ne na koberci). Ideální samozřejmě je, když můžete s dětmi pracovat venku na zahradě. Jedním z pravidel může být i to, že si všichni po práci umyjí ruce.

Tvořte venku – na zahradě, v lese!

Když jsme vyrazili do lesa s košíkem s nářadím, tak mi to přišlo mnohem efektivnější, než jít do venkovní třídy. My máme chlapečka, který nechtěl žádné nářadí, ale v lese si natahal velké klacky a postavil si z toho teepee a zabavil se v tom lese. V lese ten materiál je, jsou tam možnosti, je tam mech, šišky, mohou použít všechno, co je napadne, co vidí, což teda v té venkovní třídě není, protože tam musíme vybavení i materiály dotahat.

(Martina, MŠ Blatenská)

Při úklidu si s dětmi povídejte o tom, jak by se daly využít zbytky materiálů, děti rády třídí a ukládají drobnosti. Jděte jim příkladem v třídění odpadků, povídejte si o tom, proč je správné recyklovat. Při sběru materiálu v lese nechte děti, aby samy vysvětlily, proč se chovat šetrně, co mohou sbírat či trhat, aby neškodily přírodě.⁹

⁹ V příručce předškolního vzdělávání pro udržitelný rozvoj „Školka blízka přírodě“, vydané Asociací lesních mateřských škol, najdete mnoho tipů a rad, jak se s dětmi pohybovat v terénu.

Prvním pravidlem tvořivé hry je „Neděláme práci za děti“.

Nechte sběr materiálu na dětech a uvidíte, jak vás překvapí svými nápady a zaujetím. Kromě toho budou samozřejmě mnohem více motivovány k tvoření z věcí, které si samy našly, vybraly a přinesly. Rodiče dětí vás jistě rádi podpoří – zkuste dát do šatny prázdnou krabici s prosbou o jakékoli zbytky látek, přízí, papírových ruliček, knoflíků atd. a připravte se na to, že materiál za chvíli nebudete mít kam dávat.

Já ale nemůžu furt běhat po lese a shánět dětem klacky. A doma opravdu nemám skladiště starých hadrů. Těch dětí mám 28 ve třídě, to je spousta materiálu, který spotřebuji.

Pozor, děti nemusíte materiálem zahltit. Není třeba mít od všeho trochu a pak hodinu třídít zbytky. Někdy stačí 3 až 4 materiály, za týden pak třeba můžete zase zkusit něco jiného.

5. pravidlo: Dbáme na bezpečnost (i svoji), ale neděláme z komára velblouda. Budujeme bezpečné návyky.

Tvořivá hra, zejména používání ostrých nástrojů, přirozeně vzbuzuje obavy o bezpečnost dětí. V kapitole Nástroje vám ukážeme bezpečné postupy, které jsme během několika let vymyslely, vylepšovaly a vyzkoušely s několika stovkami dětí v desítkách mateřských škol. Pravidla dětem představujte postupně, nacvičujte a opakujte správnou manipulaci s nástroji stejně tak, jako nacvičujete jakékoli jiné činnosti ve školce.

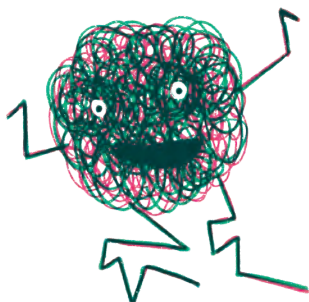
A především dětem **důvěřujte**. Práce s nástroji je pro ně natolik zajímavá, že si pravidla většinou osvojí rychle a dodržují je – nechtějí zranit sebe ani nikoho jiného a vědí, že pokud pravidla dodržovat nebudou, nedovolíte jim s nástroji pracovat.

Krev!!!

Děti v předškolním věku jsou většinou úzkostlivě hlídány, aby se jim něco nestalo, a nemají příliš zkušeností s reálnými riziky. Kolikrát už slyšely od dospělých (tedy od autorit, kterým bezmezně důvěřují) věty typu: „Ježišmarjá, polož ten nůž, nebo si uřízneš prst! Nesahej na tu jehlu, mohl by sis vypíchnout oko!“ My dospělí samozřejmě víme, že čtyřleté dítě si pilkou neuřízne ruku, ale dítě představu o reálném riziku (povrchové škrábnutí) nemá. **S dětmi je potřeba otevřeně a v klidu hovořit o reálných rizicích práce s nástroji.** Ano, může se stát, že nástroj sjede a škrábnete se jím, ale neuříznete si prst. Objeví se možná trocha krve, tu opláchneme a prstík zalepíme náplastí. Kolik z toho může být krve? (Někdy děti odpovídají i něco jako: „Poteče krev přes celou školku!“) Jen pár kapek... Budeme volat sanitku? Jistěže ne, je to podobné, jako když si v létě trochu odřete koleno.

Při závěrečné reflexi je vhodné téma znovu otevřít. Zranil se někdo? Ne? A jak se to stalo? Nespokojíme se s odpovědí „Protože jsem byl opatrný, dávali jsme si pozor“, ale znovu zopakujeme pravidla, která děti dodržovaly. Děti velmi dobře reflektují i situace, kdy k drobným nehodám došlo. **Ptejte se jich, jak se to stalo a co by příště udělaly jinak:** „Chtěl jsem to Honzíkovi přidržet a on mě nerad škrábnul škrabkou. Příště tam tu ruku dávat nebudu.“

Dbejte na svoji vlastní bezpečnost

Pedagogové ve školce často úzkostlivě dbají na bezpečnost dětí, ale zapominají sami na sebe. Pokud budete holou rukou přidržovat dětem polínko při řezání a dítě vás škrábne

pilkou, pokud se budete naklánět nad dítě, které drží klacek..., nasbíráte brzy tolik šrámů, že vás tvořivá hra možná přestane bavit. Vzpomeňte si na bezpečnostní instrukci před startem letadla: „V případě poklesu tlaku v kabině si nejprve nasadte vlastní kyslíkovou masku, a pak teprve pomáhejte ostatním.“ K tomu, abyste mohli s dětmi radostně a v pohodě tvořit, musíte být především v pohodě vy sami. **Myslete na svou bezpečnost a pohodlí stejně, jako se staráte o bezpečnost a pohodlí svěřených dětí.**

Ukazujte, jak věci dělat – ne, jak je nedělat

Mnohokrát jsme byli svědkem následující situace: „Děti, tohle jsou kleště, zacházejte s nimi opatrně, a pozor! Nestrkejte do nich prsty! Takhle!“

Dobře víte, že předškolní děti žijí často ve svém vlastním světě, nedovedou se plně soustředit. Jak tedy možná vypadá výše popsaná „bezpečnostní instrukce“ z pohledu dítěte?

Honzík už pět minut musí sedět a něco poslouchat, takže vypnul a je ve svých představách o pár milionů let zpátky, sedí na louce a sleduje, jak spolu bojují dva dinosauři, najednou v dálce slyší, jak paní učitelka naléhavě říká „Pozor!“, tak zaostří, vidí učitelku, jak drží prst mezi otevřenými čelistmi kleští. Pomyslí si: „Hustý! To zkusím, takhle jak to dělá paní učitelka!“ A vrací se zpátky k dinosaurům.

Informace, co nedělat, je pro dítě celkem zbytečná. Stejně neobsáhnete všechny „nebezpečné“ varianty, a jistě to není ani vaším cílem. **Ukazujte dětem, jak nástroje držet správně, jak s nimi správně manipulovat a nechte je, aby si správné postupy v klidu, pod dozorem vyzkoušely.** Pokud dítě drží nástroj špatně, nedělejte práci za děti. Berte to jako skvělou příležitost k učení – ptejte se i ostatních dětí, zda je to tak správně, proč není a jak by to správně být mělo. Nechte děti, aby si navzájem vysvětlily pravidla svým vlastním jazykem, možná vrstevníkům porozumí lépe než vám.

Skvělé je, když do školky občas přijde po dohodě někdo z rodičů (tatínek, dědeček, maminka) a ukáže dětem, jak něco vyrábět..., nebo když děti vyrazí na výlet do dílny. Čím častěji vidí děti pracovat dospělě s náradím, tím spíš **vnímají náradí a práci s ním jako něco normálního a přirozeného.**

Rodiče nejdříve řekli, že jsme dobrodruzi, že do toho jdeme. Ale my jsme pak dělali i dílničku pro děti a rodiče a musím říct, že chodili hrozně nadšení, že nevěřili, že by ty děti byly schopné takhle něco vyrábět. A bylo hezké pozorovat některé ty děti, jak říkaly: „Tati, to musíš vzít takhle“. A rodiče to dneska „kvitují“, protože každý normální člověk musí vědět, že je to potřeba.

(Andrea, MŠ Mezi školami)

My samozřejmě rodiče s projektem seznámíme, vždy v září je upozorníme, že to jsou opravdové nástroje, opravdová pila, opravdová škrabka, a že se může něco malého přihodit. Žádný z rodičů neřekl: „Ne, my nechceme, aby to dítě dělalo.“ Naopak nám nosí různé materiály k tvoření – zbytky dřeva, látky atd., takže si myslím, že za rodiče všechno v pohodě.

(Eva, ředitelka MŠ)

No já s tím problémem nemám, ale jak to vezmou rodiče? Někteří se o děti bojí, i když jdeme jen na procházku do lesa.

Nebyl žádný rodič, který by řekl, že nechce, aby to jeho dítě dělalo. Já si myslím, že je to hodné o přístupu učitelek – když to vysvětlí rodičům a děti pak chodí ze školky nadšené, že řezaly dříví, a mamky se pak podívají třeba na fotky, tak s tím nikdo problém nemá.

(Martina, MŠ Blatenská)

6. pravidlo: Podporujeme v dětech zvědavost. Nebojíme se odchýlit od plánované činnosti.

Pedagog má samozřejmě průběh každé aktivity více či méně naplánovaný, stanoví si cíl a má o aktivitě určitou představu. Je ale důležité umět se od této představy oprostit, pokud se aktivita vyvíjí jiným než očekávaným směrem – přestože stále směřuje k danému cíli.

Soustředíme se na cíl aktivity. Cílem není výrobek, ani to, „že si to děti užijou“, ani realizace nějaké předem naplánované činnosti. Odchýlení od plánu je pravděpodobně způsobeno tím, že děti začne intenzivně zajímat něco, co nebylo součástí původního plánu. Co víc si můžeme přát než zvědavost a živý zájem dětí?

Paní učitelka Zuzka v období „před čarodějnicemi“ s dětmi nasbírala v lese velkou krabici přírodních materiálů a naplánovala aktivitu v rámci tématu „Čarodějnice“ s cílem: „Děti umějí využít vlastností přírodních materiálů k tvoření“. Povídala si s dětmi o lektvarech, kouzelných hůlkách a létajících košťatech a předpokládala, že děti je následně začnou vyrábět. Mezitím ale z hromady čerstvě nasbíraných větví a šišek začali vylézat mravenci. Děti se přestaly soustředit na vyprávění a začaly pištět, chytat mravence, nebo před nimi naopak utíkat. Paní učitelka došla pro kelímkové lupy a papíry, dohodla se s dětmi, že mravencům nebudou ubližovat, že je pochytají, prohlédnou si je a vypustí ven na zahradu. Padlo mnoho zajímavých otázek, na které děti samy hledaly odpovědi: Jak to, že jsme si mravenců dříve nevšimli? Proč běhají tak rychle? Jak přenáší drobný materiál? Děti pak z materiálu spontánně tvořily obří mravence podle skutečnosti, vyráběli mravenčí „domečky“, mraveniště apod. Cíl aktivity tak byl splněn, navíc se děti dozvěděly spoustu podrobností o tématu, které je aktuálně velmi zaujalo.

Já ale mám nějaký tematický plán, který musím dodržet! Tenhle týden máme věnovat tématu „lidské tělo“ a nechci s dětmi řešit žádné mravence!

Stále rozlišujeme mezi přímo řízenými aktivitami a tvořivou hrou. Pokud jsou vaše cíle znalostní, například „Dítě vyjmenuje části lidského těla“ apod., pak samozřejmě zvolte formu výkladu či vyprávění, použijte pracovní listy a další aktivity k tématu. To je v pořádku, jen to není tvořivá hra. Děti pak tyto znalosti mohou uplatnit v tvořivé hře v oblasti „Téma“, kde cílem aktivity může být např.: „Děti tvoří na téma Lidské tělo“. Pokud by došlo k situaci popsané výše (z materiálu vylézají mravenci), mohli byste s dětmi třeba prozkoumat, jak se liší lidské a mravenčí tělo.

Nikdo nemůže vědět všechno! Já mám ráda, když jsem na téma připravená. Co když se mě děti začnou ptát na věci, o kterých toho moc nevím?

S touto obavou se u učitelek mateřských škol setkáváme překvapivě často. Vychází to z nastavení, které je ukotvené ve státní vzdělávací politice. Učitelka MŠ má být všestranná, musí umět hrát na klavír, tancovat, zpívat a kreslit. Vzdělávání budoucích učitelek nebere příliš v potaz, že každý může mít větší či menší talent v různých směrech a že se mohou učitelky naopak doplňovat. Pedagogové mívají pocit, že musejí všechno umět, odpovědět na každou otázku. Děti ale s námi žijí v reálném světě – neočekávají, že paní učitelka je chodící Wikipedie. Nebojte se dětem říct, že něco nevíte nebo neumíte. Ukažte jim, jak si informaci dohledáte – v encyklopedii, na internetu nebo třeba dotazem na odborníka. Nebojte se ukázat, jak se sami učíte – nevíte třeba, jak se zachází s vrtačkou? Dětem i vám to může ukázat některý tatínek nebo místní řemeslník. Učte děti, jak se mohou učit, jak mohou aktivně vyhledávat zdroje pro své učení, ne jenom pasivně přijímat informace.

Jak v dětech podporovat zvědavost a chuť zkoušet nové věci? **Jděte příkladem!**

Ne všechny aktivity musí mít podobný scénář, kdy děti sedí v kruhu, povídají si s učitelkou na určité téma, ta jim nechá prohlédnout materiály, vyzkoušet nástroje atd. Zkuste děti motivovat i jinak. Na zahradě nebo odpoledne při volné hře dětí si pracujte na svém projektu – ať už ráda zahradičíte, vyšíváte nebo vyřezáváte ze dřeva. Protože se některé děti přirozeně začnou zajímat o to, co děláte, můžete mít „čirou náhodou“ u sebe další materiál a půjčit práci dítěti. Taková činnost je pak autentická a radostná pro obě strany.

→ Více o učení nápodobou najdete v kapitole Tvořivá hra v zahradě.

Není dobré, když dospělí neustále „manipulativně“ převádějí hraní dětí do učení. Pokud se děti samy ptají, skvělé. Ale občas se zeptá jen jedno dítě, a ostatní chtějí zůstat ve fázi tvoření či hraní. Nepotřebují ke všemu výklad.

7. pravidlo: Nebereme dětem hotové výrobky. Dítě si může s výrobkem hrát a dále ho upravovat.

Poslední pravidlo, které je zároveň jedním ze tří pilířů tvořivé hry („Hra se prolíná s tvořením“), jsme podrobně rozebraly v kapitole 3. pilíř. Děti si toto pravidlo stále ověřují, učí se s ním pracovat. Často se ptají, zda si výrobek opravdu mohou vzít domů, ven na zahradu nebo do „hrací“ části třídy.

Je na vás, abyste spolu s dětmi stanovili taková **pravidla**, která vám budou vyhovovat, a děti jste postupně učili tato pravidla dodržovat. Pro děti je důležité, aby od začátku věděly, co se s jejich výrobkem bude dít.

Jaká mohou být ve třídě pravidla?

Nejlepší pravidla jsou taková, která vyhovují vám a neomezují ve hře děti. Můžete dětem třeba **vyhradit určitý prostor pro hru** – z jejich výtvorů často padá jehličí, kousky provázku nebo kůry. Pokud tedy máte ve třídě například nový koberec vyhrazený pro relaxaci, určete, že tam se s výrobky nehraje, ať pak nemusíte řešit každé zrníčko prachu. Děti by měly také vědět, kam si mohou uložit výrobek, který si chtějí odnést domů. Osvědčilo se ve třídě vytvořit odkládací prostor pro výrobky, které děti plánují ještě dodělat. Je dobré, pokud si dítě může výrobek samo nějak označit nebo uložit na své vlastní místo (např. označená vymytá krabice od mléka), aby jiné dítě jeho polotovár nepoužilo jako materiál pro vlastní tvorbu. Můžete také stanovit pravidla ohledně (ne)běhání s klacky a výrobky z nich a podobně.

HELE, TO BY SE MI HODILO
JAKO DRŽÁTKO K ODPOČÍVADLU
PRO MOTÝLY!

1

Neděláme práci za děti – hlavou ani rukama..

PROČ?

- Vedeme děti k větší samostatnosti.
- Budujeme u dětí pocit zodpovědnosti za vlastní jednání.
- Můžeme děti pozorovat, jak se jim daří a jak se posouvají ve vývoji.
- Dáváme najevo, že jim důvěřujeme.
- Podporujeme rozvoj tvořivého myšlení dětí.
- Odpovídá to RVP: kompetence – schopnost učit se.

ÚKOLNÍČEK

- Vyberu si jednu věc, kterou dnes za děti nebudu dělat.
- Nesnažím se dodržet toto pravidlo hned najednou u všech dětí. Začnu postupně.
- Vymyslím si heslo, které mi bude připomínat a pomáhat toto pravidlo dodržovat. Například „dělám sněhuláka“ (nemám ruce).
- Když s dětmi něco vyrábím, mám při tom v ruce svůj vlastní výrobek, který upravuji.
- Vyzkouším si aktivitu s menší skupinou dětí.
- Sdílím s dětmi jejich radost, když samy něco zvládnou.
- Mluvím s dětmi o tom, co se jim podařilo.
- Věřím dětem, že to zvládnou.
- Víím, co mi pomáhá, abych nedělala práci za děti.
- Udělám si seznam věcí, které mohou dělat děti (například úklid, příprava materiálů aj.).
- Používám pomůcky, se kterými mohou děti pracovat samy.
- Vymyslím aktivity, které děti zvládnou samy.
- Předem s dětmi mluvím o tom, co by rády vyrobily, jaké materiály budou potřebovat a kde je sehnat (ať vymýšlí vlastní hlavou).
- Počkám, až mi dítě řekne, co představuje jeho výrobek, neříkám mu svoji představu.
- Nechám děti, aby si vyzkoušely práci samy.
- Nepospíchám.

2

Respektujeme, že každé dítě má své tempo a svoje nápady.

PROČ?

- Děti mají různé učební a herní styly, každému vyhovuje něco jiného.
- Děti se naučí odhadovat vlastní síly.
- Děti se učí plánovat.
- Učí se porovnávat své nápady a rozvíjejí si představivost.

ÚKOLNÍČEK

- Mluvím s dětmi o tom, co vymyslely, o jejich nápadech.
- Připravím prostředí pro různé typy úkolů o různé časové náročnosti.
- Víím, jaké tempo dětem vyhovuje.
- Nechám děti, aby si samy vyzkoušely realizovat vlastní nápad.
- Mluvím s dětmi o tom, jak se liší jejich představa od konečného výsledku.
- Mám místo ve třídě pro nedodělané výrobky.
- Jsem domluvená s kolegyní, která má směnu po mně, že dětem umožní dodělat výrobky, které nejsou hotové.

3

Chybami se člověk učí. Chybu lze napravit, nebo akceptovat. Dáváme dítěti volbu.

PROČ?

- Děti se nebudou bát selhání.
- Chyba odhaluje, co se potřebujeme naučit.
- Učíme děti prozkoumávat více možností.
- Děti se tak učí mapovat vlastní limity.

ÚKOLNÍČEK

- Nechám děti chybovat.
- Přijímám různá řešení problému.
- Mluvím s dětmi o tom, že chyba je dobrá, protože nás učí, jak věci dělat lépe.
- Mluvím s dětmi o jejich chybách a pomáhám je překonávat.
- Vzpomenu si na to, kdy jsem naposledy udělala chybu já a co jsem se z toho naučila.
- Sdílím s dětmi radost z chyby, protože díky ní jsme se naučili něco nového.
- Při volné tvorbě nechávám výrobky, ať vypadají různě.
- Zeptám se dítěte, jestli chce výrobek nechat tak, jak je.
- Akceptuji, když chce dítě nepovedený výrobek vyhodit nebo použít jako materiál pro další tvoření.
- Přijmu rozhodnutí dítěte, jestli chce chybu opravit.

4

Bereme si inspiraci z přírody, používáme přírodní a recyklované materiály. Chováme se šetrně k životnímu prostředí.

PROČ?

- Při práci s přírodními materiály mají děti možnost poznávat nejrůznější struktury, vůně a tvary.
- Reálné prostředí, les či zahrada, nabízí mnoho příležitostí k učení.
- Kontakt s přírodou a přírodními materiály je pro děti inspirativní.
- Výhodou přírodních materiálů je, že jsou pokaždé jiné a pestré.
- Když se výrobek z přírodního materiálu nepodaří, může se na zahradě či v lese nechat.
- Práce s přírodními materiály nezatěžuje životní prostředí.
- Přírodní materiály jsou dětem dostupnější, mohou je samy nalézt a sbírat.
- Dítě získává vztah k přírodě, prohlubuje se jeho senzitivita.

ÚKOLNÍČEK

- Mám ve třídě a/nebo na zahradě krabice na skladování různých materiálů.
- Domluvíme s paní uklízečkou pravidla, která si stanovím při práci s přírodními materiály. Například, že se pohybujeme jenom na podlaze z lina. Děti pomáhají s úklidem, aby uklízečka nemusela uklízet více než normálně apod.
- Komunikuji s rodiči ohledně sběru materiálů, starého oblečení, odřezků atd. Mám pro to vyhrazenou krabici v šatně.
- Chodím s dětmi na procházky a přitom společně sbíráme materiál na výrobu.
- Informuji rodiče, že budeme chodit do přírody a pracovat s přírodními materiály a že mají mít děti vhodné oblečení.
- Nechávám děti se při práci umazat.
- Vymyslím, jak lze nahradit umělé materiály přírodními.
- Recykluji materiály, které mohou děti použít při tvorbě.
- Nechám děti volně tvořit přímo v lese, na zahradě.
- Pozoruji děti, jak a s čím si nejraději v lese hrají.

5

Dbáme na bezpečnost (i svoji), ale neděláme z komára velblouda. Budujeme bezpečné návyky.

PROČ?

- Děti cítí z dospělého, zda jsou v bezpečném prostředí. Pokud dospělý nebude panikařit z jehly, děti se budou cítit bezpečně.
- Bezpečná práce je taková, která vychází z reálných rizik.
- Když budeme my v pohodě, nebudeme unavení a děti z nás ucítí klid a bezpečí.
- Když děti vědí, jaká jsou rizika při práci, jsou lépe připravené na to, že se může něco stát.
- Budování bezpečných návyků přispívá k bezpečné práci.
- Reálná a přiměřená rizika umožňují dětem sbírat zkušenosti a zvyšovat jejich schopnosti a dovednosti.

ÚKOLNÍČEK

- Dávám pozor na svoji bezpečnost.
- Ukážu a řeknu dětem, co se může stát.
- Víím, že moje děti znají pravidla bezpečné práce.
- Pracuji správně podle bezpečných návodů.
- Jsem dětem příkladem při bezpečné práci.
- Připravuji přiměřené aktivity.
- Používám ostré nástroje a ukazuji dětem, jak se používají správně (viz kapitola Nástroje).
- Netlačím na sebe. Dávám si dost času vše nové zvládnout postupně.

ÚKOLNÍČEK

- Mám v zásobě (v kapse, v batohu) vždycky nějaký nástroj a spojovací materiál (nůž a provázek a taky čistou vodu a náplast) a nebojím se je nabídnout k tomu, co děti právě napadlo.
- Přijmu výzvu dětí a společně s nimi začnu bádát a hledat odpovědi na otázky, které je právě zajímají.
- Předkládám dětem zábavné úkoly k řešení.
- Společně s dětmi vymýšlím otázky a nové výzvy.
- Při volné hře na zahradě si tvořím pro sebe, používám různé nástroje nebo materiály a vlastním příkladem inspiroji děti.

6

Podporujeme v dětech zvědavost. Nebojíme se odchýlit od plánované činnosti.

PROČ?

- Při spontánních činnostech se pedagog dozvídá, co děti zajímá, baví i trápí.
- Využití momentu zaměření pozornosti na zájem, který vychází přímo od dítěte, zvyšuje jejich vnitřní motivaci.
- Budujeme u dětí návyk vyjadřovat se k tomu, co je zajímá.
- Zvědavost vede k aktivizaci myšlení.
- Když se odchýlíme od plánované činnosti, stáváme se partnerem dětí při nové dobrodružné cestě za poznáním, které je neznámé jak pro dítě, tak pro pedagoga.

7

Nebereme dětem hotové výrobky. Dítě si může s výrobkem hrát a dále ho upravovat.

PROČ?

- Umožníme dětem, aby při hře zjistily, jak dobře drží konstrukce, kterou vymyslely.
- Děti získávají přímé zkušenosti.
- Tvořivá činnost se stává běžnou součástí hry i života.
- Děti chápou, že si mohou hračky vyrobit i samy.

ÚKOLNÍČEK

- Nechám dětem čas na hraní s výrobky.
- Vyfotím výrobek před hraním, abychom měli alespoň památku na výrobek, kdyby se náhodou rozpadl.
- Zapišu si krátkou poznámku k tomu, co mi dítě o výrobku řeklo.
- Vystavím na nástěnku fotku nějakého výrobku i s autentickým komentářem dítěte.
- Vyprávím si s dětmi příběh a společně vymýšlíme, co by se do příběhu hodilo jako hračka, kterou můžeme vyrobit.
- Vytvoříme s dětmi loutky.
- Nechám si od dětí vyprávět příběh o jejich výrobku.
- Nabídnou možnost si výrobek předělat, například nabídkou nového materiálu.

Při zavádění metody tvořivé hry do každodenní praxe je vhodné postupovat ve čtyřech fázích. Při četných pozorováních jsme dospěli k tomu, že je potřeba začínat u materiálů. Hlavně nejmladší děti nedokáží tento krok přeskočit. Potřebují se nejdříve pořádně „nabažit“ prožitkem a smyslovým poznáním různých materiálů a jejich vlastností. I tady jsou odlišnosti mezi dětmi, některé si potřebují déle „užít“ materiály, jiné se dlouho zastaví ve fázi Postupy atd.

Nepřeskakujte jednotlivé fáze. Děti se potřebují pořádně pomazlít s materiály, než půjdou dál.

Téma

Děti si často téma své tvorby vymýšlejí samy a je pro ně náročné se soustředit na práci s nástroji nebo dodržení postupu, a ještě k tomu vytvořit konkrétní výrobek na předem dané téma. Proto zařazujeme fázi Téma úmyslně na konec. Až poté, co děti získají dovednosti v oblasti nástrojů a postupů, je mohou uplatnit při tvoření na společné téma.

Postupy

K tvořivým a řemeslným činnostem patří i dovednost pracovat podle návodu. Když děti zvládají práci s nástroji a znají vlastnosti materiálů, dokáží se už dobře soustředit na konkrétní pracovní postup.

Nástroje

Postupně budou děti chtít materiály opracovávat. Zjišťují, že nástroj je jejich pomocníkem a že nástroj musí být ostrý, protože to je právě jeho přidaná hodnota, na rozdíl od experimentů s materiálem. Přeci „moje ruce nejsou tak ostré jako nůž“.

Práce s nástroji děti ohromně uspokojuje. Je to velké dobrodružství! A prožitek z fyzické práce, špinavých rukou a vůně opracovaného dřeva je fáze, ve které si děti budují pracovní návyky a pocit sebedůvěry, že něco zvládnou samy.

Materiály

Tato fáze je základnou pro tvořivou hru. Z ní všechno vychází a k tomu se děti vracejí.

Abby mohly děti tvořit, musejí poznat materiály – co nejvíce nejrůznějších materiálů. To jde nejlépe opakovanými aktivitami, kdy děti jen experimentují a zkoušejí, co který materiál dokáže a jak se s ním pracuje. Potřebují mít prostor na pokusy a omyly.

Materiály

Děti zatím nemají tolik zkušeností s různými materiály jako dospělí. Potřebují čas, aby mohly materiály prozkoumat více smysly. Pak je na základě vlastností, které objeví, mohou kreativně využívat k tvoření.

My dospělí jsme během svého života přišli do styku s mnoha stovkami různých materiálů. Dovedeme tedy zobecňovat a předvídat, jak se různé materiály chovají. Víme, že suchý klacek se zlomí snáz než čerstvý. Ovčí vlna půjde cupovat na tenčí vlákna, drátek můžeme zakroutit a něco jím připevnit, tenká průhledná látka splývá, kdežto silný manšestr drží tvar. **Vědí ale tohle také děti?**

Jistě záleží na věku a zkušenostech dítěte. Je ale dost dobře možné, že čtyřleté dítě nikdy nemělo prostor k tomu, aby mohlo jen tak lámat na kousky několik různých druhů klacků, očichat si je, pohladit se drsnou smrkovou větvičkou po tváři. Pětileté dítě možná nikdy nemělo možnost stříhat nůžkami jehličí, šišky, březovou kůru nebo trávu. A spousta šestiletých si myslí, že ovčí vlna je vata, a diví se, proč není čistě bílá, proč tak zvláště voní. Děti fascinuje, že když se do ní zachumlají, tak je hřejí (úplně jako vlněná šála!).

Pokud dětem poprvé poskytneme spoustu různorodých přírodních materiálů, možná ani nebudou mít chuť hned něco tvořit. Budou je různě omotávat, trhat nebo stříhat na malinké kousky, hladit se jimi po ruku nebo tváři, různě s nimi o sebe ťukat a podobně. **Neuspěchejte tuto fázi**, která je klíčová pro to, aby děti prozkoumaly vlastnosti materiálů podle svého zájmu, svým tempem – a pak mohly tyto poznatky využít při tvorbě vlastních výrobků.

Dalším důležitým cílem prvních aktivit s materiály je, aby děti **pochopily, že mají opravdu prostor a volnost** pro tvorbu čehokoli, co je napadne. Jde o jakési „nastartování“ kreativního myšlení jiným směrem, než byly děti dosud zvyklé.

→ RVP PV, str. 19: *Dítě a jeho psychika (Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace)*

Vzdělávací nabídka (učitel nabízí):

– spontánní hru, volné hry a experimenty s materiálem a předměty.

Můžu si jen tak něco zkusit. Nezáleží na výsledku. Nevadí, když se mi něco nepovede. Mohu si s materiály jen tak hrát a třeba je i různě kombinovat.

Jak může vypadat první aktivita?

Doporučujeme vůbec první aktivitu s materiály uspořádat velice jednoduše. Přineste do třídy klacky, šišky, staré látky, vlnu, provázky, drátky. **Nechte děti materiály brát do ruky a zkoumat je.** Povzbuzujte je otázkami, aby popisovaly vlastnosti materiálů. Co je měkké? Co se dá ohnout? Co je průhledné? Jak tohle voní? Ptejte se, co by se z toho dalo vyrobit. Stanovte jednoduchá pravidla pro bezpečnou práci a dejte dětem volnost a pobídku k tvoření („Teď si můžete vyrobit, cokoli budete chtít.“). Některé děti začnou hned, jiné se budou rozhlížet, další se přijdou ptát vás. Nedělejte práci za děti – nepodsouvejte jim vlastní nápady, ale pomozte jim, aby si na něco přišly samy. **Povzbuzujte děti ke spolupráci a ke hře s hotovými výrobky i s polotovary.** Při reflexi zdůrazňujte, že proces poznávání je stejně důležitý jako samotný výsledek.

→ Více v kapitole Popis aktivit.

Kde shánět materiály?

Jakmile si děti vyzkoušejí tvořivou aktivitu s materiály a pochopí, že si materiály k tvoření mohou opatřit i samy, začnou na procházkách se školkou i s rodiči sbírat zajímavé klacky, šišky, kameny, šnečí ulity... Principy tvořivé hry jistě budete prezentovat rodičům – ať už na schůzce, při osobním kontaktu nebo na nástěnce. Můžete je požádat o spolupráci. Osvědčilo se umístit do šatny krabici s krátkou prosbou o zbytkové materiály k tvoření. Rodiče tam rádi přispějí zbytky látek, klubiček a nejrůznějších dalších surovin. Někdy také nabízejí zapůjčení nebo darování nástrojů a dalšího vybavení.

Velmi dobrou zkušenost máme s **oslovením místních řemeslníků** – truhláře, švadleny, automechanika apod. Většinou jsou velmi rádi, že se už u předškolních dětí snažíte rozvíjet řemeslné dovednosti, a nedělá jim problém poskytnout vám zbytkové materiály. Za optání nic nedáte a kdo ví, třeba se časem domluvíte i na návštěvě ve školce nebo exkurzi dětí u nich v dílně.

CO NAKOUPIT?

Jsou samozřejmě materiály, které v lese nenajdete a které jsou pro tvoření zajímavé.

- Ovčí vlnu vám pravděpodobně zadarmo věnuje každý chovatel ovcí, ale bude asi špinavá a plná stébel sena a dalších nečistot. Pokud se nechcete pouštět do praní a česání vlny, hledejte na internetu „česanec“, „rouno“ nebo „vlna na plstění“. Kvalita (a tím i cena vlny) závisí na tom, jak je jemná – tloušťka vlákna se udává v mikronech (zkráceně mic). Čím nižší číslo, tím je vlna kvalitnější, jemnější a dražší. Pro tvoření s dětmi vám úplně stačí i vlna nad 25 mic, a to i v případě, že byste se pustili do plstění.
- Drátky je výhodné kupovat tzv. včelařské. Můžete sehnat i měděné a různé jiné v kreativních potřebách, ale bývají většinou o dost dražší. U drátků se uvádí jejich tloušťka. Včelařský drátek má tloušťku 0,325 mm, která je pro tvoření v MŠ optimální. Drátky s tloušťkou nad 0,7 mm se pak už dětem hůře zakrucují a štípají.
- Provázky se nám osvědčily potravinářské – jsou levné a ze stoprocentní bavlny. Dětem můžete nabídnout i jutový provázek, který je hrubší a lépe drží. Pokud byste kupovali příze, pak doporučujeme dětem nabídnout rozmanité materiály (od stoprocentní bavlny, např. příze Camilla, po akryl, např. cenově výhodná příze Ellian klasik). Dětem se velmi líbí samovzorovací příze.

Shrnutí: Materiály

ÚKOLNÍČEK

- Když jdu s dětmi na vycházku, máme s sebou tašku na sběr materiálů.
- Vymyslím s dětmi úkoly s různými kombinacemi materiálů.
- Vytvoříme s dětmi vzorník materiálů.
- Vytvoříme s dětmi škálu materiálů, od měkkého k tvrdému.
- Dám krabici na sběr starého materiálu do šatny.
- Ve třídě a na zahradě si vytvořím místo na skladování různých materiálů.
- Skladuji materiály ve třídě a na zahradě tak, aby k nim děti měly volný přístup.
- Zapojím hru s materiály do jiných aktivit, například do ranní rozcvičky.
- Poprosím rodiče o postupné nošení různých materiálů, ze kterých můžeme s dětmi tvořit.
- Děti rády třídí, pořídím si různé krabice na různé materiály.
- Svoje zásoby jednou za čas doplním o nový a neznámý materiál.
- Zkusíme s dětmi kombinovat materiály jinak, než jsme zvyklí.
- Navštívím s dětmi řemeslníka, který nám může dát nějaký materiál.

PROČ?

- Děti poznávají materiály téměř všemi smysly. Cvičí si svoji hmatovou citlivost.
- Děti se učí vyhodnocovat vlastnosti materiálů.
- Děti rozumějí tomu, že svět je složený z různých materiálů a že každý materiál má jiné vlastnosti.
- Podporujeme u dětí dovednost experimentovat.
- Přírodní materiály umožňují správně odhadnout např. rozdíly v hmotnosti.
- Materiály voní, jsou křehké, těžké, lehké.

Nástroje

Děti mohou k tvoření používat nástroje, pokud jim připravíme vhodné prostředí a naučíme je jednoduchá pravidla. K potřebě mít nějaký nástroj většinou dojdou děti po určité době samy. Už jim nestačí materiály tak, jak jsou – potřebují něco uříznout, obrousit, proděravět apod. Děti často říkají něco jako: „Moje ruce na to nestačí, nejsou ostré jako nůž.“

→ RVP PV, str. 15–16: *Dítě a jeho tělo*

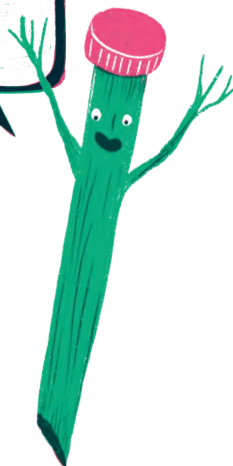
Dílčí vzdělávací cíle:

- rozvoj pohybových schopností.
- Vzdělávací nabídka (učitel nabízí):*
- manipulační činnosti a jednoduché úkony s předměty, pomůckami, nástroji, náčiním, materiálem; činnosti seznamující děti s věcmi, které je obklopují, a jejich praktickým používáním.
- Očekávaný výstup (dítě dokáže):*
- zacházet s běžnými předměty denní potřeby, hračkami, pomůckami, drobnými nástroji, sportovním náčiním a nářadím, výtvarnými pomůckami a materiály, jednoduchými hudebními nástroji, běžnými pracovními pomůckami.

Věřte dětem, že zvládnou pracovat bezpečně, a **věřte sobě**, že jim zvládnete vysvětlit pravidla. Děti vyžadují nástroje proto, aby mohly přetvářet materiál, dělat složitější výrobky. Ne proto, aby úmyslně zraňovaly sebe nebo ostatní. Pracovat se škrabkou nebo pilkou může být pro dítě stejně přirozené a bezpečné jako manipulovat s ostře ořezanou tužkou nebo jezdit na tříkolce. I při tom se teoreticky může dítě zranit, ale přínosy těchto aktivit pro většinu z nás vyvažují jejich rizika. Stejně tak u práce s opravdovými nástroji.¹⁰

Je třeba **rozeřovat mezi skutečnými nástroji a plastovými náhražkami** nebo hračkami. Pokud si dítě hraje třeba s plastovým nožem a zkouší s ním „řezat“, zjistí, že je měkký, ohebný, tupý. Bude získávat falešnou zkušenost s tím, jak se nástroj chová. Může si vybudovat špatný návyk, který ve svém důsledku může být pro dítě nebezpečný.¹¹

Tupý nástroj je mnohem nebezpečnější než ten ostrý. Když nůž špatně řeže, vyžaduje větší sílu a tlak, o to větší je riziko zranění.

¹⁰ „Vnímáme vyřezávání jako aktivitu, která poskytuje dětem svobodu, flexibilitu a možnost lépe vnímat sebe sama a své okolí. Když představujeme techniku vyřezávání skupině, ať už se jedná o skupinu tříletých dětí nebo dospělých, vidíme, že jejich zájem, zaujetí a pocit pohody je obvykle vysoký, při aktivě roste rovněž jejich vnímavost k okolí a ke kolegům/spolužákům.“

Někdy může dítě využít nabytých schopností k tomu, aby si vyrobilo vařečku, fotorámeček nebo třeba zbraň; jindy si bude vyřezávat jen tak „pro radost“, pro samotnou činnost, bude pozorovat, jaké to je, když se tvrdá kůra odlučuje od měkkého dřeva. Na to, co právě dělá, se dítě kolikrát soustředí do té míry, že svět kolem sebe fakticky přestává vnímat. Právě o tento typ hlubokého zaujetí usilujeme a chceme jej učinit každodenní součástí vzdělávání. Netvrdíme, že vyřezávání dokáže toto zaujetí POKAŽDĚ navodit, ale nepochybně se jedná o aktivitu, která dovede děti „vcucnout“, pohlit, fascinovat. Proto, jak se domníváme, by mělo být zpřístupněno dětem všech věkových skupin v prostředí školního vzdělávání a jako jeho součást.“ (Warden, 2015)

¹¹ „Setkávám se s tím, že pedagogové používají napodobeninu svíčky – plamínek na baterky. Takto ale svět nefunguje. Co tím děti získají? Zkreslenou představu, nulovou zkušenost s kvalitou skutečného ohně. Nenaučí se, jak s ním bezpečně zacházet – oheň se přece nezapíná tlačítkem. Přístup, kdy dětem riziko zapřeme nebo proměníme v neškodné, považují za mnohem rizikovější než setkání s rizikem pod vedením pedagogů.“ (z rozhovoru s Terezou Valkounovou, 2019)

Než přinesete nástroje do třídy, **vyzkoušejte si práci s nimi z pohledu dítěte** – přemýšlejte, jak co nejbezpečněji držet nástroj i materiál, se kterým pracujete. Vyzkoušejte, zda je práce snazší a bezpečnější u stolu, nebo na zemi. Zamyslete se také nad bezpečností ostatních dětí, které budou zaujatě přihlížet. Sepište si nejdůležitější pravidla, na která nesmíte zapomenout, a snažte se je formulovat pozitivně (např.: „Špičku klacku mějte opřenou o zem“ – místo: „Nedržte klacek ve vzduchu“). Je nutné, abyste pak **pravidla stanovili společně s dětmi**. Děti musejí cítit spoluúčast na vytváření pravidel pro bezpečné zacházení s nástroji.

Když jsme si ukazovali, jak pracovat se škrabkou, děti samy říkaly, co je správně, a co představuje riziko. Samotnou mě překvapilo, jak děti popisovaly, co vidí, a navrhovaly, jak nástroj správně držet.

→ RVP PV, str. 12: *Sociální a personální kompetence:*

– Dítě se spolupodílí na společných rozhodnutích; přijímá vyjasněné a zdůvodněné povinnosti; dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a přizpůsobuje se jim.

→ RVP PV, str. 13: *Činnostní a občanské kompetence:*

– Dítě spolupvytváří pravidla společného soužití mezi vrstevníky, rozumí jejich smyslu a chápe potřebu je zachovávat.

A nakonec – nepředstavujte si ty nejhorší možné scénáře srovnatelné se scénami z Texaského masakru motorovou pilou... Mějte na paměti ostré ořezané pastelky a tříkolkky. Děti nebudají kamarády pastelkami do očí, netlučou tříkolkou nikoho do hlavy, že? Baví je jezdit na tříkolkách po zahradě, a dodržují tedy pravidla, která si s nimi opakujete. Ano, někdy spadnou a odřou si koleno, ale bez toho by se nikdy nenaučily jezdit bezpečně. Stejně tak je baví řezat pilkou, šít jehlou, vytvářet nové a nové věci – **dodržují pravidla, protože vědí, že jinak by s nástroji pracovat nemohly.**

Jak bezpečně pracovat s jednotlivými nástroji

BRUSNÁ HOUBIČKA

- Brusnou houbičkou se žádné dítě samozřejmě nezraní, zde je důležité nastavit pravidla pro **BEZPEČNÉ DRŽENÍ KLACKŮ**.
- Učte děti klacky vždy při opracování houbičkou, škrabkou nebo nožem držet **opřené jedním koncem o zem**. Tím výrazně snížíte riziko, že někoho špičkou klacku nepříjemně škrábnou (nejspíš ne úmyslně), třeba kamaráda, který se přijde zblízka podívat, jak mu to jde.
- Děti při práci **klečí nebo sedí na zemi**, nenechávejte je sedět „na bobku“ nebo stát v předklonu – ztrácejí tak potřebnou stabilitu. Nepracujte u stolku, protože pak děti manipulují s klackem v blízkosti obličejů ostatních.
- Stejně jako další nástroje by měly děti po použití houbičku **vracet na místo**.

ŠKRABKA

- Naučte děti, že při práci se škrabkou platí **TŘI PRAVIDLA: klacek je opřeny o zem, škrabka se drží za plastovou nebo dřevěnou část a škrábe se pouze směrem od sebe** (dolů).
- Držení škrabky za rukojeť je pro nás sice samozřejmé, pro děti ale tak jasné být nemusí. Trvejte na tom, aby dítě drželo škrabku celou dlaní pouze na rukojeti. Je to bezpečné a návyk se bude hodit, až děti začnou pracovat s nožem.
- Upevňujte u dětí tento návyk ne pouze korekcemi nesprávného postupu, ale také **chvalte děti, které škrabku používají správně**. Buďte konkrétní. („Pěťo, super, vidím, že škrábeš směrem dolů.“)

VRTAČKA

- Podobně jako u pilky platí, že pokud dítě **DRŽÍ NÁSTROJ OBĚMA RUKAMA**, nezbyvá mu už „třetí ruka“, kterou by si mohlo při neopatrné manipulaci zranit.
- Vrtaný předmět **upevněte truhlářskou pružinovou svěrkou k podložce** (třeba ke dřevotřískové desce).
- Dítě drží vrtačku oběma rukama a začne vrtat, až když ji má správně připravenou (vrták je připraven na daném místě, kolmo k podložce).
- Děti samozřejmě chtějí co nejdříve „mačkat čudlík“ u vrtačky, nejdůležitější je zde tedy trpělivost – dítě smí začít vrtat, až když se vrták dotýká předmětu, ne „ve vzduchu“.
- Zdůrazněte nutnost **držet vrtačku stále stejně rovně** (kolmo k podložce), jinak dítě zlomí vrták.
- Po provrtání díry si dítě samo nastaví zpětný chod na vrtačce a vyndává vrták opět kolmo (!!!) nahoru.
- Důraz zde klademe na **POMALOU, KLIDNOU PRÁCI**, aby se děti soustředily na kolmé držení vrtačky a neupevňovaly si zbytečně nesprávné návyky (naklápění vrtačky do stran, nestabilní držení), které většinou vedou ke zlomení vrtáku.

PILKA

- Většinu bezpečnostních rizik eliminujete tím, že děti **UPEVNÍ ŘEZANÝ PŘEDMĚT DO SVĚRÁKU**. Občas někdo z pedagogů namítá, že „normálně“ (když potřebuje dospělý člověk uříznout kus klacku) se to tak nedělá – s tím souhlasíme. Držení řezaného předmětu rukou můžete děti učit v dalších fázích, kdy si již vyzkoušely práci s pilkou, vědí, jak s ní řezat, že jim občas může odskočit atd. Bez svěráku mohou děti postupně zkusit řezat venku. I tak to ale doporučujeme spíše jen pro předškoláky než pro mladší děti.
- Svěrák můžete mít i levný, malý, připevnit ho lze i na normální stůl. Podložte zespodu upevňovací šroub. Na stůl pod svěrák dejte podložku, která zamezí poškrábání stolu, pokud dětem ujede pilka.
- Neděláme práci za děti – nechte dítě, aby si samo upevnilo klacek do svěráku a zkontrolovalo, zda pevně drží. Ze začátku to pak ještě také zkontrolujte.
- Dítě drží pilku **OBĚMA RUKAMA** – tím se eliminuje možnost, že se do ruky řízne.
- Pokud dítě na pilku příliš tlačí nebo ji v řezu ohýbá, ukažte mu správný pohyb. Dítě stále pilku drží, **vy ho chytte rukou přes jeho ruce** a ve vzduchu s ním vyzkoušejte pohyb „tam a zpátky“, bez tlaku dolů. Můžete ho pak ještě jemně přidržet přes ruce při řezání a případně korigovat nesprávný tlak.
- Učte děti, aby pilku využívaly **po celé délce**, často mají tendenci pohybovat jí jen v rozsahu několika centimetrů.
- Kritický okamžik nastává ani ne tak při řezání, jako spíše ve chvíli, kdy dítě dokončí řez. Má velkou radost, že se mu to povedlo, a „vypíná“ svoje soustředění. Velice často se sehne pod stůl, aby zvedlo odříznutý kousek, a zapomene, že stále drží v ruce pilku. Nekonrovaně jí pak mávne ve vzduchu a může zranit sebe, vás nebo jiné dítě. Je proto velmi důležité děti učit a zdůrazňovat jim, že musí **NEJPRVE POLOŽIT PILKU**, až pak dělat něco jiného. Toto je pro děti asi nejtěžší z celého procesu. Osvědčilo se nám v prvních aktivitách s pilkou vždy nahlas ocenit děti, které si na to vzpomněly.
- Při práci s pilkou není ani tak ohrožené dítě, které řeže (drží pilku oběma rukama a soustředí se), jako spíše přihlížející a okolo stojící děti, které mají tendenci v blízkosti nástroje ostatním něco ukazovat, přidržovat, dívat se zblízka apod. Proto velmi doporučujeme vyhradit **PROSTOR PRO ŘEZÁNÍ**, kde smí být jen to dítě, které právě pracuje. Můžete ho nakreslit na lino křídou, nalepit na podlahu lepicí pásku apod. Podporujte děti v tom, aby se samy navzájem hídaly (v klidu a slušně), když někdo vstoupí do „zakázané zóny“, byť i jen půlkou nohy.
- Pilka bývá na první pohled tím nejobávanějším nástrojem, ale často už při druhé nebo třetí aktivitě děti automaticky respektují pravidla a vzájemně si je připomínají. Paní učitelka už pak nemusí stát u stolku se svěrákem a může se věnovat jiným dětem.

Zkuste s dětmi vymyslet krátkou říkanku, která jim připomene, že mají odložit pilku. Co třeba:

„Každé nůžky,
každé kleště,
mají svůj postýlku.
Podívej se jednou ještě,
je to místo pro pilku?“

NŮŽ

- Při práci s nožem platí **STEJNÁ PRAVIDLA JAKO U ŠKRABKY: klacek je opřený o zem, děti drží nůž za rukojeť a řezou směrem od sebe.** Pokud děti tuto manipulaci bezpečně zvládají a chtějí na klacku udělat třeba špičku, nemusejí mít konec opřený o zem. Zde ale dítě vědomě musí pracovat tak, aby neohrozilo sebe ani ostatní.
- Pravidlo držení nože za rukojeť nám asi přijde triviální. Děti ale často „v zápalu boje“ chytí nůž i přes ostří a ani si nevšimnou, že se zranily a že jim třeba i teče krev. Trvejte na tom, aby se děti soustředily na správné držení.
- Paradoxně nejvíce „krvavých“ zranění (drobné škrábance nebo říznutí) vidáme při aktivitách, při kterých chce pedagog dělat něco „méně riskantního“ a volí práci s kuchyňskými noži (spíše nožičky), řezáním a strouháním ovoce a zeleniny. Třeba jablko se drží mnohem hůř než klacek – je kluzké, kulaté, dítě ho nemůže bezpečně chytit. Zde je vhodné si vše **předem vyzkoušet a promyslet.** Zkuste si sami rozříznout jablko, které pak budou řezat děti, a přemýšlejte o bezpečném úchopu nože i jablka. Doporučujeme například ukázat dětem, že si mohou ovoce **přidržet vidličkou místo rukou.**
- Děti nemusejí zvládnout hned všechno najednou. Klidně dětem v první fázi třeba jablko rozkrojíte napůl, aby ho mohly položit plochou stranou dolů a snadněji přidržet (vidličkou).

Proč to učíme děti takhle „složitě“?

Vzpomínáte, jak jste učili svoje tříleté až čtyřleté děti lyžovat? Nejprve asi jezdily na dětské loučce, skoro po rovině, a nahoru je možná vozil pojízdný gumový pás, ne vlek. Takhle se přece nelyžuje! Malým dětem to ale pomůže projít obtížnými začátky a nabrat potřebné sebevědomí.

JEHLA NA ŠITÍ

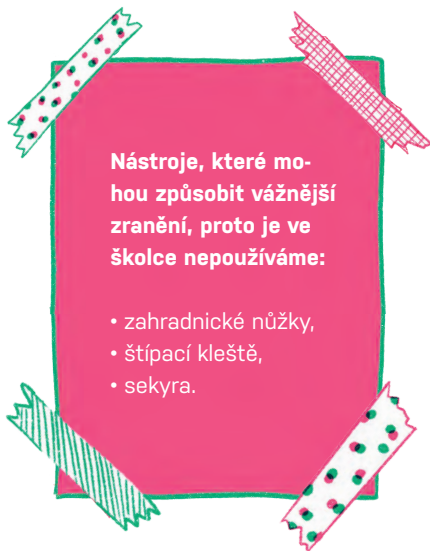
(Šití podrobně rozebíráme v kapitole Postupy)

- Při šití jehlou je velmi nízká pravděpodobnost, že dítě zraní sebe. **Soustředte se tedy spíše na bezpečnost okolí** – pokud děti šijí u stolků, neměly by sedět příliš blízko u sebe. Je pro ně náročné soustředit se na proces šití a zároveň ještě hlídat svoje okolí.
- Zdůrazňujte pravidlo, že jehla se po použití vždy **ZAPICHUJE DO JEHLNÍČKU** (postačí třeba i kus molitanu), nepokládá se volně na stůl nebo na zem. Najít jehlu na koberci nebo na vzorovaném líně je prakticky stejně náročné, jako hledat jehlu v kupce sena.
- Děti z jehel často mívají strach. Možná je způsobený zkušeností s injekčními jehlami u lékaře nebo panickými reakcemi dospělých typu „Polož tu jehlu – vypichneš si oko!“. **Nechte je vyzkoušet si, jaké to je, když se dotknou hrotu jehly.** Mohou na něj prstem i lehce přitlačit. Zjistí tak, že letmý dotyk nezpůsobí zranění. Pomáhá i srovnání s dotekem jehličí ze stromu nebo představa, jak si hladí ježka.
- Každopádně je důležitější spíše objasňovat, že strach z jehly jako takové je přehnaný, než zdůrazňovat možná rizika.

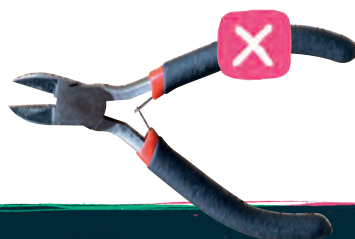

Jaké koupit nástroje?

Na první aktivity s dětmi nepotřebujete žádné drahé vybavení. Něco si můžete vypůjčit v kuchyni, něco v dílně – uvidíte, jaké nástroje se vám osvědčí.

- Brusné houbičky: Pracujeme s nimi raději než s brusným papírem, lépe se dětem drží. Houbičky stojí kolem 10 Kč a vydrží vám třeba půl roku. Číslo na houbičce označuje její hrubost – čím vyšší číslo, tím je houbička jemnější. Doporučujeme nakoupit různé typy, aby si děti mohly zkusit práci s jemnými i hrubými houbičkami.
- Svěrák: Malé svěráky s čelistí kolem 6–8 cm pro začátek úplně postačí. Dají se koupit za 150 Kč. Časem možná zjistíte, že by vám vyhovoval o něco pevnější, stabilnější a kvalitnější svěrák. Můžete si koupit buď větší modelářský svěrák nebo takový, který se přišroubuje k desce pracovního stolu. Oba typy pořídíte do 1000 Kč.
- Škrabka: Pozor na to, že se často prodávají škrabky s jedním ostřím – pro praváky, mají ostří umístěno tak, aby se s nimi dalo škrábat směrem k sobě (jako když loupete brambory). Pro děti, které škrábou směrem od sebe, je třeba koupit škrabky oboustranné. Různé škrabky mají různou rozteč mezi ostřím a okrajem. Vyzkoušejte, které budou dětem vyhovovat. Škrabky, které loupou tenčí vrstvu, jsou bezpečnější – pokud dětem sklouznou, neškrábnou se jimi tak hluboko. Hůře se s nimi ale škrábe kůra ze sušších větví, děti musí použít větší sílu. Škrabky např. z Ikea jsou levné, loupou i silnější vrstvu kůry, ale zranění bývají o něco horší (i když ne taková, na která by nestačila voda a obrázková náplast). Škrabky bývá potřeba obměnit cca po roce používání.
- Nůž: Používáme ostré nože s kulatou špičkou. Osvědčil se nám dětský nůž od značky Opinel, který má i otočnou pojistku, kterou snadno zvládnou i menší děti.
- Pilka: Používáme pilky na prořezávání větví, které jsou malé, dají se složit a vzít např. do lesa. Čím větší počet zubů na 1 cm má pilka, tím je jemnější a podle našich zkušeností se s ní dětem lépe řeže. U pilky doporučujeme nešetřit na kvalitě, ty levné se rychle ohnou, otupí, mohou se i zlomit. Osvědčila se nám značka Fiskars.
- Vrtačka: I zde se nevyplatí příliš šetřit. Kupte akuvrtačku (často se vyrábějí v kombinaci akušroubovák a vrtačka v jednom – ty jsou pro naše účely nejlepší) střední kvality. Dají se koupit v cenové relaci okolo 2 500–3 500 Kč. My máme dobrou zkušenost např. s vrtačkami značky Narex. Neměla by být příliš velká a těžká. Vyzkoušejte, že se do ní dají vrtáky snadno a pevně uchytit mechanicky, na závit. Nedoporučujeme vrtačku s magnetickým úchytem vrtáků. Používejte vrtáky do dřeva velikosti č. 3 a více, tenčí jsou náchylné ke zlomení.
- Kleště: K přeštípnutí drátků používáme kombinační kleště, které mají ostří níže a nehrozí zde takové nebezpečí poranění, jako u štípacích kleští.

Nejčastější zranění, se kterými je potřeba počítat:

- škrábnutí o zuby pilky (povrchové, např. jako od ostružin, když jdete lesem, většinou není potřeba náplast),
- škrábnutí od škrabky, která sjede po klacku (spíše se jedná o odřeninu, ale může téct i krev),
- malé říznutí nožem (děti nemají velkou sílu, aby si způsobily velkou ránu, a pracují s noži, které mají zakulacenou špičku),
- píchnutí o jehlu (zranění, ze kterého většinou ani není krev, ale děti to mohou vnímat jako bolestivé překvapení).

Shrnutí: Nástroje

PROČ?

- Seznámení dětí s pracovními nástroji v předškolním věku je základní činnostní vzdělávání.
- Činnostní a pracovní učení je nejpřirozenější forma učení v předškolním věku.
- Práce s nástroji buduje koordinační návyky.
- Práce s ostrými nástroji vytváří pocit zodpovědnosti za vlastní rozhodování.
- Používání ostrých nástrojů v kolektivu učí děti vzájemnému ohledu a pozornosti.
- Využívání různých nástrojů a opracovávání materiálů rozvíjí jemnou motoriku a odhad vlastní síly v těle.
- Mírné riziko dětem vytváří přiměřené výzvy, které jsou obohacujícím elementem v jejich cestě za poznáním.

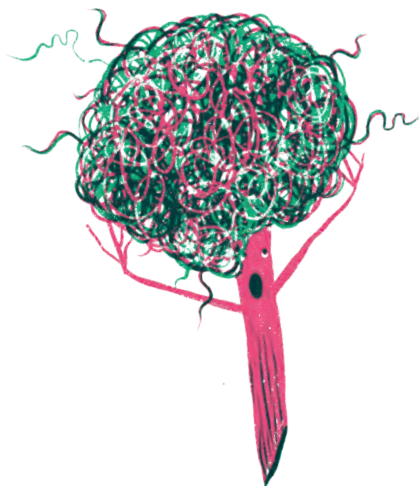
ÚKOLNÍČEK

- Seznámím rodiče s tím, že děti budou pracovat s ostrými nástroji.
- Vyzkouším si práci s nástroji bez dětí.
- Spolu s dětmi vytvoříme pravidla pro bezpečné používání nástrojů. Pravidla (kreslená, fotografie...) dám na viditelné místo ve třídě, nejlépe k dílenskému stolu, tam, kde se nástroje používají.
- Zorganizuji pro rodiče společné tvořivé odpoledne, kdy si budou moci sami s dětmi zkusit práci s nástroji.
- Zopakuji si s dětmi správné držení nástrojů a vím, které dítě je připravené na těžší nástroj (například na práci s nožem nebo pilou).
- Pořídím si kvalitní nástroje.

Postupy

Pokud se děti naučí rozumět jednoduchým obrázkovým návodům a pracovat podle nich, otevře se jim další pole možností v tvořivé hře. Nedáváme jim návody na konkrétní výrobky (např. ušité srdíčko), ale na pracovní postupy (např. šití). Dítě pak může postup využít během jakékoli (vhodné) aktivity. K tomu, aby děti dobře chápaly návody, je třeba, aby uměly také samy popsat v krocích některé jednoduché činnosti.

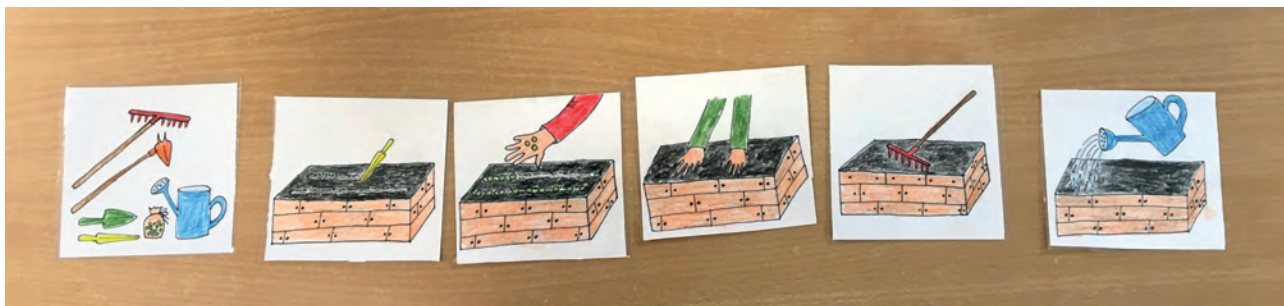

V této kapitole budeme často zmiňovat šití jako aktivitu, na které učíme děti pracovat podle daného postupu. Stejně tak ale můžete děti učit jakékoli jiné postupy – vrtání vrtačkou, zpracování keramické hlíny, vyrábění bambulek, zatloukání hřebíků... Cokoli vás jen napadne.

Právě na šití se můžeme učit přemýšlet o tom, jak jednoduché každodenní činnosti mohou být pro děti složité. Třeba „navlékněte si nit“ znamená pro dítě celou řadu úkonů, se kterými nemá žádnou nebo jen malou zkušenost. Jak dlouhá má nit být? Jak tu délku odměřit? Kudy se má nit prostrčit? Kde a jak udělat uzlík? A proč vlastně nit navlékáme zrovna do jehly? **Snažíme se proto činnosti dětem co nejvíce rozfázovat, postupovat pomalu a trpělivě a nechávat jim prostor pro chyby a objevování.**

Stejně tak děti musí postupně pochopit, že činnosti, které mají zvládnuté, se skládají z **posloupnosti jednodušších kroků**. Mohou se pak snadněji učit jeden od druhého a porozumět jednotlivým dílčím úkonům, orientovat se v návodu. Když se dítě zeptá, jak si myje ruce, nejspíš ukáže „takhle“. Ptejte se, jak by tuto činnost popsalo třeba Marťánkovi z vesmíru, který to nikdy nedělal. „Pustím si vodu.“ – „Co to znamená, jak pustím vodu? Na zem?“ „Nee, musíš otočit kohoutkem.“ – „Aha, a dál?“

Jistě si dovedete představit, jak takový dialog může pokračovat. Cílem je, aby dítě umělo (přiměřeně věku a vyjadřovacím schopnostem) **nacházet a pojmenovávat jednotlivé detailní kroky** (míra detailu je u jednotlivých dětí různá). Tuto dovednost můžete procvičovat průběžně a postupně zvyšovat obtížnost (komplikovanější činnosti, přesnější popis detailů). Můžete například vyčlenit jednu hračku, která sem spadla z vesmíru nebo přijela na návštěvu z říše hraček a potřebuje všechno detailně poznávat a popisovat. Často se tato hračka stane součástí spontánních dětských her a děti jí začnou samy od sebe podrobně popisovat nejrůznější činnosti.

Pro učení různých postupů používáme obrázkové karty – mohou to být například zalaminované čtverce o rozměru asi 10 × 10 cm. Tyto karty většinou malujeme sami – má to tu výhodu, že postupně vytváříme sady kartiček na různé postupy a lze je navzájem kombinovat. Například kartička „ustříhnout“ nebo „rozmyslet si postup“ se může opakovat ve více sadách. Nebojte se, že nejste profesionální kreslíři, děti si budou obrázků cenit, když v nich poznají váš osobitý rukopis. Pokud opravdu neradi kreslíte, můžete jednotlivé kroky třeba nafotit – děti budou rády dělat figuranty. Pro sady karet různých postupů vyčleňte místo, které bude dětem snadno dostupné. Učte je, že v průběhu tvořivé hry si samy mohou vynadat karty nějakého postupu a pracovat podle něj.

Kartičky můžete sestavovat do časových řad, počítat, kolik je celkem kroků, u kterého kroku nyní jsme apod. a cíleně je využívat i pro splnění jiných očekávaných výstupů.

→ RVP PV, str. 18: *Dítě a jeho psychika (Jazyk a řeč)*

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

- rozlišovat některé obrazné symboly (piktogramy, orientační a dopravní značky, označení nebezpečí apod.) a porozumět jejich významu i jejich komunikační funkci.

→ RVP PV, str. 20: *Dítě a jeho psychika (poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace)*

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

- chápat základní číselné a matematické pojmy, elementární matematické souvislosti a podle potřeby je prakticky využívat (porovnávat, uspořádávat a třídit soubory předmětů podle určitého pravidla, orientovat se v elementárním počtu asi do šesti, chápat číselnou řadu v rozsahu první desítky, poznat více, stejně, méně, první, poslední apod.)

Jak tedy učíme děti pracovat podle návodů? Možností je několik. U postupů, které děti částečně znají, se jich můžeme ptát, jaký krok nyní následuje, ukázat kartičku a předvést reálně činnost na kartičce. Nebo naopak, můžete dětem nejdřív ukázat kartičku, zeptat se jich, co na ní je, činnost si společně popsat a ukázat. Experimentujte a zvolte si jakýkoli způsob, který bude vám i vašim dětem vyhovovat.

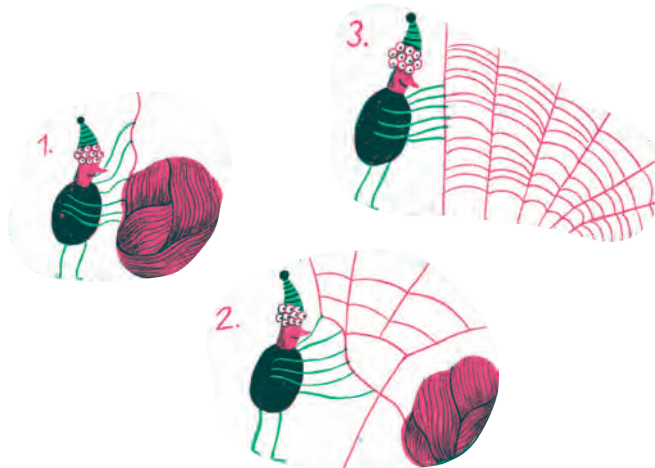
Kartičky pak upevněte na dobře viditelné místo a vyzvěte děti, aby pracovaly podle návodu. Mějte na paměti, že spíše než činnosti jako takové (např. šití) **se nyní děti učí orientaci v návodu**. Klíčové zde je, abyste děti, které se přijdou zeptat, co mají teď dělat, odkazovali na obrázkový popis. Ptejte se: „Který krok jsi už udělal? Který následuje? Ukaž mi ho na obrázku. Co to znamená, co máš teď udělat?“ Stejně tak děti, které řeší nějaký problém, odkazujte k návodu a nedávejte jim hned pokyn, jak mají věc udělat správně.

Například: Dítě navléklo nit do jehly a šije. Přijde za vámi, že to nefunguje, že mu nit nedrží v látce – neudělalo totiž uzlík. Jděte s ním k návodu a ptejte se: „Jaké kroky jsi udělal? Ukaž mi je na obrázku.“ Dítě ukáže, že odměřilo, ustříhlo a navléklo nit. „Jaký krok děláš teď?“ Dítě ukáže, že šije. „Aha, a jaký krok jsi tedy vynechal?“

U nás ve školce si děti tyto karty mohou brát i v rámci volné hry stejně jako třeba knížky nebo stavebnice. Baví je uspořádávat kartičky podle časové posloupnosti, vyprávějí si k nim příběhy nebo si s nimi hrají něco jako pexeso. Příšly na to samy, nevybízel jsem je k tomu.

Dejte nácviku orientace v obrázkových návodech dost času, energie a trpělivosti! Pro děti není vůbec jednoduché se v návodech orientovat, je to nová dovednost, kterou se postupně učí. Vzpomeňte si, jak i my dospělí občas zápasíme s „úplně jednoduchými“ obrázkovými schémata, třeba při sestavování nábytku.

Pozor, takhle ne!

Opakovaně jsme byli svědky následující situace ve školkách, kde se s námi pedagogové učí tvořivou hru: Paní učitelka připraví vhodnou činnost pro aktivitu Postupy, vyrobí skvělé kartičky jednotlivých kroků, dětem vše srozumitelně vysvětlí. Pak vyzve děti k tvoření. Ale místo toho, aby se stáhla do pozadí, pokračuje: „Takže, kde máme první krok? Ano, tady, co na něm je znázorněno? Ano, Maruško, správně, výběr barvy nitě. Takže co teď všichni uděláme? Výborně, Honziku, najdeme si nit.“

Vidíte, co je zde špatně? Děti pracují podle pokynů učitelky, nikoli samostatně podle návodu. Umí popsat, co na které kartičce je, ale to neznamená, že se samy dovedou orientovat v návodu. Při aktivitě Postupy v tvořivé hře **by se nemělo stát, že všechny děti jsou právě v tom samém kroku** a že jim někdo ukazuje, co mají dělat teď a co potom – byť by jim to ukazoval na obrázkových kartičkách.

Zdůrazňujete, jak je důležité nedělat práci za děti. Moje děti ale prostě ještě nezvládnou udělat na konci nitě uzlík. A viděla jsem, že i vy samy jste jim s uzlíkama pomáhaly!

Opět je nutné soustředit se na cíl aktivity: Co je cílem aktivity Postupy? Není to naučit děti šít, ani donutit je projít samostatně celým procesem šití od měření nitě po zapoštění. Cílem je, aby se děti naučily pracovat podle obrázkového návodu. Tedy TOHLE neděláme za děti. Necháváme je, aby se v návodu samy orientovaly a přišly na to, co mají dělat po kroku, který právě ukončily. Případně jim pomůžeme zorientovat se v návodu formou reflektivního dialogu. Pokud dítě samo podle návodu dojde až k tomu, že má na nitě udělat uzlík, a přijde za námi s prosbou o pomoc s jeho uvázáním, není nic proti ničemu, když mu uzlík uvážeme. Protože cíl aktivity byl naplněn i tak.

Umět vázat uzlíky, to se ale dětem bude hodit často! Zkuste je to naučit – i když ne nutně v rámci této aktivity.

Pokud děti pochopí princip, pak můžete obrázkové návody zařazovat i mimo tvořivou hru, v rámci nejrůznějších přímo i nepřímo řízených aktivit. Mnoho učitelek pak využívá obrázkové návody třeba při společných vánočních a jiných dílničkách pro rodiče s dětmi. Děti rády „čtou“ rodičům návod a poučují je, co je třeba v jakém kroku udělat. Výrazně se tak usnadní třeba i úklid pomůcek apod.

Shrnutí: Postupy

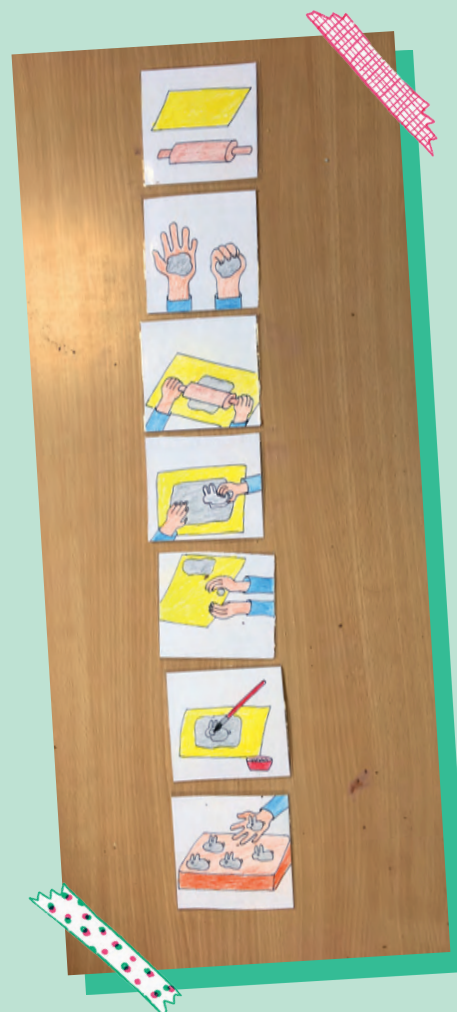

PROČ?

- Děti si vytvářejí představy o časové souslednosti jednotlivých kroků.
- Učí se posloupnosti, že něco je na začátku a něco na konci.
- Mohou samostatně tvořit a pracovat podle obrazového návodu.
- Děti mohou vyrobit konkrétní výrobek podle postupu, který si zvolí.
- Děti se učí dovednosti určitého postupu, který využijí při dalších aktivitách.

ÚKOLNÍČEK

- S dětmi cvičím rozkrokování běžných činností, například čištění zubů, malování vodovkami apod.
- Spolu s dětmi vytvořím kartičky na určitý postup.
- Najdu s dětmi výrobek, který chtějí vytvořit, a k němu postup, podle kterého mohou tvořit.
- Vyzkouším si postup s nástrojem, který jsme ve třídě ještě nepoužívali.
- S dalšími kolegyněmi ve školce si sdílíme kartičky různých postupů.

Téma

Tvorbu dětí můžeme propojit s určitým tématem. Téma nezařazujeme samoúčelně (protože např. zrovna budou Velikonoce), ale s cílem zaměřit pozornost dítěte jinam než obvykle, ukázat mu prostor pro nové možnosti v jeho tvorbě a posunout hranice toho, co chce vyzkoušet.

¹² Jak se téma stane vzdělávacím motivem, můžeme vidět například v artefilitice. Děti vstupují do vzdělávacího procesu vlastním zážitkem z tvorby a následně pro svůj zážitek hledají obsah/téma. Děti bádají ve vlastní fantazii a představách, dávají věcem a pocitům názvy, a tím si utvářejí tzv. koncepty o světě. Artefilitika představuje jednu z cest, jak děti mohou tematizovat svoji tvorbu. (Slavíková, 2015).

Téma neznámá konkrétní výrobek ani okruh výrobků. Všichni jistě pracujeme například s tématem Vánoce. Při tvořivé hře nedáváme dětem konkrétní zadání – například „Vyrobit vánoční ozdobičku z drátků a dřevěných korálků“. Poskytneme dětem volnost v tvoření, a děti tak mohou vyrobit věci, které jsou pravděpodobně za hranicemi naší fantazie – třeba „vánoční počítadlo pro Ježíška, aby věděl, za kolik dní k nám má přijít“.

Aktivitu Téma zařazujeme záměrně až jako **poslední**, a to z několika důvodů. Kdybychom ji zařadili dříve, neměly by děti tolik znalostí, dovedností a předchozích zkušeností, aby mohly plně využívat vlastností materiálů, používat rozmanité nástroje a orientovat se v pracovních postupech.

Naopak ale zkušeností s tvorbou na určité téma mají děti (i pedagogové) již od začátku dost – z klasických řízených činností ve škole i doma. Potřebujeme je nejprve odpoutat od klasických činností podle zadání a dát jim neomezené pole působnosti. Děti potřebují zažít absolutní svobodu v tom, co mohou tvořit, vyzkoušet si, cokoli je napadne, a zjistit, které nápady půjdou realizovat. **Tématem je pak neomezujeme – právě naopak!** Otevíráme jim dveře do světů, které by je samotné třeba ani nenapadlo probádat.¹²

Některé děti si vyzkoušejí určitý výrobek – třeba loď, pušku nebo panenku – a zažijí úspěch, protože výrobek je funkční, mohou si s ním hrát, líbí se jejich kamarádům. Proto se nepouštějí do něčeho jiného, ale stále se drží toho, co se jim podařilo. Při aktivitě Materiály si vyrobí pušku z klacků a šišky, při aktivitě s nástroji vyrobí podobnou pušku – její konce seříznou pilkou a vybrousí její část houpičkou. Při aktivitě Postupy, kde se učí vrtat vrtačkou, vyrobí opět podobnou pušku, do které provrtají díрку. Tím, že dítěti nabídneme určité téma, mu pomůžeme vystoupit ze stereotypu, ve kterém je spokojené, a vyzkoušet něco nového.

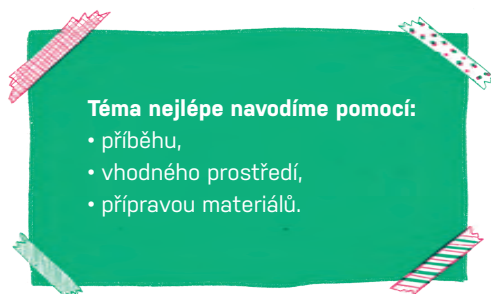
Některé děti ale z toho stereotypu nevytáhneme ani párem volů. Martínek nám vyrábí lodě, at' děláme v tvořivé hře cokoli. Měli jsme třeba téma „úroda“, kde jsme si povídali o tom, že se na podzim sklízí plody, a děti tvořily krásné věci z jablíček, kaštanů a podobně. No a co myslíte – Martínek udělal loď, na které se prý budou ty zásoby převážet. Vsadím se, že na Vánoce udělá loď pro Ježíška, jestli mu to už nezakážeme!

Je třeba sledovat cíl aktivity. Pokud cílem bylo to, že děti tvoří na dané téma, splnil tento cíl i Martínek. Pokud byste mu chtěli pomoci, aby se posunul jinam, spíš než zákazy bychom doporučili rozhovor, hru, motivaci... Například: „Jsou v té lodi taky nějakí námořníci? Zkusíš nějakého vyrobit, aby mohl loď řídit?“ atd. Můžete zkusit dítě buď motivovat k vylepšování toho, co vyrobilo – aby přemýšlelo trochu jiným směrem než obvykle, nebo k vytváření jiných věcí, které s původním výrobkem více či méně souvisí.

Dalším důvodem, proč zařazujeme Téma až na konec, je to, že i pedagogové, kteří s tvořivou hrou začínají, se potřebují nejprve od témat a vzorových výrobků zcela odpoutat. Tvořit s dětmi na určité téma totiž obvykle není nic nového, navíc čím užší téma, tím „lépe“, protože to všichni umí. Mohlo by se tedy stát, že i pedagog se bude přirozeně držet toho, co zná, a zařadil by hned po seznámení s materiály aktivitu na téma třeba Velikonoce, nebo hůř – velikonoční vajíčka. Děti by tak nedostaly prostor k rozvinutí vlastní fantazie a realizaci „divných“ nápadů.

Pokud s tvořivou hrou začínáte, nechte se unášet a fascinovat neuvěřitelnými výrobky a příběhy, které se k nim pojí, neomezujte dětem pole jejich působnosti. Teprve poté, co si děti dostatečně vyzkoušejí všechno, co je jen napadne, zařazujte občas určitá témata – ale až **tehdy, kdy je vy sami nebudete chápat jako omezení** (co všechno děti smejí tvořit), **ale právě jako rozšíření jejich možností** (ať tvoří něco, co ještě nevyzkoušely).

Téma zároveň umožňuje přenášet tvořivou hru i do jiných aktivit než jen do času, který máme vyčleněný pro pracovní činnosti nebo polytechniku. Ať už máte v týdenním plánu třeba Staré pověsti české, ovoce a zeleninu nebo lesní zvířátka, můžete zařazovat tvořivé aktivity právě na tato témata. A možná to časem ani nebude nutné, protože děti budou spontánně tvořit k tomu tématu, kterým právě ve školce žijí.

Vyzkoušejte to sami na sobě – upečte si třeba teď o víkendu nějaké vánoční cukroví (pokud tuto metodiku nečtete zrovna před Vánocemi – v tom případě se pusťte do pletení pomlázky). Sami asi cítíte, že „to není ono“, že se potřebujete na dané téma nějak naladit. Stejně tak pro děti není příliš inspirativní, pokud byste je motivovali jen slovně, např.: „Máme tu jaro, pojďte si vytvořit něco jarního.“ Tvořili byste ve třídě a z materiálů, které jsou dětem k dispozici celý rok.

Zkuste se spolu s dětmi do vybraného tématu trochu ponořit – ochutnejte ho všemi smysly. Vyprávějte dětem **příběh** o jaru, jarních vlách, které lechtají semínka v zemi, aby je probudily, a pomáhají květinám otevírat první květy. Nechte děti ležet v první jarní trávě, zblízka zkoumat rašící rostlinky, očichávat květy, ochutnávat první výhonky jehličí, mladých listů a květy sedmikrásek nebo vycucávat šťávu z květů hluchavek. Nechte je vyprávět o jaru – co pro ně znamená, co se jim na tomto období nejvíc líbí. Zpomalte, zastavte se v jarní přírodě a jen pozorujte. A znovu si vyprávějte příběhy... Spolu s dětmi nasbírejte jarní **materiály**, tvořte **venku**, na sluníčku. A při závěrečné reflexi se ptejte děti, jestli při tvoření slyšely zpívat ptáčky, jaké vůně cítily, jestli je jarní paprsky dost zahřály. Zkoušejte, experimentujte s prostředím, příběhy a materiály – uvidíte, na co budou vaše děti reagovat nejlépe. Vždy záleží na vás, jak které téma pojmete – a také rozhodně nemusíte každé téma, kterému se s dětmi věnujete, zařazovat jako aktivitu tvořivé hry.

My ale ve školce máme bloky v ŠVP uspořádané lineárně. Když s nimi nebudu dělat, co mám naplánovaného v dubnu, tak se k tomu už nedostanu.

¹³ „Příliš detailní zpracování integrovaných bloků (až na úroveň detailní nabídky činnosti) v sobě skrývá nebezpečí, že učitel při plánování na úrovni třídy vychází více z textu ŠVP než z aktuálních potřeb a zájmů dětí, což v konečném důsledku brání realizaci individualizovaného vzdělávání.“ (Krejčová, 2015)

Doporučujeme vyzkoušet tzv. flexibilní uspořádání. Ve flexibilním modelu uspořádání jsou integrované bloky řazeny vedle sebe podle témat, která sdružují. Nejsou míněny jako po sobě jdoucí. Povinností učitele tedy není procházet jimi v čase za sebou. Učitel je využívá tak, jak se to „hodí“ jeho třídě, vstupuje do nich tehdy, když to situace ve třídě vyžaduje. Když budete s dětmi v dubnu na louce a je zaujmou ptáci či rašící pupeny, lehce vyberete z vhodného bloku například „Chráníme naši přírodu“. Pedagog může pružně reagovat na potřeby, zájmy dětí a témata, která do vzdělávání samy vnesou.¹³

Tak téma „jaro“ je jednoduché, ale jak mám dětem navodit téma „lidské tělo“? Na pitevně?

To by samozřejmě některé typy dětí velmi zaujalo. Záleží na vás, vaší fantazii a fantazii vašich dětí. Můžete na nějakou dobu část třídy proměnit v improvizovanou nemocnici, můžete pracovat třeba i s dobře umytými kuřecími kostmi od oběda nebo požádat někoho z rodičů, aby přinesl dětem anatomický atlas, a nechat je inspirovat se obrázky, které hned tak jinde nevidí.

My jsme se třeba na výtvarce jako děti honili, váleli na koberci sudy a dělali kotrmelce a pak jsme se se zavřenýma očima soustředili na to, co se děje uvnitř našeho těla, v břiše, v krvi, pak jsme malovali, jak to tam vře a bublá.... Vyšla z toho Fuga jak od Kupyky.

(Káča, Muzeum Říčany)

Shrnutí: Téma

PROČ?

- Když je téma propojené s prostředím a s materiály, jsou smyslové činnosti více prožitkové.
- Nechat výběr tématu na dítěti posiluje jeho vnitřní motivaci.
- Tvořivá hra propojená s tématem umožňuje naplňovat vzdělávací plány.
- Spontánní výběr tématu učiteli ukazuje, co děti zajímá a jak je zaměřena jejich pozornost.

ÚKOLNÍČEK

- Mám připraveno několik témat pro případ, že by děti nepřišly se spontánním nápadem.
- Zkusím zmínit téma (podle zájmu dětí) a uvidím, kam se aktivita posune.
- Pro různá témata vyhledám prostředí, která můžeme s dětmi navštívit.
- Připravím materiál, který se pojí k tématu.
- Vyprávím s dětmi příběh o daném tématu.
- Nechám děti vymyslet příběh o daném tématu.
- Napíšu si integrovaný blok, který budu používat flexibilně.
- Když s dětmi tvořím na dané téma, nechám prostor pro různé možnosti – materiály, nástroje, postupy.

V této kapitole najdete detailní popisy aktivit tak, jak jsme je během projektu realizovaly v mateřských školách. Pracovaly jsme běžně s celými třídami (do počtu 28 dětí), heterogenními i homogenními. Aktivita trvala zpravidla 1 až 1,5 hodiny. Aktivitu vedla jedna z lektorek, učitelka byla spíš v roli pozorovatele (učila se, jak realizovat tvořivou hru). Záměrně uvádíme takto doslovný a podrobný popis aktivit, abyste také „mohli být u toho“.

Neznamená to, že níže popisujeme ideální výukové bloky. Pokud bychom měli možnost být s dětmi stejně dlouho, jako jsou učitelky ve školce, rozdělili bychom aktivitu do několika kratších úseků, třeba i v průběhu celého týdne. Určitě nemusíte vždy začínat motivací v kruhu, pokračovat tvořením a reflexí. Můžete si s dětmi jeden den vyprávět o materiálech, pak na vycházce společně nějaké nasbírat, zase si o nich povídat, šimrat se jimi navzájem, poznávat poslepu... Tvořit můžete úplně jindy.

Na druhou stranu – i když texty níže jsou dlouhé a po několika větách vám asi poletí hlavou myšlenka, že se děti rozhodně nemohly takhle dlouho soustředit a držet pozornost, ujišťujeme vás, že aktivity jsme dlouho „ladily“. Máme opakovaně vyzkoušeno, že takto jsou naprosto funkční, děti vydržely (včetně těch nejmenších), cíle byly naplněny. **Vyzkoušejte to!**

**UKÁZKY
AKTIVIT**

MATERIÁLY

CÍL AKTIVITY:

Děti využívají různé vlastnosti různých materiálů.

Všimněte si, že cílem aktivity není ani konkrétní výrobek, ani to, že např. každé dítě vyjmenuje deset různých vlastností materiálů apod.

→ RVP PV, str. 11: *Kompetence k učení*

– Dítě soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů.

Kompetence k řešení problémů

– Dítě řeší problémy na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadní zkušenosti, fantazii a představivost.

→ RVP PV, str. 16: *Dítě a jeho tělo*

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

– vnímat a rozlišovat pomocí všech smyslů (rozlišovat vůně, tvary, vnímat hmatem apod.).

Dítě a společnost

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

– zachycovat skutečnosti ze svého okolí a vyjadřovat své představy pomocí různých výtvarných dovedností a technik (kreslit, používat barvy, modelovat, konstruovat, tvořit z papíru, tvořit a vyrábět z různých jiných materiálů, z přírodnin aj.).

PŘÍPRAVA:

Na úplně první aktivitu si vystačíte s tím, co najdete v lese, ve školce nebo doma. Doporučujeme koupit nebo si vypůjčit malé kleště „kombinačky“, sehnat měděný nebo pozinkovaný drátek a trochu vyprané (případně česané) ovčí vlny. I bez toho se ale úplně klidně obejdete. Na další aktivity můžete materiál shromažďovat různými způsoby – viz tip v kapitole Materiály.

My jsme použili: různé druhy klacků a větviček (suché, čerstvé, různě rozvětvené, hladké – např. vrbové proutky, hrubé – např. smrkové, s jehličím i bez). Kusy kůry, šišky a podobný materiál z lesa. Dále odstřížky látek – ideálně různé barvy, struktury, materiály (bavlna, po-

lyester, fleece, manšestr, záclonovina, džínovina). Ovčí vlnu – bílou a hnědou, buď mykanou nebo česanou. Malá klubíčka přízí, přírodní jutové provázky, měděný nebo včelařský drátek.

Dále měly děti k dispozici nůžky, se kterými běžně pracují ve školce (asi 6 kusů), dvoje kleště kombinačky a jedny nůžky na látku.

NEDOPORUČUJEME v této fázi dávat dětem k dispozici lepidlo nebo tavnou pistoli. Chceme v dětech podporovat kreativní myšlení, chceme, aby kombinovaly materiály a hledaly způsoby, jak je spojovat. Použití lepidla děti znají, nepřináší jim nic nového – a kromě toho vede většinou ke zklamání nad výsledkem, protože jiné materiály, než papír, příliš nedrží.

MNOŽSTVÍ:

Vzhledem k úvodní motivační fázi je výhodné, pokud klaců a kousků látek je alespoň tolik, aby si každé dítě mohlo vzít do ruky jeden kus. Není to ale nutné, děti si materiál mohou půjčovat.

CO SE OSVĚDČILO:

Je výhodné, pokud máte k dispozici např. velkou piknikovou deku, ideálně kruhovou. Stejně ale poslouží i větší kus obyčejné látky – velikost přizpůsobte počtu dětí. Děti sedí nebo klečí po obvodu deky a vědí, že na deku si nesedají. Vyhnete se tak neustálému posouvání dětí, hádkám o to, že někdo nevidí, že má materiál blíž apod. Kromě toho se pak deka snadno vyklepe a složí.

ÚVOD:

S dětmi jsem se posadila kolem piknikové deky v té části třídy, kde je lino – ne koberec. Lépe se pak uklízí prach a další nepořádek z větviček. Řekla jsem dětem, co nás čeká, a stanovila základní pravidla: „Dneska jsem vám přinesla na zkoumání a tvoření různé věci, budeme jim říkat materiály. Budete si s nimi moct hrát a něco si vyrobit, cokoli budete chtít. Je potřeba, abyste všichni klečeli koleno za hranicí téhle deky – aby všichni dobře viděli. Do ruky teď na začátku prosím berte jen to, co řeknu.“

BEZPEČNOST:

Doprostřed jsem vysypala košík s klaciky, které jsem nasbírala ráno na procházce se psem. Měly různé tvary, byly z různých stromů. Řekla jsem dětem, že si budou moci jeden vybrat. – Ale jak to uděláme, aby to bylo bezpečné, aby se navzájem klaciky třeba nepíchly? Děti hned samy navrhovaly, že „budou dávat pozor“. Co to přesně znamená? Po chvíli jsme společně došli k tomu, že špička klacíku by měla mířit k zemi a že s nimi děti nebudou ani z legrace poštuchovat kamarády.

VLASTNOSTI MATERIÁLŮ – SPOLEČNÁ DISKUSE:

Každý si pak vybral jeden **klacek**. Ptala jsem se: „Z čeho ty klacky jsou?“, „Kde se bere dřevo?“, „Je váš klacík hrubý, nebo hladký? Zkuste se s ním pohladit po ruce nebo po tváři.“, „Když ho zkusíte oškrábat nehtem, co se stane?“, „Jak voní?“, „Půjde zlomit?“ atd. – Děti jistě budou přicházet na další otázky a vzájemně se doplňovat. Děti potom položily klacky zpátky na deku.

Nabídla jsem jim hromadu různých odstřížků **láték** – cíleně jsem už nějakou dobu schraňovala různé „zajímavé“ zbytky, třeba z vytríděného oblečení apod. Každý si opět vybral látku a ptala jsem se: „Kde se berou látky, z čeho se vyrábějí?“ Probrali jsme velmi stručně různé typy látek – z rostlin (bavlna, len), živočišného původu (vlna, hedvábí) i umělé (polyester). Ptala jsem se: „Jak se od sebe ty látky liší? Které jsou jemné, které hrubé?“, „Vidíte skrz látku, kterou máte v ruce? Jaká je, pokud skrz ni vidíte?“ (průsvitná), „Ze které látky by mohla mít šaty princezna? A která by nás zahřála v zimě?“, „Která z látek jde natáhnout?“, „Voní ta látka?“ atd.

Dále si děti vzaly kousek **drátku**. Opět jsem se ptala: „Kde se berou drátky, z čeho se vyrábějí?“ Děti si s nimi zkoušely manipulovat, bavili jsme se o tom, zda je drátek tvrdý, nebo měkký – je totiž pevný, ale zároveň měkký, poddajný. Je tedy ohebný. Ukázala jsem dětem, jak se drátek dá přeštípnout štípacími kleštěmi. Pověděli jsme si také, proč se nestříhá nůžkami – nůžky jsou na papír nebo na látku, stříhání drátku by je mohlo poškodit.

Pak jsme si ještě ukázali ovčí **vlnu**, každý si zase vzal do ruky chomáček vlny a mohl ho zkoumat. Ptala jsem se: „Co to je?“ (děti často odpovídají, že vata), „Kde se bere?“, „Bolí ovečky stříhání vlny?“ (nebolí, je to jako když vám maminka stříhá vlasy), „Jak vlna voní?“ Pobídla jsem děti, aby se s ní pohladily, aby zkoušely vlnu roztahovat a zkoumaly jednotlivá vlákna.

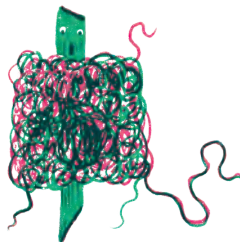
VLASTNOSTI MATERIÁLŮ – OPAKOVÁNÍ, SHRNUTÍ:

Děti si pak z hromádky materiálů vybraly ten, který se jim nejvíc líbil, a opakovali jsme si vlastnosti. „Zkuste tím, co máte v ruce, zaťukat o podlahu – komu to ťuká (dřevo), a komu ne (látky, vlna)? Proč?“, „Zkuste to opatrně vyhodit do vzduchu – padá všechno stejně rychle? Proč?“, „Zkuste zavřít oči a pohladit se tím po ruce. Komu to je příjemné? Proč?“ apod.

MOTIVACE K SAMOSTATNÉ AKTIVITĚ, BEZPEČNOST:

Děti pak vrátily vše na hromádku. Řekla jsem jim: „**Teď si z toho, co tu máme, můžete něco vyrobit. Cokoli. Je to jen na vás. S tím, co vyrobíte, si pak můžete hrát a odnést si to domů.**“ Připomněla jsem ještě základní bezpečnostní pravidla: V prostoru, kde se tvoří, nikdo neběhá. Klacky přenášíme špičkou dolů, stejně tak i nůžky. Nůžky a kleště vracíme na určené místo – je výhodné mít pro ně třeba připravený stůl, pomáhá i velký obrázek nůžek nebo kleští, podle kterého se děti mohou orientovat.

Pravidel nestanovujte ze začátku moc, zaměřte se na 2 až 3 nejdůležitější. Děti se pravidla učí postupně. Při další aktivitě můžete třeba jedno nebo dvě další přidat, podle potřeby.

SAMOSTATNÉ TVOŘENÍ:

Některé děti (viz. kapitola Styly tvoření) se nadšeně vrhly do tvoření. Jiné stály, rozhlížely se, přemýšlely. Někdo se přišel zeptat, co má dělat, případně jak má udělat třeba koně. Děti jsou zvyklé na to, že přijdou za dospělým (učitelem, rodičem) a ihned se jim dostane pomoci a záchrany. Je potřeba ustát tuto fázi, než pochopí, že tady leží aktivita na nich.

Více v kapitole Reflektivní dialog, zde nabízíme jen několik možných odpovědí:

Já nevím, co mám dělat:

- Jaký z těch materiálů se ti nejvíc líbí? Co by z něj šlo vyrobit?
- Nemusíš hned začít něco dělat, klidně si s tím jen chvíli pohraj, něco tě pak třeba napadne.
- S čím si rád hraješ? Nechceš si zkusit vyrobit něco podobného?
- Můžeš se jen tak rozhlížet, co dělají ostatní, třeba tě něco napadne.

Nevím, jak to mám udělat (chci udělat dinosaura, ale nevím jak):

- Jak vypadá to, co chceš udělat? Má to hlavu, kolik nohou...?
- Z čeho by šla udělat ta hlava? A nohy?
- Čím by se to dalo připevnit k sobě?

Neumím udělat uzel a potřebuju to tady zavázat:

- Chceš naučit, jak se dělá uzel?
- Můžu ti to podržet a říkat ti, jak máš uzel uvázat.
- Nepomohl by ti s tím někdo z dětí? Podívej se, komu se něco povedlo uvázat, a zkus ho poprosit o pomoc.
- Nechceš se naučit dělat uzel, tak zkus vymyslet jiný způsob, jak to připevnit. Máme tu něco, co se dá utáhnout i bez vázání uzlů? Všimla jsem si, že Terežka omotává svoji panenku drátkem, mohl bys to také zkusit...

Já to nechci dělat:

- Co bys chtěl dělat, když tvoříme? Chybí ti tu nějaký materiál?
- Nemusíš nic vyrobit, můžeš si s tím jen hrát

Některé děti záhy přišly ukázat své výrobky. Používala jsem popisný jazyk, ne hodnotící, ptala jsem se, jak dítě výrobek udělalo, jestli z něj má radost, co s ním plánuje udělat apod. Vybízela jsem děti ke hře s hotovými výrobky nebo k pomoci ostatním. Povzbuzovala jsem děti v tom, aby si výrobek ještě „vylepšily“, nedávala jsem jim ale rady, jak na to.

REFLEXE:

Aktivitu jsem ukončila zhruba po 20–30 minutách. Řekla jsem dětem, že budeme asi za pět minut končit. Kdo si nestihne výrobek dodělat, bude na to mít čas odpoledne nebo druhý den ráno, v rámci volné hry. Po 5 minutách jsem si s dětmi sedla do kroužku mimo oblast „provozního nepořádku“ a děti postupně ukazovaly a komentovaly svoje výrobky. Ptala jsem se: „Co sis vyrobil? Z čeho to je vyrobeno? Proč sis vybral zrovna tento materiál?“ (Vracela jsem tak pozornost dětí k tomu, co bylo cílem celé aktivity – využívat různých vlastností materiálů k tvoření). „Co budeš teď s výrobkem dělat? Bylo to těžké? S čím sis nevěděl rady, jak jsi to pak vyřešil?“ Neptala jsem se samozřejmě všech dětí na všechno, otázky je potřeba přizpůsobit vyjadřovacím schopnostem dětí.

Pokud některé děti neměly vlastní výrobek, ptala jsem se: „S čím sis hrál, s čím jsi pracoval? Co tě na tom nejvíc bavilo? Co jsi zjistil?“ U menších dětí můžu trochu pomoci... „Viděla jsem, že sis nůžkami stříhal jehličí. Jak to šlo? Vonělo to?“ Dávala jsem najevo, že vůbec nevdá, pokud teď nemají hotový výrobek v ruce – pomáhala jsem jim vyjádřit to, co se naučily, co objevily.

Na závěr reflexe jsem se ptala celé skupiny: „S jakým materiálem vás nejvíc bavilo pracovat? Proč? Jaký další materiál byste tu chtěli mít příště? Kde by se dal sehnat?“ Motivovala jsem děti k přinášení vlastních materiálů, ať už ze společných procházek nebo z domova.

ÚKLID:

Aktivita ještě nekončí, zeptala jsem se dětí, co nás všechny teď čeká. Proč je důležité po sobě vše uklidit. Děti si odložily výrobky (do šatny; případně, pokud si s nimi chtějí hrát nebo je dodělávat, na určené místo ve třídě), aby jim je někdo při úklidu omylem nevyhodil nebo nerozebral. Dětem jsem rozdělila úkoly – někdo sbíral do košíčku klacíky, někdo do látkové tašky zbylé látky, někdo zametal, někdo uklízel zbytky provázků atd. Já jsem se také do úklidu zapojila, ale stále „nedělám práci za děti“. Při dalších aktivitách pak již děti uklízejí samostatněji a mají větší výdrž.

ZÁVĚR:

Úplně nakonec jsem dětem poděkovala, že dodržovaly pravidla, pomáhaly si navzájem, tvořily a hrály si a vše po sobě uklidily.

JAK OPAKOVAT AKTIVITU S MATERIÁLY:

Paní učitelka Martina vymyslela pro děti hru, která pomáhala procvičovat vlastnosti jednotlivých materiálů. Jedno dítě si potají vybralo určitý materiál, schovalo si ho a ostatní děti hádaly, co to je. Směly se ptát na vlastnosti: Je to tvrdé? Dá se to zmačkat? Můžu to snadno ustříhnout? Je to ohebné? Je to průhledné?

Jindy zase děti poznávaly materiály se zavázanýma očima – sáhly do košíčku a snažily se určit, co v něm je.

Paní učitelka Jana měla obavy z používání tolika přírodních materiálů, pro začátek tedy vymyslela aktivitu, při které se cítila sama bezpečně. Jediným materiálem byl papír – zato ale ve všech možných podobách. Dala dětem k dispozici jemný hedvábný papír, tvrdé kartony, proložky od vajec, krabičky od tavených sýrů, roličky od toaletního papíru, krepový papír... Děti měly k dispozici také provázky, drátky, nůžky. Vznikly originální výrobky, třeba bubny z obalů od sýrů nebo krokodýl se zuby vytvořenými z kartonových obalů na vejce. Vše si děti vymyslely samy, a ještě dlouho po skončení aktivity si s výrobky hrály. Jana si tak vyzkoušela, že děti dodržují daná pravidla, u tvoření vydrží delší dobu než u řízených aktivit a tvořivá hra je baví. Příště už použila materiály nasbírané spolu s dětmi v lese.

NÁSTROJE

I když uvádíme příklad aktivity s nástroji tak, jak ji realizujeme ve školkách, nemusíte začínat hned s tolika nástroji a se všemi dětmi najednou. Začněte tak, **abyste se cítili bezpečně.**

CÍL AKTIVITY:

Děti bezpečně používají nástroje při práci s materiály.

Všimněte si, že ani tentokrát není cílem konkrétní výrobek, ani znalosti dětí o nástrojích apod.

→ RVP PV, str. 12: *Kompetence sociální a personální*

Dítě ukončující předškolní vzdělávání:

– uvědomuje si, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky.

Kompetence činnostní a občanské

Dítě ukončující předškolní vzdělávání:

– má smysl pro povinnost ve hře, práci i učení; k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně;

váží si práce i úsilí druhých;

– dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí (přírodní i společenské).

→ RVP PV, str. 16: *Dítě a jeho tělo*

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

– zvládat základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci, běžné způsoby pohybu v různém prostředí;

– ovládat koordinaci ruky a oka, zvládat jemnou motoriku;

– zvládat jednoduchou obsluhu a pracovní úkony;

– zacházet s běžnými předměty denní potřeby, hračkami, pomůckami, drobnými nástroji, sportovním náčiním a nářadím, výtvarnými pomůckami a materiály, jednoduchými hudebními nástroji, běžnými pracovními pomůckami.

Dítě a jeho psychika

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

– záměrně se soustředit na činnost a udržet pozornost;

– postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí.

PŘÍPRAVA:

Nejdůležitější je u této aktivity promyslet si dobře **organizaci a uspořádání prostoru**. Při prvních aktivitách s nástroji se snažte maximálně zjednodušit pravidla, která po dětech budete vyžadovat. Další pravidla a upřesnění můžete přidávat postupně. Tedy místo pravidla „Při práci se škrabkou mějte kolem sebe dost místa!“ můžete dětem vyhradit „hnízdečka“ na škrábání, kde je vždy jen jedno dítě. Budete mít pod kontrolou prostor, kde se se škrabkami pracuje, i počet nástrojů.

Pro práci se škrabkami můžete využít třeba plastové obruče, které rozmístíte na zemi a ve kterých smí pracovat vždy jen jedno dítě. Stačí i dvě lana položená přes sebe křížem – vytvoříte tak čtyři pomyslné obdélníky, kde v každém je opět jen jedno dítě.

Asi nebudete mít hned k dispozici dětský ponk, úplně stejně poslouží jakýkoli stůl, na který půjde upevnit svěrák. Promyslete si uspořádání stolu se svěrákem a míst, kde děti pracují se škrabkami a se štípacími kleštěmi tak, abyste od svěráku na tato pracoviště viděli.

Bednu s materiálem a místo, kde děti například zavazují provázky, můžete mít za zády. Okolo stolku se svěrákem vyznačte prostor v okruhu asi 1 metru, do kterého smí vstupovat jen dítě, které bude pracovat s pilkou. U malých nebo velmi nesoustředěných dětí, pro které by bylo respektování tohoto pravidla obtížnější, můžete „zakázané prostory“ procvičovat formou her již s předstihem. Např. při volné hře ve třídě vyznačte na zemi čtverec, který hlídá zlý (plyšový) medvěd, a děti do něj nesmějí vstupovat. Podobný čtverec můžete občas vytyčit i na zahradě nebo v lese. **Děti se tak postupně naučí sledovat a respektovat hranice.**

Tuto aktivitu určitě nedělejte na koberci – zbytečně byste si pak přidělali spoustu práce s úklidem jemného prachu (zbroušení dřeva brusnými houbičkami) a pilin. Děti by měly pracovat na zemi. Na stolky jim můžete připravit kleštičky na štípání drátku a nůžky.

MATERIÁL A NÁSTROJE:

Ideální je, pokud máte pro všechny děti brusnou houbičku a škrabku, abyste si mohli společně nacvičit správnou manipulaci. Pro začátek ale klidně postačí třetinové množství nástrojů (tedy na 24 dětí mít 8 škrabek a brusných houbiček, jednu pilku a svěrák, dvoje kleště kombinačky, několikery nůžky, jedny nůžky na látku).

Materiál použijte klidně stejný jako u úvodní aktivity s materiály: klacíky, látky, ovčí vlnu, drátky a provázky. Můžete využít i další materiály, které si děti oblíbily: šišky, větvičky s jehličím apod. Nedoporučujeme v této chvíli např. žaludy nebo skořápky ořechů, které se špatně drží, pokud by si na nich dítě chtělo vyzkoušet nějaký nástroj.

Přineste dětem ukázat jednoduchý výrobek, který byl vyroben pomocí ostrých nástrojů. My používáme třeba vyřezávané formy na perníky nebo vyšívanou dečku.

Pracujeme opět kolem kruhové deky (látky apod.) jako u aktivity s materiálem.

PRŮBĚH AKTIVITY:

Úvod: Posadila jsem se s dětmi do kruhu, řekla jsem jim, že dnes pro ně mám s sebou další překvapení. Připomněla jsem pravidla – klešíme pouze kolem deky, nikdo nebere věci z deky bez dovolení. Ukázala jsem jim dřevěnou formu na perníky. Ptala jsem se: „Jak je tohle vyrobené? Šlo by to vyškrábat rukou? Nebo vykousat zuby?“ Společně jsme si ujasnili, že u některých výrobků si bez nástrojů nevystačíme. A že nástroje musí být opravdové, ostré, aby nám byly užitečné.

BEZPEČNOST:

Brusné houbičky: Klacky opíráme špičkou o zem. Abychom si to pravidlo připomněli, můžeme vždycky špičkou na zem zaťukat. „Jaká je brusná houbička? Hladká, nebo drsná?“ Děti se s ní mohou opatrně poškrábat na ruce nebo na noze. Vyzvala jsem děti, aby zkusily houbičkou obrousit klacek. Neříkala jsem, jak přesně to mají dělat, ale sama jsem si také vzala klacek a houbičku a pracovala jsem s nimi. Ptala jsem se dětí, zda je v tom místě klacek jiný. „Jaký teď je? Voní jinak? Kam se poděla ta obroušená kůra?“

Škrabky: Děti položily klacky na zem, rozdala jsem jim škrabky. Poznají, co to je? Na co se nástroj používá? Děti odpovídají, že na loupání brambor nebo mrkve. Ty tu ale nemáme. Co jiného by šlo škrabkou oškrábat? Zkusíme klacky, ale nejprve si ukážeme, jak se škrabkou pracovat bezpečně. Kde má tu ostrou část? Kde ji tedy budeme držet? Chce někdo ukázat, jak by se škrabkou pracoval? Děti většinou napoprvé zkoušejí škrábat „proti palci“, jak to

odkoulaly od dospělých, když třeba loupají brambory. Nechala jsem děti přemýšlet a diskutovat o tom, zda je to tak bezpečné a zda by se to dalo udělat bezpečněji. Samy přišly na to, že bude lepší škrábat směrem od sebe. Zopakovali jsme si tedy pravidla: klacek opíráme špičkou o zem, škrabku držíme za rukojeť a škrábeme směrem od sebe. Teď si to všichni mohou vyzkoušet. Děti tedy seděly na zemi v kruhu kolem deky, já jsem kruh obcházela a u každého dítěte zkontrolovala držení. Někomu škrábat nešlo, protože držel škrabku ve špatném úhlu. Pokud mu to nešlo ani potom, co jsem poradila měnit sklon škrabky, chytila jsem dítě přes ruku, ve které drželo škrabku, a několik pohybů jsem udělala s ním. Tuto část jsem ukončila až poté, co se všem dětem povedlo alespoň kousek klacku oškrábat. Ptala jsem se: „Zranil se někdo? Proč ne?“ Dodržovali jsme totiž tři pravidla: klacek opřený o zem, držení škrabky za rukojeť a škrábání směrem od sebe.

Pilka: Řekla jsem dětem, aby teď na chvíli odložily klacíky a uklidily škrabky do krabice. Společně jsme přešli ke stolu se svěrákem a pilkou. Ukázala jsem dětem pilku a zeptala se, zda vědí, co to je a co je předmět upevněný na stole. Proč tu máme svěrák? Upevníme do něj totiž dřevo, které řežeme. Kdyby nám pilka sklouzla, nevádí – svěrák to bolet nebude a nás taky ne, protože dřevo nepřidržíme rukou. Nechala jsem jedno dítě, aby upevnilo klacek do svěráku, ostatní mu radily, jak na to. Jiné dítě mohlo pak zkontrolovat, jak dřevo drží. Ukázala jsem dětem znovu pilku a ptám se: „Jaká je? – Ostrá. Mohli bychom se zranit, proto je potřeba dodržovat určitá pravidla a chránit tak sebe i ostatní. Není ale potřeba mít z pilky strach. Co by se stalo, kdyby se s ní někdo řízl? Určitě si neuříznete prst nebo celou ruku. Bylo by to nepříjemné, asi jako odřenina, když venku upadnete. Volali bychom kvůli tomu sanitku? Určitě ne, jen bychom to opláchli a zalepili náplastí.“ Nechala jsem děti dotknout se zubů pilky, aby si zkusily, že jsou sice ostré, ale že se nemusejí bát vzít pilku do ruky. Ukázala jsem dětem prostor vyznačený na zemi lepicí páskou, ve kterém smí být jen dítě, které řeže, a dospělý člověk. Společně jsme zkontrolovali, že nikdo nemá na čáře ani špičku bačkory. Jeden dobrovolník teď ukáže, jak se řeže pilkou: Pilku držíme oběma rukama, nejsme totiž chobotnice, a tak nám nezbyde už žádná další ruka, do které bychom se mohli říznout. Řežeme bez tlaku dolů, ale to si pak bude muset každý vyzkoušet sám, to se díváním nenaučí. Důležité je, že po uříznutí nejprve položíme pilku na stůl, a pak teprve můžeme sbírat odříznutý kousek ze země a odejít. Mezitím, co dítě řezalo, jsem tato pravidla ještě zopakovala. V okamžiku, kdy dítě kousek dřeva uřízlo, jsem ho pak výrazně pochválila, že pilku na stůl odložilo.

TVOŘENÍ:

Vrátili jsme se k dece, shrnula jsem základní organizační pravidla: Každý si teď může vyrobit, co chce, a používat při tom nástroje. S hotovými výrobky si pak děti mohou hrát a vzít si je domů. Není nutné, aby si každý něco vyrobil – klidně si mohou jen zkusit pracovat s různými nástroji a materiály. Máme k dispozici veškerý materiál, brusné houbičky, nůžky,

kleště (ukázala jsem, kde jsou a kam je vracet), 4 škrabky – každou v prostoru vymezeném provazy – a pilku. Pokud by chtěl někdo pracovat s nástrojem, který má někdo jiný, tak počká. Slíbila jsem dětem, že s nástroji nepracujeme naposledy a každý si dříve či později bude moci vyzkoušet všechno, co chce.

Postavila jsem se ke stolku se svěrákem tak, abych viděla do prostoru se škrabkami a na deku s materiálem a dalšími nástroji. Prvních několik minut jsem nechávala děti, aby si zvykly na situaci, že opravdu mohou používat nástroje, a korigovala jsem jen situace, které byly nebezpečné. Pokud taková situace nastala na několika místech zároveň, požádala jsem např. dítě, které právě řezalo (a nezvládlo ještě dobře techniku řezání), aby pilku na chvíli položilo. Došla jsem ke stanovišti se škrabkami, opravila dítě, které nedrželo škrabku bezpečně, a vrátila se zpět k řezání. Později už stačilo na dítě zavolat, zeptat se, jaká jsou pravidla, a většinou se samo opravilo nebo mu pomohlo jiné dítě. **Na začátku jsem se ale snažila primárně o to, abych děti „nevyplašila“, aby pracovaly soustředěně, klidně a abych i já působila klidně.**

Postupně jsem pak děti obcházela, chválila je za dodržování bezpečnostních pravidel (konkrétně, takže jsem opakovala pravidla i pro ostatní děti), podporovala jsem děti, které upozorňovaly na bezpečnost ty ostatní. Pokud někdo nechtěl pracovat s nástroji, nenutila jsem ho do toho, ptala jsem se, čeho přesně se bojí. Některé obavy dětí jde eliminovat – mohou se třeba i bát, že jim maminka vynadá, že si „hrají“ s ostrými nástroji.

Na dotazy jsem reagovala podobně jako u aktivity s materiály. Zohledňovala jsem při tom věk a zkušenosti dětí. Pokud tedy nějaké dítě přišlo s tím, že mu to s pilkou nebo škrabkou nejde, ukázala jsem mu správný postup, pokud jsem usoudila, že by na něj samo asi nepřišlo.

Pokud se nějaké dítě škráblo škrabkou nebo pilkou, v klidu jsem s ním došla opláchnout zranění a zalepila jsem mu ho. Na ostatní děti tu chvíli, co jsme byli u umyvadla, dohlížela paní učitelka. Pokud bych tam byla sama, požádala bych všechny děti, aby odložily ostré nástroje, dokud se nevrátím zase ke svěráku. Ptala jsem se, jak se to stalo a co dítě příště udělá jinak. Dávala jsem najevo, že se nic neděje, že drobná zranění k práci s nástroji občas patří.

REFLEXE:

Upozornila jsem děti, že za 5 minut budeme končit a pokud by chtěly pokračovat, připravím jim nástroje znovu (např. druhý den ráno před svačinou). Sedla jsem si s nimi do kruhu a ptala jsem se jednotlivě děti, například: „Co sis vyrobil? S jakými nástroji jsi pracoval? Se kterým z nástrojů ti to šlo nejlépe a proč? Měl jsi s nějakým nástrojem potíže? Proč? Bylo pro tebe těžké dodržovat všechna ta pravidla? Co jsi zjistil o řezání pilkou? Co plánuješ příště?“

Všech dětí jsem se pak zeptala, zda se někdo zranil. Pokud ano, jak se to stalo? Co by se příště dalo udělat pro to, aby ke zranění nedošlo? Jestli to bolelo, a dalo se to vydržet? Teď to už nebolí? Pokud se nikdo z dětí nezranil, ptala jsem se: „Jak se to stalo, že se nikdo nezranil? Co jste pro to udělali? Jaké pravidlo vám přijde nejdůležitější?“ Atd.

ÚKLID:

Děti byly už z minulých aktivit zvyklé, že je potřeba po sobě vše uklidit. Nechávala jsem jim tedy částečně volnost v tom, aby si práci mezi sebou organizovaly a dělily. Usměřovala jsem jen děti, které měly tendenci od úklidu odcházet a hrát si. Děti, které by rády uklízely, ale nevěděly, jak se zapojit, jsem nasměřovala, aby si samy dovedly všimnout věcí, které jsou potřeba uklidit. **Na konci jsem spočítala, zda se mi vrátily všechny nástroje,** aby se nestalo, že někde ve třídě zůstane volně položená třeba škrabka.

POSTUPY

CÍL AKTIVITY:

Dítě se orientuje v jednoduchém obrázkovém návodu a postupuje podle něj. Dovede popsat běžné činnosti jako posloupnost na sebe navazujících kroků.

→ RVP PV, str. 11: *Kompetence k učení*

– Dítě se učí nejen spontánně, ale i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; při zadané práci dokončí, co započalo; dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům.

Kompetence k řešení problémů

– Dítě si zpřesňuje početní představy, užívá číselných a matematických pojmů, vnímá elementární matematické souvislosti.

→ RVP PV, str. 18: *Dítě a jeho psychika*

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

- rozlišovat některé obrazné symboly (piktogramy, orientační a dopravní značky, označení nebezpečí apod.) a porozumět jejich významu i jejich komunikativní funkci.
- postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí.
- chápat základní číselné a matematické pojmy, elementární matematické souvislosti a podle potřeby je prakticky využívat.

PŘÍPRAVA:

Připravili jsme obrázkové kartičky s postupem šití. Děti budou pracovat u stolů, je vhodné mít připravené „sady“ pomůcek pro jednotlivé stoly. U stolů by v heterogenních třídách měly sedět nejmenší děti spolu se staršími (i když jinak mají vyhrazeny menší stolky a židličky).

MATERIÁL:

Používali jsme odstřížky filcu, protože se netřepí, je na výběr v mnoha barvách a dobře se s ním manipuluje. Můžete samozřejmě používat i běžné látky a jejich odstřížky, ale při první šicí aktivitě se dětem bude pravděpodobně lépe manipulovat s filcem.

NÁSTROJE:

Doporučujeme ostré vyšívací jehly s velkým ouškem. Nepoužívejte plastové nebo tupé vyšívací jehly, manipulace s nimi je pro děti náročná, zatímco riziko zranění ostrou jehlou je minimální.

Metodická poznámka: Nejlépe se nám osvědčilo, aby si děti odměřily nit tak dlouhou, jako je jejich nepřilíš otevřené rozpažení. Nitěmi na začátku nešetřete – pokud si děti odměří krátkou nit, brzy jim dojde a kvůli neustálému navlékání, uzlování a zapošívání by je šití jako takové brzy přestalo bavit. Nit navlékáme dvojité, aby se jim jehla omylem nevyvlékla. Uzel na konci nitě zvládají většinou až předškoláci, mladším dětem uzel uvazujeme.

PRŮBĚH AKTIVITY:

Popis činností v krocích: S dětmi jsem si sedla do kruhu a ukázala jsem jim plyšového křečka s velkými zuby. Vyprávěla jsem jim, že mi tenhle křeček pošeptal, že se bojí, aby ho ty jeho velké zuby nebolely. A že jsem mu slíbila, že ho vezmu za dětmi do školky, protože ty mu jistě rády poradí, jak se má o zoubky starat. Děti nadšeně souhlasily a hned křečkovi radily – že nemá jíst moc sladkostí, nemá kousat tvrdé věci, má si zuby pravidelně čistit.

Ptala jsem se za křečka: „Jak čistit? Co to znamená?“ Řekla jsem dětem, že mám s sebou kartáček i pastu a požádala jsem je, aby křečkovi čištění zubů vysvětlily. Děti začaly ukazovat pohyb kartáčkem – „Takhle!“. Křeček ale špatně vidí, tak jsem je poprosila, aby mu to neukazovaly, ale aby to popsaly slovně. „Musíš si dát pastu na kartáček!“ Aha, položila jsem tedy celou tubu pasty na kartáček... „Neee, vymáčknout!“ – Zkoušela jsem pastu mačkat. „Musíš ji přece nejdřív otevřít!“ – Pastu jsem tedy otevřela a chystala jsem se ji vymáčknout na rukojeť. Děti poradily, abych pastu vymáčkla na štětky. „A kolik jí mám vymáčknout? Trochu? Kolik je trochu?“ Shodli jsme se s dětmi, že „asi jako hrášek“ bude pro křečka srozumitelnější než „trochu“.

A v podobném duchu jsme pokračovali přes popis čištění, jak dlouho asi čištění trvá, vyplivnutí pasty, opláchnutí kartáčku, zavření tuby s pastou atd. Délku a náročnost „krokování“ je samozřejmě potřeba přizpůsobit věku dětí a jejich vyjadřovacím schopnostem. Každé dítě by mělo dostat slovo.

Po skončení celého popisu jsem dětem poslala do kruhu křečka. Ten, kdo ho držel, měl vždy říct jeden krok postupu čištění zubů (aby si to křeček zopakoval). Zde je potřeba „rozfázování“ přizpůsobit počtu dětí ve skupině, aby se na každého dostalo (případně ke konci improvizovat – křeček si ještě pak může umýt obličej, obléknout si pyžamo apod.).

PŘEDSTAVENÍ OBRÁZKOVÉHO POSTUPU:

Poděkovala jsem dětem za to, že křečka naučily čistit si zoubky, a nabídla jsem jim, že je na oplátku taky něco naučím – naučím je šít. Aby si postup lépe pamatovaly, připravila jsem jim k tomu obrázkové kartičky, které si budou moci nechat ve třídě a kdykoli se k nim vracet. Ptala jsem se: „Už někdo z vás zkusil někdy šít? Jak se to dělá?“ Nechala jsem některé z dětí, aby ukázalo, jak se šije – měla jsem předem připravenou navlečenou nit s uzlíkem. Ptala jsem se: „Co je potřeba udělat pro to, abychom uměli šít sami?“

Spolu s dětmi jsme došli k tomu, že úplně nejdřív je potřeba rozmyslet si, co budeme šít – vybrat si látku, barvu nití apod. Ukázala jsem jim kartičku k tomuto kroku a položila ji doprostřed kruhu. Co uděláme dál? Budeme potřebovat nit. Jak asi dlouhou? Zkusíme si rozpažení, tak dlouhá bude nit. Jak ji ale teď ustříheme, když oběma rukama držíme nit? Nejlepší bude poprosit kamaráda. Nechala jsem jedno dítě odměřit nit a druhé ji nůžkami ustříhlo – zdůraznila jsem dětem, že ji mají stříhat na konci, u špulky, a ne uprostřed rozpažených rukou, což často dělají. Opět jsme si společně ukázali kartičku s odměřováním nitě a se stříháním. Dala jsem ji někomu z dětí, aby ji umístilo za první kartičku.

Ukázala jsem dětem jehlu a rozdala jsem jim jehly do rukou. Prohlédli jsme si špičku jehly a zkusili prstem, jak je ostrá. Ptala jsem se: „Můžeme se jehlou zranit?“ Děti většinou odpo-

vídají, že si jehlou můžeme vypíchnout oko nebo propíchnout prst. Zde je lepší jejich strach spíše bagatelizovat, např.: „Proč byste se jehlou píchali do oka? To by přece byla hloupost a bolelo by to. Jehlu máme na šití, budeme s ní píchat do látky. Ano, může se stát, že se omylem píchnete do prstu. Poteče vám krev? Spíše ne, kůže je celkem pevná a jehla nemá moc velkou sílu. Kdybyste se píchli až do krve, kolik poteče krve? Budeme muset volat sanitku? Jistěže ne. Bude to nejvýš malá kapka, kterou opláchneme a zalepíme...“ Pomáhá přirovnat špičku jehly k něčemu špičatému, co děti znají a čeho se nebojí – třeba k jehličí na vánočním stromku apod.

Společně jsme se podívali, kde má jehla ouško, a ukázala jsem dětem, jak navléknout nit. To si všichni nezkoušeli, trvalo by to příliš dlouho. Otevřeně jsem s dětmi mluvila o tom, že navlékání nitě nemusí být úplně jednoduché. Pomáhá mít konceček nitě ostře zastřížený a držet ho až úplně na kraji.

Z hygienických důvodů je vhodné příliš nezdůrazňovat dětem, že si konec nitě mohou naslinit. Děti nezůstávají jen u konce nitě a pokud se jim ji nepodaří navléknout, sahají na oslintanou nit další děti nebo učitelky.

Vyprávěla jsem dětem, že když jsem byla malá, trvalo mi navlékání mnohem déle než teď, kdy už jsem jich navlékla stovky. Také se budou časem zlepšovat, chce to jen vydržet a nebát se prvních nezdarů.

Podala jsem navlečenou jehlu s nití jednomu z dětí, aby zkusilo šít. Nit mu projela skrz látku a děti hned poznaly, že tam chybí „brzda“ – uzlík. Na nastříhaných kouskách prádelní šňůry si každý zkusil udělat uzlík. Našli jsme ve zbývajících kartičkách tu s uzlíkem a zařadili ji do řady.

Dále jsme si ukázali, jak se látka prošívá, jak mohou sešít dvě látky dohromady a přišít knoflík. Tato fáze je tak intuitivní, že jsem dětem (i z časových důvodů) všechny činnosti ani podrobně nevysvětlovala. Je žádoucí, aby si postupy samy „osahaly“ a pochopily princip spojování látek (nebo látky a knoflíku). Příslušnou kartičku zase děti zařadily do řady.

Je potřeba zdůraznit pouze to, že **jehla propichuje látku střídavě z obou stran** – zdola nahoru – a pak vpichujeme do stejné strany, ze které nit vychází. Děti mívají tendenci vpichovat stále z jedné strany látky, takže se jim vytvářejí z nitě smyčky. To si ale stejně musí každé dítě vyzkoušet. U menších dětí lze přidat aktivity, které podporují pochopení tohoto principu. Například proplétání stuhy skrze plot – tam a zpátky. Pomáhá také šití na vyšívacím kruhu, který dětem zabraňuje obšívát látku smyčkami.

Zbývalo ještě zapošití. Ptala jsem se děti: „Jak zařadit, aby se nám nit nevytáhla?“ Děti navrhovaly uzel na konci nebo nechat dlouhou nit (na zavěšení). Ukázali jsme si možnosti a vybědla jsem děti, aby se zakončováním experimentovaly. Děti zařadily předposlední kartičku.

Na poslední kartičce byl obrázek jehel v jehelníčku. Ptala jsem se dětí, proč tam patří a proč by je neměly odkládat volně na stůl. Stanovila jsem pravidlo, že jehly mohou být pouze v ruce nebo v jehelníčku, nikde jinde, a také že s jehlou v ruce nikdy neodcházíme od stolečku.

Znovu jsem s dětmi prošla celou řadu kartiček, postupně jsme si zopakovali, co na které kartičce je. Řekla jsem dětem, že si teď budou moci ušít, co chtějí. Mohou si vybrat z hromady

ústřížků filcu, z krabice knoflíků a ze zásoby barevných nití. Jediné pravidlo, které je dnes potřeba dodržovat, je to, že musí jehly uklízet do jehelníčků a nechodit s nimi po třídě. Řekla jsem jim také, že pokud by nevěděly, jak postupovat, mohou se dojít podívat na řadu kartiček s návody. Pokud by někomu opravdu nešel udělat uzlík, pomůžeme mu.

TVOŘENÍ:

Některé děti začaly navlékat jehly bez toho, aby si nit nejdřív ustříhly, jiné třeba šily i prázdnou jehlou. Postupně jsem je odkazovala na obrázkový postup (nejdřív si mají rozmyslet, co budou šít, nachystat si látky, odměřit a ustříhnout nit atd.). Neptala jsem se jako obvykle „Proč myslíš, že to nejde?“, ale došla jsem s nimi k řadě kartiček a ptala jsem se: „Co jsi už udělal? Co by teď mělo následovat? Rozumíš tomu, co je na té kartičce nakresleno?“ apod. Pokud některé z dětí přišlo s nápadem, že chce něco ušít (např. náramek), a neví, jak na to, ptala jsem se: „Jak by to mělo vypadat? Jak by bylo potřeba přišít to k sobě? Kde to budeš prošívat, aby to mělo tenhle tvar?“

Pokud dítě přišlo s konkrétní prosbou, uvázala jsem mu uzlík nebo jsem mu pomohla práci započít. Cílem je, aby se děti uměly řídit podle návodu. Nitě jsem dětem nenavlékala, spíš jsem poradila, jak nit držet, aby se dala protáhnout ouškem jehly. Nakonec to zvládla i většina tříletých dětí, případně jim pomohly děti starší.

Děti si postupně začaly mezi sebou ukazovat, co ušily, a inspirovaly tak i ty, které zatím nevěděly, co a jak tvořit. Radily si navzájem a pomáhaly si i s uzlíky a prošíváním silnějších částí. Povzbuzovala jsem děti, aby si s hotovými výrobky hrály a vymýšlely jejich další vylepšení. Chválila jsem uklízení jehel do jehelníčků.

REFLEXE:

S předstihem jsem upozornila děti na to, že budeme končit. Pokud by chtěly ještě pokračovat, budou mít možnost vrátit se k šití odpoledne nebo ráno při volné hře. Sedli jsme si do kruhu. Ptala jsem se dětí, co ušily, jak výrobky použijí (budou si s nimi hrát, někomu je dají atd.). Rozházela jsem uvnitř kruhu kartičky a znovu jsme s dětmi sestavili řadu kroků tak, jak mají jít za sebou. Zopakovali jsme si, co která kartička znamená. Ptala jsem se: „Který krok byl nejtěžší? Který vás nejvíce bavil? Co nebylo moc těžké?“ apod. Protože pro děti bývají většinou nejtěžší uzlíky, navrhla jsem, že je budeme průběžně trénovat. Trénink a opakování je totiž potřeba stejně, jako když se například potřebují zlepšit v ježdění na kole. Zeptala jsem se dětí, zda se jehlou někdo píchnul a jak se to stalo. Na co je potřeba myslet, aby se to neopakovalo?

ÚKLID:

U stolků děti posbíraly odstřížky, vrátily použitelné zbytky látek do pytle a zamotaly na špulky povytažené nitě. **Velmi doporučuji přepočítat jehly!** Aby nezůstala nějaká zapomenutá třeba v koberci. Některé děti nechávají jehly ve svých rozpracovaných výrobcích – pokud o tom víte, mohou si je tam po domluvě s vámi ponechat. Poděkovala jsem dětem za to, jak dlouho vydržely soustředit se a dodržovat pravidla. Domluvila jsem se s nimi, že kartičky s postupem ponechám k dispozici i pro další aktivity, a tak budou moci šít i v rámci jiných činností.

TÉMA

CÍL AKTIVITY:

Děti se svou tvorbou vyjadřují k určitému tématu. Využívají materiály, které samy najdou v přírodě.

→ RVP PV, str. 12: *Kompetence komunikativní*

– Dítě se dokáže vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.).

→ RVP PV, str. 18: *Dítě a jeho psychika*

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

– vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech (konstruktivních, výtvarných, hudebních, pohybových či dramatických) i ve slovních výpovědích k nim.

→ RVP PV, str. 18: *Dítě a společnost*

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

– zachycovat skutečnosti ze svého okolí a vyjadřuje své představy pomocí různých výtvarných dovedností a technik (kreslí, používá barvy, modeluje, konstruuje, tvoří z papíru, tvoří a vyrábí z různých jiných materiálů, z přírodnin aj.).

Tuto aktivitu jsem realizovala v říjnu, téma bylo „Podzimní příroda“.

Aktivita je ukázkou tvořivé hry v oblasti Téma a zároveň zde naleznete inspiraci, **jak můžete pracovat s materiály a nástroji v lese.**

PŘÍPRAVA:

Pro tvořivou hru venku se nám velmi osvědčila plachta s obrysy nástrojů, kam je děti po použití vracejí. Nástroje se pak neztrácejí někde ve spadaném listí, máte dobrý přehled o tom, co se právě používá. Můžete případně také označit ty nástroje, které si mohou děti brát volně, které si mohou brát po vašem svolení a se kterými smí pracovat jen dospělý.

Poznámka: Používáme i nástroje, které pro předškolní děti nejsou bezpečné – například sekyrku a zahradnické nůžky. Tyto nástroje jsou na plachtě barevně označeny a děti je nesmějí používat. Podobně jako v reálném životě, kde s některými nástroji pracují pouze dospělí. **Děti tak mohou pozorovat správné držení a bezpečnou manipulaci, rozšiřují si povědomí o možnostech používání dalších nástrojů.**

Pokud pracujete venku, **berte si jen tolik nástrojů, s kolika se budete cítit bezpečně.** Postupně můžete přidávat další nebo jiné nástroje. Určitě nemusíte hned od začátku nosit ven i nástroje „pro dospělé“, pokud se obáváte, že by si je děti mohly půjčit bez vašeho vědomí. **Vše přizpůsobte věku a zkušenostem dětí.**

Pomůcky: plachta na ukládání nástrojů a pomůcek, pilka, škrabky, rašple, brusné houbičky, nůžky, štětce, lopatka, kelímkové lupy, tupý příborový nůž, ostrý nůž s kulatou špičkou, lano, zahradní nůžky, sekyrka, lahev s čistou vodou, náplastí.

ÚVOD – PŘÍBĚH:

S dětmi jsme vyšli ven do přírody. Zastavili jsme se v místě, kde byly pěkně barevné listy, šípky apod. Ukázala jsem dětem loutku skřítka. Vyprávěla jsem jim, že ten skřítek bydlí u nás a poslední dobou je nějaký smutný. Všimá si totiž, že okolo něj se něco zvláštního děje. Zkracují se dny, takže už si nemůže hrát venku s kamarády i po večeri. Je pořád chladněji, musí nosit dokonce svetr. A stromy kolem něj vypadají, že jsou nemocné – opadává z nich listí. Ptala jsem se dětí, jestli netuší, čím by to mohlo být. Shodli jsme se na tom, že všechny tyto změny znamenají, že přichází podzim. Ptala jsem se: „Je na podzimu něco, co se vám líbí?“ Děti jmenovaly některé věci, které viděly kolem sebe, i jiné. Mohli bychom tedy společně krásy podzimu ukázat i skřítkovi a vyrobit mu nějaký podzimní dárek pro radost? Děti mu ho pak mohou dát nebo ho skřítkovi vyfotíme a ony si s tímto dárkem/výrobkem budou moci dál hrát.

Sbírání materiálu: Pokračovali jsme v cestě. Děti nemusely jít pohromadě, mohly v okolí sbírat vše, co souvisí s podzimem nebo co by mohly využít k tvoření. Děti sbíraly šípky, barevné listy i zajímavé klacky a plánovaly, co pro skřítko vytvoří. Ptala jsem se jich, zda materiály, ze kterých plánují tvořit, jsou podzimní – aby skřítek viděl, že na podzimu je toho spousta pěkného.

S dětmi jsme došli do lesa nebo na jiné vhodné místo, kde je dostatek materiálu k tvoření a také určitý volný prostor, abych měla o dětech základní přehled. Děti si tu odložily batůžky a ukázali jsme si navzájem své „úlovky“. Měla jsem v ruce skřítko, ten si materiály pro-

hlížel a ptal se, zda se dají najít jen na podzim, nebo i jindy. Samozřejmě jsem „nepodzimní“ materiály dětem nezakazovala, jen jsem stále obracela jejich pozornost k tématu.

Rozložila jsem na zemi plachtu a ukázala dětem košík s nástroji. Děti stály nebo (za sucha) seděly okolo. Každý si postupně vybral z košíku nástroj, pojmenoval ho a ukázal, jak si myslí, že se s ním bezpečně pracuje. Ostatní děti ho pak mohly doplnit, a postupně jsme tak vytvářeli bezpečnostní pravidla. Nakonec dítě položilo nástroj do příslušného obrysu na plachtě. U nástrojů určených pouze pro dospělé jsem správnou manipulaci ukázala sama a dítě jen pro ostatní zopakovalo pravidlo, že nástroje s červeným obrysem na plachtě si nikdo sám nebere. Během tohoto úvodu jsem také vymezila lanem prostor pro řezání pilou okolo vhodného pařezu nebo kmene stromu, kde děti pak budou řezat. Pokud byl nějaký z nástrojů na plachtě opakovaně, děti zopakovaly a předvedly, jak ho používat, aby se tato pravidla všem upevňovala.

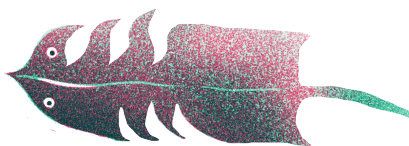
Spolu se skřítkem v ruce jsem děti vyzvala k tvoření podzimních dárků pro skřítky. Dodržovala jsem stejné zásady jako u aktivit s materiály a s nástroji. Nedělala jsem práci za děti, zaměřovala jsem jejich pozornost tak, aby byly schopné nalézat řešení různých problémů. Využívala jsem postavíčku skřítky, který si práci dětí prohlížel, zkoušel si jejich výrobky a komentoval. Opět s ohledem na téma podzimu. Podporovala jsem děti i ve využívání jiných materiálů než těch, se kterými by mohly pracovat také ve třídě – velikých větví, kmenů stromů nebo pařezů jako součástí staveb. Děti v lese nemusely řešit „nepořádek“, který vznikne při opracování materiálů v místnosti, což jim také otevírá další prostor k experimentování.

Pro práci s nástroji jsem vymezila taková pravidla, abych mohla mít vše přiměřeně pod kontrolou. Pokud například poblíž nebyl vhodný prostor na řezání, přidržovala jsem dětem zpočátku řezané větve já sama nohou (v pevné botě), aby viděly, jak mohou držet větve ostatním. V nepřehledném lese jsem vymezila oblast, kde děti mohly pracovat se škrabkami a nožíky tak, abych na ně dohlédla. S dětmi, které lopatkou hloubily díru do země, jsem se domluvila, že budou pracovat dál od ostatních, aby na ně neházely (i neúmyslně) hlínu. A ve třídě, kde byly velmi malé děti nebo děti, které nerozuměly dobře česky, jsem nepoužívala „nástroje pro dospělé“, aby nedošlo k tomu, že někdo z dětí nepochopí pravidlo a nástroj si nepozorovaně odnese.

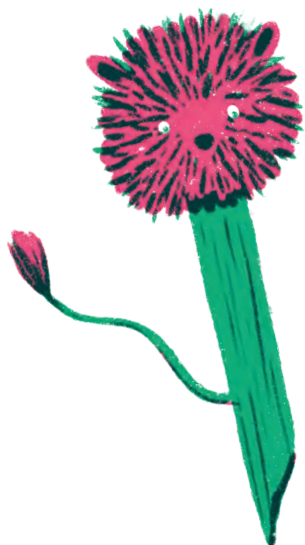
REFLEXE:

Děti jsem asi 5 minut předem upozornila, že budeme končit. Práci budou moci dokončit ve školce, pokud chtějí, a mohou si vzít s sebou potřebný materiál. Děti vrátily všechny nástroje na plachtu a společně jsme zkontrolovali, že nic nechybí – žádný obrys není volný. Pochválila jsem děti za dodržování pravidel a poděkovala, že vše vracely na místo. Tak se totiž nástroje neztratily, budeme je moci používat i příště a také je důležité, že se třeba o škrabku ztracenou v listí nezraní žádné zvíře. Nástroje jsme společně uklidili do košíku, aby děti už „nelákaly“, a ukázali jsme si, co kdo vyrobil. Ptala jsem se: „Proč sis vybral tyhle materiály? Dají se najít i jindy než na podzim? Co s tímhle může skřítek dělat? S jakými materiály se vám tu dobře pracovalo? Co byste chtěli používat i ve školce?“

Děti si mohly vybrat, zda výrobek dají do košíku ke skřítkovi jako dárek, nebo si ho nechají. Vyfotila jsem výrobky, které si děti chtěly nechat, aby je měl skřítek na památku, a podporovala jsem je v tom, aby si s nimi samy hrály.

Tvořivá hra ve třídě

S tvořivou hrou můžete začít v jakékoli třídě. Nezáleží na tom, jestli je malá nebo velká, jak je uspořádaná, jaké pomůcky máte či nemáte k dispozici.

Pokud vás i děti bude tvořivá hra bavit, chtěli byste ji zařazovat dlouhodobě a pravidelně, je výhodné si ve třídě postupně vybudovat takové prostředí, ve kterém se dětem bude pracovat pohodlně a bezpečně.

Zkuste si **SPOLU S DĚTMI**
položít otázku, jak by měla
třída vypadat, co v ní změnit.

Prvním krokem bývá vytvoření řemeslného koutku. Můžete si od truhláře nebo šikovného rodiče nechat vytvořit dětský ponk na míru, který bude stabilní a bude mít takový povrch, který snese občasné škrábnutí pilkou nebo vrtačkou. Na začátku ale úplně postačí vyřezaný stůl – čím bude stabilnější, tím lépe. Připevňte na něj svěrák, označte místo kolem svěráku, které bude přístupné jen pro dítě, které právě řeže pilkou (viz kap. Nástroje).

Je mnohem pohodlnější, pokud řemeslný koutek máte umístěný v té části třídy, **kde není koberec**, ale lino nebo parkety. Děti budou řezat, brousit, oškrabávat kůru apod. a je jednodušší jemný prach uklízet z hladké podlahy než z koberce.

Viditelně k němu umístěte **pravidla**, která jste formulovali, nafotili nebo namalovali spolu s dětmi. Je vhodné obrázky pro děti doprovodit texty – aby pravidla byla srozumitelná i pro vaše kolegyně, rodiče či další dospělé, kteří se do třídy přijdou podívat. Pravidla by měla popisovat nejen bezpečné zacházení s nástroji, ale také režim v pracovním koutku – kolik dětí tam smí být, jaké nástroje si mohou půjčovat apod.

Zamyslete se, jak uložit nástroje – některé budou dětem přístupné volně, jiné mohou být tak vysoko, aby si je nemohly děti brát bez domluvy s vámi. Spoustu práce v budoucnu vám ušetří, pokud **místa pro každý jednotlivý nástroj nějak označíte** – obrysem, fotkou, piktogramem, aby děti samy poznaly, kam mají nástroj po použití uklidit.

Poblíž stolu umístěte materiály, které děti mohou volně používat. Počítejte s tím, že množství materiálů i jejich druhy se budou v průběhu času měnit (množství se určitě bude zvětšovat). Opět promýšlejte uspořádání úložných prostor s ohledem na to, aby úklid byl pro děti snadný, abyste jim do něj nemuseli časem příliš zasahovat. Děti obvykle rády třídí věci podle barev či velikostí, tak spolu s nimi vytvořte takový **systém, který budou schopny samy udržovat**.

Vyřešte také, kam uložit kartičky s pracovními postupy. Ty by měly mít děti také volně k dispozici, aby si je mohly samy vyndat a pracovat podle nich, když potřebují.

Nezapomeňte do řemeslného koutku umístit také smeták, smetáček a lopatku, případně i odpadkový koš, abyste dětem **usnadnili úklid**. Trvejte na tom, že práce končí až v okamžiku, kdy je vše uklizeno na svém místě a nikde na podlaze nejsou zbytky materiálů.

Aby ve vaší třídě tvořivá hra fungovala hladce a pro radost všem zúčastněným, je nezbytná i vaše **domluva s koleginí na třídě, asistentkou, uklízečkou a samozřejmě ředitelkou školky**. Možná dojdete k tomu, že by byla škoda, kdyby se děti mohly tvořivě hře věnovat jen za vaší přítomnosti. Pak je nutné, aby se i další dospělí (kolegyně, asistentky) obeznámili s metodou tvořivé hry, především s jejími základními pilíři a pravidly. Aby chápali, že cílem není konkrétní výrobek, aby nedělali práci za děti atd. Vyvarujte se situace, kdy za vámi dítě přijde s tím, že chce např. zavázat uzel, vy ho „odmítnete“, a dítě půjde za vaší kolegyní, která mu zaváže uzel, poradí, jak připevnit další části výrobku a pro jistotu dítěti ještě vybere vhodnou látku, která barevně ladí se zbytkem...

Ušetříte si spoustu času a starostí, pokud se základní myšlenkou tvořivé hry obeznámíte také paní uklízečku. Ano, bude tu nepořádek, budete možná přesouvat stoly a židle, spousta věcí se bude válet po zemi. Tvořivou hru vždy děláme s určitým cílem, je zcela v souladu s RVP – neděláte ji proto, abyste někomu přidávali práci navíc. Děti se učí po sobě uklízet.

Paní uklízečky jsou TOP na našem žebříčku obav pedagogů, kteří s tvořivou hrou začínají. Teprve za nimi následují obavy ze zranění dětí, reakcí rodičů, nepochopení kolegyně nebo ředitelky. Doporučujeme nehrát klasické komunikační hry, kdy paní uklízečka hubuje děti – a cílí „nenápadně“ na vás („To ti jako paní učitelka dovolila udělat tady takový binec? A vždyť jsi ani nic nevyrobil?! A ještě sis zašpinil tepláčky od té kúry. To bude teda maminka smutná.“).

Sami jsme zažili situaci, kdy nad hromádkou prachu velikosti cca pětikoruny paní uklízečka lamentovala, že „vidět tohle hygiena, tak to tu celý zavřou“. Schopnost vyrovnat se, být i s malou změnou, v zaběhlé rutině, bývá u různých lidí různá. Doporučujeme **požádat o spolupráci vedení školky**, kdy si společně narovinu vyjasníte **pravidla spolupráce** všech zúčastněných.

Startovní balíček pomůcek:

Do začátku tvořivé hry je vhodné mít zhruba následující vybavení. Nemusíte mít nutně všechno hned – nezbytně nutné je pouze vaše nadšení a chuť tvořivou hru vyzkoušet, vše ostatní se dá nahradit nebo pořídit později. Více o nákupu vhodných nástrojů naleznete v kapitole Nástroje.

- Materiál: zbytky látek, klacky, kůra, šišky, ovčí vlna, provázky nebo klubička příze, měděný nebo pozinkovaný drátek
- 8 × škrabka
- 8 × brusná houbička
- 2 × kombinační kleště
- 1 × ostré nůžky na látku
- Starší nízký stůl nebo ponk – stabilní
- Svěrák
- 1 × pilka (ideálně skládací)
- Ostré vyšívací jehly (podle počtu dětí), bavlnky nebo perlovka
- 2 × kladívko, různé typy hřebíků
- Úložné prostory – krabice, boxy na nářadí, košíky apod.
- Vhodný batoh nebo taška, když nosíte nástroje ven, košíky na přinášení materiálu z lesa
- Plachta s obrysy nástrojů pro tvořivou hru venku

Další pomůcky, které doporučujeme časem pořídit:

- 2× nebožízek
- 1× vrtačka, vrtáky do dřeva
- 4× stolařská svěrka
- 2× rašple
- 2× kelímková lupa
- Knoflíky – dřevěné, barevné plastové (různé tvary a velikosti)
- Chlupaté drátky
- Dřevěné korálky s větší dírkou
- 6× vyšívací kruh
- Zahradní náčiní pro děti (ne plastové, ale funkční, ostré, jen v menší velikosti) – lopaty, motyčky, hrabičky, kolečko, hrabla na sníh
- 4× ostrý nůž (nejlépe s kulatou špičkou)
- 6× kuchyňské prkénko, kuchyňské nože (menší, ostré)
- Struhadlo
- Vykrajovátko
- Kolíkový stávek (stačí cca 30 cm dlouhý)

ÚKOLNÍČEK

- Spolu s dětmi si řekneme a naplánujeme, jak bychom mohli změnit třídu.
- Spolu s kolegyní na třídě projdu plán, co můžeme změnit.
- S ředitelkou školky projdu své návrhy na změnu.
- Na nástěnku dám informace o tvořivé hře.
- Poprosím paní uklízečku, aby se se mnou domluvila, jak postupovat, když budu s dětmi dělat tvořivou hru.
- Ze seznamu pomůcek si vyznačím, čím chci začít.
- Mohu poprosit rodiče o pomoc a vyvěsit seznam pomůcek, které mi chybí, na nástěnku.
- Napišu si, proč je dobré, aby děti dělaly tvořivou hru, budu tak mít argumenty do debaty.
- Vytvářím si portfolio fotografií s krátkými doprovodnými texty – co děti při tvořivé hře napadlo, jak komentovaly svoje výrobky, co zajímavého objevily.

Tvořivá hra v zahradě

¹⁴ „Základním cílem environmentální výchovy v předškolním věku je podnítit v dětech touhu poznávat okolní svět a rozvíjet ji v hluboký a trvalý vztah k přírodě, který se později přemění v dovednost poznat v životním prostředí dysfunkce a (ještě později) v chuť přírodu aktivně chránit.“ (Jančaříková, 2010)

¹⁵ „Pro rozvíjení environmentální senzitivity se doporučuje zabezpečit žákům častý kontakt s přírodou a prostor pro samostatné interakce s přírodou a pro její poznávání. Kontakt s přírodou by měl být pro žáky příjemný a bez stresujících zážitků.“ (Pastorová, 2011)

¹⁶ Volné prvky, tzv. „loose parts“, jsou předměty, přírodniny, se kterými si děti volně hrají. Je to hračka, která nemá jenom jedno použití, ale je nekonečné množství způsobů, jak si s ní hrát. Děti předměty mohou neomezeně kombinovat, skládat a přeskupovat podle vlastní fantazie. Další informace a inspirace můžete najít na <https://www.play-scotland.org/play/playful-learning/loose-parts-play/>.

Díky školkové zahradě dochází k výraznému kontaktu s přírodou a k budování vztahu k místu. Takto založený vztah ovlivní děti po celý jejich další život. V zahradě tvoříme, hrajeme si, pečujeme.

O zahradu se staráme: opravujeme rozbitou lavičku, zaléváme záhony, pozorujeme hmyzí cestičky a pracujeme na dlouhodobých projektech. Zahrada je skvělý prostor pro volný pohyb dětí a jejich hru. Proměnlivost počasí a ročních období neustále mění podmínky této hry.

V rámci environmentální výchovy u předškolních dětí je nejdůležitější budování senzitivity k přírodě, její zkoumání a osvojování.^{14, 15}

TVOŘIVÁ HRA V ZAHRADĚ ČTÍ 3 PRINCIPY:

- Zahrada je proměnlivá a poskytuje hru s **volnými prvky**.
- Pedagogové na zahradě poskytují dětem možnost **učení nápodobou**.
- Dítě se na zahradě učí **pečovat a starat se** o věci.

Proměnlivost a volné prvky¹⁶

Na zahradě se děti pohybují jinak než ve třídě. Nemusejí tolik dávat pozor, aby se něco nerozbilo a neušpinilo. Mohou běhat, být hlasitější, rýpat se v zemi, použít sílu nebo experimentovat. Ve třídě jsou stále stejné hračky, podobná teplota, stejné světlo ze zářivek, rozmístění nábytku je neměnné...

Děti by měly cítit, že zahrada nebude nikdy „dokončená“. Že se mohou podílet na jejím vývoji, pečovat o ni, budovat... Zažít skutečnou práci i skutečný výsledek.

Zahrada ze své podstaty nabízí jiné prostředí než třída. Různé vlivy počasí mohou náhodně měnit povrch zahrady, podoba stromů se mění s ročními obdobími, pohybují se tam zvířata. **Tato proměnlivost je důležitá, protože v dětech podněcuje nové nápady, výzvy a prožitky.** Najednou se zvedne vítr a rozfouká listí po celé zahradě. Děti se rozběhnou a snaží se ho chytit. Mraky odhalí slunce, objeví se ostré světlo, a děti se schovávají ve stínu pod stromem, mžourají a dívají se skrz větve. Zahrada v tomto ohledu poskytuje mnoho smyslových podnětů, které děti potřebují.

Znáte to... Jdete s dětmi po dešti na procházku, na cestě je veliká louže, než se stihnete nadechnout, děti už do ní skáčou a jsou celé mokré. Zkrátka, nemohou si pomoci. Chtějí vodu zažít na vlastní kůži. Potřebují slyšet zvuk stříkající vody. Zajímá je, jak daleko voda dostříkne, když skočí velikou rychlostí doprostřed kaluže. Zážitek se stává vzdělávacím motivem pro nové poznatky.

Takže se mají děti celé dny válet v blátě?

To nemusejí, ale je důležité se ptát, kde a kdy u dětí vzniká vnímavost k novým zkušenostem a vědomostem. Prožitek děti motivuje něco zkoumat. Když děti ta kaluž tolik zajímá, proč se jich nezeptat, jestli v ní třeba někdo žije? Nějaké zvíře? A jak bychom to mohli zjistit nebo pozorovat? Proč jsou kaluže dobré? Můžeme takovou kaluž vytvořit na školkové zahradě a pozorovat, jak se vsakuje voda, zda tam bude nějaké zvíře apod. A když děti vytvoří z kůry lodičku, mohou na kaluži zkoušet první plavbu.

My máme krásnou zahradu. Je rekonstruovaná v přírodním stylu, ale musím pořád děti upozorňovat, aby něco neničily. Zahrada má kopeček, plůtek z vrbového proutí, kačirek, ale děti s těmi přírodními prvky nemohou nic dělat. Takže se často schovávají v jediném křoví, které tam je, rýpou se v hlíně, lámou větve, a to já nechci. Máme krásnou zahradu, ale nakonec raději s dětmi chodíme do lesa, protože tam se mohou pohybovat volně.¹⁷

Někdy je nově zrekonstruovaná zahrada spíše na škodu. Neskytá tajemná zákoutí, možnost úpravy a budování či hru s volnými, třeba i pohozenými věcmi.

Vzpomeňte si na Trnkovu zahradu. Je zarostlá, je tam kocour schovaný za trpaslíkem a kluci místo klíče do zámku ode dveří nastrkali vše, co měli po kapsách: dva hřebíky, jednu foukací harmoniku, co vlastně byla parník, provázek, kus drátu, tvrdou kůrku chleba s máslem, čtyři různé knoflíky a koníka ze šachů.

Když si děti hrají s různými předměty a každý den je zkombinují jinak, rozvíjejí svoji tvořivost a fantazii. Proto je důležité, aby zahrada nikdy nebyla „hotová“, skýtala možnosti přebudovávat věci, stavění, schovávání a zkoumání.¹⁸ Aby děti měly i své testovací záhonky, hromadu kamínků, kameniště, šiškovíště atd.

¹⁷ Učitelé se také často bojí legislativy kolem herních prvků v zahradě – hodí se publikace zdarma ke stažení od Nadace Proměny: „Zahrada a legislativa“ – ke stažení i na www.ucimesevenku.cz/stahuji.

¹⁸ „Zahrada musí poskytovat velké množství různých prostředí, herních prvků a zákoutí. Nesmí se omezovat na anglický trávník a vybetonované cestičky, taková zahrada vede k deprivaci dětí.“ (Jančaříková, 2010)

Proměnlivost zahrady, na rozdíl od bezpečné a stálé třídy, vytváří situace, kdy děti mohou **zkoušet svoje síly a ověřovat si své odhady**. Co se stane, když položí kládu na kmen stromu a zkusí na ní balancovat? Jak vysoko vylezou na strom? A odhadnou, jak jsou daleko od sebe větve? Zahrada se tak může stát bohatou studnicí zkušeností, které děti pro svůj pohybový i mentální rozvoj získají.

¹⁹ Pravidelné inspirace proměnlivé a živé zahrady můžete nacházet na webových stránkách <http://www.skolni-zahrada.cz> a ve stejnojmenné příloze časopisu Bedrník.

Tvořivá hra v zahradě s volnými prvky skýtá prostor pro **veliké nápady, projekty a stavby**. Když děti stavějí, budou potřebovat něco svázat, přidělat, upravit. Jejich dovednosti s nástroji či materiály se tu budou perfektně hodit. Třeba na projekt výzkumné stanice pro pozorování vodních živočichů v kaluži. Lopatkou bude třeba vyhloubit jámu. Kamínky vyskládat dno, zpevnit okraje. Možná se k tomu bude hodit základna z dřevěných prken, které se pilkou přičežou na správnou délku atd.¹⁹

JAKO VOLNÉ PRVKY MŮŽETE NA ZAHRADĚ MÍT:

- dřevěné špalíčky různých velikostí;
- hromádku větví, například z ložského stříhání stromů;
- hromádky kamení, oblázky;
- blátivou kuchyňku se starými hrnci, plecháčky, vařečkami, ešusy, talíři, kýbly, sítky;
- krabice různých velikostí na přenášení věcí;
- přihrádky na nasbíraný materiál z procházek, například na šišky, žaludy, ulity, listy, kaštany;
- trubky, roury, drátky, věšáky;
- prkna různě veliká;
- ležící kmen stromu;
- provázky, látky, oblečení, prostěradla (kryté pod střechou, aby vám to nemoklo);
- květináče, truhlíky (různě veliké).

Učení dětí nápodobou

Každý pedagog i rodič ví, že se děti učí nápodobou. Dívají se na dospělého a snaží se po něm opakovat jeho chování. **Podvědomě vědí, že napodobování dospělých je naučí důležitě dovednosti pro život.** Stejně tak, jako se mláďata v přírodě učí, jak si ulovit kořist nebo stavět hnízdo. Vidíme, jak si děti hrají, že vaří, že se starají o miminko, řídí auto nebo mečem vyhrávají souboj.

Když děti chodily s rodiči na pole, viděly, jak se sklízí, orá a seje. Když se pracovalo na dvorku, viděly dojení krávy, přehazování sena, sedláni koní. Po večerech se vyšívalo, zadělávalo těsto, opravoval se nábytek.

Dánská pedagožka Helle Heckmann ve své knize „Hrát si znamená učit se“ upozorňuje na fakt, že dnešní děti mají mnohem menší možnosti vidět ruční práce, které by mohly napodobovat. Když si uvědomíme, kde se většina práce odehrává, nejsou to místa, kde by se děti pohybovaly. Zvířata se chovají ve velkochovech, auta a nábytek se vyrábějí v uzavřených továrnách, oblečení se šije v zahraničí, pečivo se peče v pekárnách. A i když děti mají rodiče řemeslníky, velkou část svého dne tráví ve školce.

Děti napodobují vše, co vidí. S čím se tedy mohou ve větší části dne setkat a co mohou napodobovat?

Když si na tuto otázku odpovíme, říká Heckmann, zjistíme, že toho není mnoho. Není divu, že dokonce batolata obratně zacházejí s mobily. A proto přichází s naléhavou výzvou, aby učitelé s dětmi na zahradě dělali různé ruční práce, aby děti měly možnost být přítomny těmto činnostem, vidět je a napodobovat.

Já hrozně ráda háčuju. Často si na zahradě sednu s košíkem, kde mám klubíčka s vlnou, a pracuju na veliké dece. Některé děti za mnou chodí a půjčují si vlnu a motají si pavučinky na dřívka. Nebo jim půjčím kolíkové stávký a tkají. To je hodně baví.

Dělejte ruční práce, které vás baví a které máte rádi. Není nutné, abyste zahradničili, když rádi vyšíváte. Důležité je, aby děti byly u toho, mohly vás napodobovat a učit se tím něco nového. Jste pro ně inspirací!

Nechte děti, aby vás **pozorovaly a spontánně napodobovaly**. Není nutné, abyste si sedli a řekli, že teď všichni budeme vyšívát nebo že teď všichni půjdeme okopát záhony. Je to přirozená věc. Vezměte motyčku a běžte okopávat záhon. Budete mít u sebe další motyčky pro případ, že by se někdo chtěl přidat. Děti do práce nenutíme, ale samozřejmě je také ke spolupráci povzbuzujeme a chválíme. Péče o zahradu je společné dílo vás a dětí. Například i taková maličkost, jako je mytí skleniček po svačině, se dá dělat v lavoru na zahradě. Jak často se k takové činnosti děti dostanou, když naše domácnosti jsou zařízené myčkou na nádobí a školky mají kuchyně s kuchařkami, které vše připravují?

Moje děti jsou zvyklé, že se jim na zahradě věnuji. Stále s nimi něco řeším, někdo brečí, někde si navzájem vezmou hračky. Nedokážu si představit, že bych u toho ještě háčkovala nebo se věnovala jiné své práci.

Je pravda, že dnešní děti jsou hodně zvyklé na naši pozornost, ale je to také proto, že jim ji dáváme a hodně věcí děláme za ně. Je to o zvyku. Začala jsem na zahradě dělat různé práce, děti vedu k tomu, že se mají snažit nejdříve spory řešit samy mezi sebou. Různé nářadí a pomůcky mám uložené tak, že si to mohou brát samy. Chvilí to trvalo, ale už si zvykly a musím říct, že teď to u nás na zahradě funguje úplně jinak. Máme záhony, kuchyňku, ohniště, kompost, ovocné stromy, ponk na řezání a pořád něco s dětmi vyrábíme. Vlastně se nikdy nezastavíme, každý den je co dělat a děti jsou neuvěřitelně vynalézavé a těší se na zahradu, protože vědí, že tam mají tvůrčí svobodu a zahrada je naše společné dílo, o kterou se staráme a děláme si ji hezkou."

(Ivana, MŠ U Slunečních hodin)

VYBERTE SI ČINNOSTI, KTERÉ BYSTE MOHLI LETOS NA ZAHRADĚ S DĚTI ZKUSIT:²⁰

- Založit záhony na květiny či zeleninu.
- Založit kompost.
- Hrabat listí.
- Vytvořit ohniště.
- Plít záhony, okopat brambory, stříhat uschlé listí.
- Vytvořit skalku.
- Zasadit keře (rybízy, maliny, ostružiny).
- Zasadit jahody.
- Vytvořit bylinkový záhon, sbírat bylinky a vařit z nich čaj.
- Krájet ovoce na sušení, křížaly apod.
- Zalévat, zastříhávat.
- Malovat, opravovat nebo zdobit plot.
- Zkrášlovat sezení na zahradě, natřít lavičku.
- Plést košíky, věnce, pomlázky.
- Připravovat svačtinu, krájet zeleninu, mazat chleby.
- V laboru mýt skleničky, kelímky, nebo prát utěrky a všet je na šňůru.
- Luštit křížovky, hrát stolní hry, karty.
- Kreslit, tvořit z hlíny.
- U ponku řezat a tvořit ze dřeva.
- Opravovat zahradnické nářadí.
- Tvořit z drátků, z papíru, látek.
- Hrát si na umělce, vytvořit barvy z různých květů, ovoce, z bláta malovat na plátno, veliký papír nebo na látky.
- Vyrobit recyklovaný papír.
- Vyrobit ozdoby z přírodnin, šperky, korále.
- Sbírat květiny, lisovat je a vytvořit herbář.
- Sbírat bylinky na sušení, ušít voňavé sáčky.
- Vyrobit bylinkové mýdlo.
- Vyrobit domácí bezinkovou šťávu nebo pampeliškovy med.

Péče a starost

²⁰ Další inspirativní nápady na činnosti najdete v knize „Zahrada žije“ (Anita Blahušová).

Když máme zahradu, o kterou pečujeme, musíme jí rozumět, vnímat a sledovat, co se na ní děje. Kdy potřebují kytky zalít? Kam dáme krmitko pro ptáčky, aby je nechtila kočka? Kdo bydlí v hmyzím domečku? **Učíme se, že příčina má svůj následek.** Bude-li sucho a vy nezalijete rostliny, tak uvadnou. Zasejete semínka na záhony, nevyplejete je, budete mít malou úrodu. Naopak, budete-li o záhon pečovat, plít, okopávat, zalévat, zahrada se odmění bohatou úrodou. Učíme se, že můžeme něčeho dosáhnout a svojí činností ovlivnit výsledek. **Děti se tak učí zodpovědnému chování a vytvářejí si představu o aktivním jednání.**

Neděláme domek pro sebe, ale pro hmyz, aby mu bylo dobře na naší zahradě. Jak můžeme svojí tvorbou přispět k tomu, aby zahrada byla hezčí, aby se nám na ní trávil dobře čas, aby rostlinám na ní bylo dobře a aby se na ní zvířatům líbilo? Souvisí to také s pravidlem „nebereme dětem hotové výrobky“. Tedy „necháváme výrobky, aby je zahrada využívala“.

Když budeme pracovat s vrtačkou a dřevem, vyrobíme například krmítko pro ptáky. Umístíme-li krmítko na zahradu, ověříme si, jestli jsme krmítko udělali dobře, stejně tak, jako si děti, když si s výrobky hrají, ověřují, jak dobře svázaly klacky dohromady a zda výrobek odpovídá jejich představám. Po nějaké době zjistíme, že krmítko potřebuje opravit. Možná mu i přiděláme stříšku. Můžeme na něj něco nakreslit.

Helle Heckmann zdůrazňuje: „Aby se děti naučily pečovat, musí se nejdřív naučit péči o sebe samé. Pocit sebeúcty je těsně spjatý s pocitem být chtěný. S tím, že člověk má nějakou úlohu, s pocitem, že je důležitý a že se na něčem podílí. Když jste s dětmi na zahradě, je to zcela zřejmé.“

→ RVP PV, str. 13: *Činnostní a občanské kompetence*

Dítě ukončující předškolní vzdělávání:

- má smysl pro povinnost ve hře, práci i učení; k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně; váží si práce i úsilí druhých;
- chápe, že zájem o to, co se kolem děje, činnost, pracovitost a podnikavost jsou přínosem a že naopak lhostejnost, nevědomost, pohodlnost a nízká aktivita mají svoje nepříznivé důsledky;
- ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit;
- dítě dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdraví a bezpečné okolní prostředí (přírodní i společenské).

→ RVP PV, str. 29: *Dítě a svět*

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

- pomáhat pečovat o okolní životní prostředí (dbát o pořádek a čistotu, nakládat vhodným způsobem s odpady, starat se o rostliny, spolupovytvářet pohodu prostředí, chránit přírodu v okolí, živé tvory apod.).

²¹ Další nápady pro tvoření z přírodnin najdete v knize „Dárky z přírody“ od Heleny Arendtové.

CO PLÁNUJETE NA ZAHRADĚ TVOŘIT A JAK O NI BUDETE PEČOVAT?²¹

- Vyrobit krmítko pro ptáky.
- Najít místo na kompost a z prken vyrobit ohrádku.
- Z prken vyrobit vyvýšený záhon.
- Vytvořit větrný mlýn, který zapíchneme do záhonu s jahodami, bude odhánět mlsné ptáky.
- Z klacků vytvořit malou pergolu pro hrášek, fazole nebo jiné popínavé rostliny.
- Vyrobit hmyzí domek.
- Z kamenů vyrobit domek pro ještěrku.
- Z provázků vyrobit hračku anebo škrabátko pro kočky.
- Postavit teepee z větších klacků.
- Oškrábat klacky a vyrobit kolíky na vyměřování záhonu.

- Vyrobit malou židličku, stoličku nebo stůl na odkládání hrníčků.
- Vyrobit pítka pro ptáky.
- Posekat trávu, sušit, obracet, shrabat a nakrmit domácí mazlíčky.
- Vyrobit sušák na trávu.
- Založit bylinkový záhon.
- Vysít květinovou loučku.
- Vytvořit stavbu z proutí, osázet hrachorem nebo jinou popínavkou.
- Vytvořit obrázky květin, které jsou pro vaši zahrádku užitečné.
- Vytvořit obrázky zvířat, kterým je na vaší zahradě dobře.
- Z různých trav a stébel vyrobit sedací rohož nebo lehátko pro kočku.

Zázemí

Je důležité mít pro zahradní práce dobré zázemí. **Výhodné je mít část pracovní plochy pod střechou**, abyste mohli s dětmi pracovat i v nepříznivém počasí a také, aby uložené materiály zbytečně nemokly. Osvědčila se malá kůlnička, kde je uskladněno nářadí. Uspořádání v kůlničce by mělo být takové, aby si děti mohly samy brát nářadí. Nedáváme věci vysoko na poličky, kam děti nedosáhnou.

Pro práci se dřevem se hodí ponk, který je výškově upraven pro děti. U ponku máme svěrák a nářadí pro práci se dřevem (pilu, brusné houbičky, škrabky, rašple...).

Výhodné je mít větší stůl, kde si můžete například rozložit natrhané bylinky nebo jiné materiály, které potřebujete pro tvorbu. Rozhodně se hodí pikniková deka nebo jiná plachta na rozložení věcí a materiálů.

Nezapomínejte, že děti musejí vědět, jaká platí **pravidla** pro tvoření. U ponku si vyznačte, jak se u něj děti mají pohybovat, jaká je bezpečná vzdálenost, když někdo řeže pilou u svěráku. Vhodné je mít na zahradě místo, kde se třeba pracuje se škrabkami. Nejlépe vyznačené například špalíčky pro jednotlivé děti, aby každý měl kolem sebe aspoň metr prostoru.

ÚKOLNÍČEK

- Vezmu si na zahradu nějakou ruční práci, která mě baví. Připravím si nějaké nástroje a trochu materiálu pro děti, které by mě chtěly napodobovat a tvořit se mnou.
- Vyberu si jednu běžnou činnost, kterou mohu s dětmi dělat na zahradě.
- Spolu s dětmi vymyslíme, jak bychom mohli naši zahradu změnit.
- Vytvořím seznam volných prvků, které bychom mohli na zahradě mít.
- Požádám kolegyně a vedení MŠ o schůzku, kde probereme možnosti změn v zahradě.
- Oslovím rodiče a domluvíme rodičovské odpoledne v zahradě na téma volné prvky a proměny zahrady.
- S dětmi nasbíráme přírodní materiály, které využijeme na tvorbu, a uděláme si na ně úložiště na zahradě.
- Spolu s dětmi vymyslíme, jak se můžeme starat o zvířata na zahradě.
- Nechám děti, aby samy navrhly, co vyrobí pro naši zahradu, aby na ní bylo dobře nám i zvířatům.
- Nabídnou dětem širokou škálu činností na zahradě.
- Vytvoříme s dětmi pozorovatelnu.

Tvořivá hra doma

I když metoda tvořivé hry a tato publikace jsou primárně určeny pro učitelky mateřských škol, dají se uvedené principy a zásady dobře aplikovat i doma při tvořivých činnostech s dětmi. Přenášet aktivitu z dospělého na dítě, soustředit se na proces spíše než na výsledek a nechávat dětem jejich výrobky k volné hře může stejně tak pedagog ve školce jako rodič. Důležitá pravidla – nedělat práci za děti, používat přírodní materiály, nechávat dítě chybovat atd. – lze jistě také bez problémů přenést i domů.

Doma, stejně jako ve školce, lze aplikovat přístup „nedělám práci za děti“ i do jiných oblastí mimo polytechnickou výchovu. Doma (i ve školce) máme tendenci děti „přepečovávat“. Staráme se o děti až přehnaně, protože pro ně chceme jen to nejlepší – a v tu chvíli to opravdu vypadá, že děláme pro dítě to nejlepší. Z dlouhodobějšího hlediska by ale možná bylo pro dítě výhodnější, kdybychom ho nechali **samotně se s problémem poprat**, aby si získané zkušenosti mohlo odnést do dalšího života.²²

Může se jednat o úplné maličkosti, které vás, když se na tento přístup zaměříte, najednou začnou doslova bít do očí. Nedávno jsem byla na velké rodinné sešlosti, která se konala na zahradě. Stavěla jsem si tam stan, o který se velmi zajímala jedna z mých vzdálených neteřinek, asi tříletá. Chtěla si do něj vlézt, ukázala jsem jí velký zip, kterým se stan otevírá. Začala s ním „bojovat“, zkoušela různé postupy. Po osvědčené, ale u mě neúspěšné strategii: „Teto, otevři to!“, zkoušela různé úhly naklonění jezdce zipu, větší či menší sílu a tlak, a zip centimetr po centimetru zaujatě a soustředěně otevírala. Když byla asi ve třetině, přišel její tatínek (který se na to už asi z dálky nemohl dívat). „Počkej, prosím tě, já ti to otevřu!“ a hodil po mně lehce vyčítavý pohled, jestli jako nevidím, jak se ta chuděra trápí. Zkusila jsem zabojovat: „Nech ji, baví ji to a podívej, jaký kus už otevřela“, ale bez úspěchu: „Ale prosimtě, vždyť je na to ještě malá“. Přiznám se, že jsem se do dalšího vysvětlování nepouštěla...

Samozřejmě, že tendence dětem co nejvíce „pomáhat“, usnadňovat práci a umetat cestičky je u rodičů i učitelů vedena snahou dělat pro dítě to nejlepší. Všichni chceme, aby naše vlastní děti byly ty nejšťastnější, nejspokojenější a neúspěšnější pod sluncem. Občas je ale dobré se zastavit a zapřemýšlet o tom, zda by krátkodobý stres a nekomfort nebyl pro dítě přínosnější – zda by se nemohlo naučit něco, co mu v budoucnu bude užitečné a **v konečném důsledku právě díky tomu bude šťastné, spokojené** a do jisté míry soběstačné. U učitelů se jedná o pedagogický cíl, který vychází z kompetencí popsanych v RVP, rodičům jde o to, aby jejich dítě bylo co nejlépe připraveno na samostatný život – ale v zásadě se jedná o totéž.

²² „Sociolog Frank Furedi označuje současnou posedlost bezpečností dětí v naší společnosti jako všudypřítomnou kulturu strachu. Celá společnost se víc bojí. Je těžké kultuře strachu vzdorovat. Rodiče, učitelé a další průvodci dětí, kteří chtějí dětem dopřát více přirozené zkušenosti i s riziky, jsou napadáni a zpochybňováni. Velmi ilustrativní je příběh Lenore Skenazy, která v roce 2008 nechala svého devítiletého syna v New Yorku jet domů bez dozoru metrem a autobusem a napsala o tom článek do novin: „Celé týdny mě prosil, abych ho někde, kdekoli, nechala, a on mohl zkusit, jak se dostat domů úplně sám. A tak jsem mu tu slunnou neděli dala mapu metra, jízdenku, 20 dolarů a pár mincí, kdyby se něco stalo a potřeboval by zatelefonovat. Dlouhý příběh krátce: Můj syn dojel domů a byl nadšen svojí nezávislostí. Dlouhý příběh v delší verzi: Polovina lidí, kterým jsem o tom teď vyprávěla, mě chce nahlásit za špatné zacházení s dítětem.“ Příběh tím nekončí. Během pár dní se Lenore s touto historkou dostala do hlavních amerických zpráv a získala nálepku „nejhorší máma v Americe“. Dnes, po vydání velmi úspěšné knihy, je ohromný zájem o její přednášky a konzultace, kde pomáhá rodičům víc důvěřovat schopnostem dětí.“ (Daniš, 2020)

Dělám pro dítě to nejlepší
tím, že to za něj nedělám.

Tohle se mi nelíbí. Svádí to k tomu,
že se nemám o dítě zajímat,
a popíjet si na terase drink.

Pravidlo „Nedělám práci za děti“ neznamená, že děti mají být ponechány svému osudu. Stejně jako paní učitelka v MŠ, i doma se rodič při tvořivé hře dítěti věnuje. Připravuje mu bezpečné a podnětné prostředí, domlouvá se s ním na bezpečnostních pravidlech, vede s dítětem reflektivní dialog. Nedělá sice za dítě práci hlavou ani rukama, ale může zaměřovat jeho pozornost, pomáhat mu nalézat řešení problémů, jít mu příkladem (věnovat se nějaké tvořivé činnosti – ať už je to vaření, pletení, vrtání do dřeva nebo práce na zahradě) a být k dispozici, pokud se dítě začne o jeho práci zajímat.

Rodiče mají oproti učitelkám ve školce velkou výhodu: žijí se svými dětmi od narození do jejich dospělosti, znají je lépe než kdokoli jiný a **mohou jim tak „přidávat“ postupně, přesně podle toho, co jsou schopny v danou chvíli zvládnout.**

Uvedený princip se totiž zdaleka netýká jen předškolních dětí. Obě autorky této metodiky mají vlastní teenagery a samy postupem času zjišťují, že jim jen prospívá, pokud je nechají „pracovat“ samostatně. Od přípravy svačiny, vyzvednutí si žádosti o občanský průkaz na úřadě, zařízení opravy mobilu, přes balení na tábor, smontování nového nábytku, až po vaření a pečení a podobně. Pro nás v roli maminek bylo a je často náročnější (co se týče nervů i času) nechat dítě, aby si potřebné zařídilo samo. Ale na vlastní oči vidíme, že se tento přístup dlouhodobě vyplácí a co víc – **děti jej dokonce samy oceňují.**

Ptala jsem se syna, co bych sem k tomuto tématu měla napsat. Syn o metodice tvořivé hry nemá tušení, přesto odpověděl: „Napiš tam, ať hlavně rodiče nechají ty děti, aby si to udělaly samy. Protože jinak se to nenaučí. Jo, a že když si něco vyrobím sám podle sebe, tak je to lepší, protože si to můžu udělat přesně tak, jak mi to vyhovuje.“

Mnohé paní učitelky, které se zapojily do pilotního ověřování metodiky tvořivé hry, mají vlastní malé děti (nebo vnoučata) a začaly na nich „testovat“ metody, které si vyzkoušely ve školce. A i v roli maminek a babiček byly nadšené, kolik toho jejich děti zvládají, jak jsou trpělivé a ukázněné při práci s nástroji a jak tvoření najednou baví i děti, které po výtvarných činnostech nijak zvlášť netoužily.

V době, kdy byla školka zavřena kvůli karanténě, jsem měla čas vyzkoušet tvořivou hru s mým synem – předškolákem. Udělali jsme si doma malý ponk ze starého stolku a dala jsem mu tam nějaké nástroje. Byla jsem překvapená, jak se hned pustil do tvoření. A samotnou mě to „nakoplo“, vyzkoušela jsem si s ním v klidu různé postupy a teď budu ve školce s dětmi mnohem klidnější, že vím, jak to přesně mám dělat. Začali jsme taky chodit na procházky s košíčkem a pokaždé přineseme něco zajímavého, z čeho se dá tvořit. Když náhodou jdeme „jen tak“, dívá se manžel, jak to, že jsme z lesa nepřitáhli žádné poklady. Tohle bych doporučila všem, kdo mají tu možnost – ať si vyzkoušejí tvořivou hru v klidu doma.

(Šárka, MŠ Zbuzany)

Jak se tedy liší tvořivá hra doma a ve školce?

- O zodpovědnost za dítě se doma s nikým nedělíme, odpadají tedy obavy typu „co by tomu řekli rodiče“. Je jen na vás, do jaké míry rizika (zranění, ušpinění, zničení věcí) půjdete, a nemusíte nikomu vysvětlovat, proč jste se rozhodli právě takto.
- Rodiče znají své dítě nejlépe – vědí, co si u něj mohou dovolit, a mohou mu připravit takové výzvy, které pro něj nebudou jednoduché, ale stále budou zvládnutelné. To je ve školce možné jen v omezené míře, většinou nelze pracovat se všemi dětmi zcela individuálně.
- Doma se dítě přirozeně učí nápodobou – vidí rodiče vařit, pracovat na zahradě, opravovat a kutit, věnovat se rukodělným pracím. Činnost dospělých má nějaký hmatatelný a praktický výsledek. Nechte dítě zapojit se tak, aby i jeho práce měla výsledky – může krájet brambory na kostky, zašroubovat šroubky do nábytku, zašít si díru na tepláčkách..., sice to mu pravděpodobně bude trvat déle než dospělému a výsledek asi nebude tak dokonalý, ale uvidí, že i jeho práce má smysl (na rozdíl od situace, kdy např. tatínek krájí brambory do polévky a dítěti, které projeví zájem o tuto činnost, dá plastový nožik a modelínu, „aby taky pracovalo“).
- Doma má dítě k dispozici mnohem pestřejší výběr materiálů k tvoření, které navíc často nesou svůj příběh – roztrhaná košile, kterou nosil táta, zbytky dlaždiček z koupelny u babičky, mušličky od moře, kde byla celá rodina na dovolené, nebo peří ze slepic, které jsme nasbírali u tety na dvorku. Materiály můžete doplňovat i ve chvílích, kdy to není na programu – líbí se vám třeba větve se šiškami cestou do školky nebo vyřazená papírová krabice v obchodě.
- Doma bude dítě možná postupovat rychleji, co se týká obtížnějších nástrojů nebo pracovních postupů. Můžete totiž rychleji a cíleněji reagovat na jeho pokroky a oblastí zájmu. Pokud třeba dítě fascinuje, jak se mu pod rukama mění dřevo při broušení, můžete mu půjčit vibrační brusku. Zajímá-li dítě šicí stroj, může si šít pod vaším dohledem také vyzkoušet. Ve školce samozřejmě z finančních i personálních důvodů mnoho podobných aktivit realizovat nelze.

I doma si můžete úplně jednoduše založit **řemeslný koutek** – stačí třeba vyřazený konferenční stůl, levný svěrák a několik krabic na materiál a ukládání nástrojů. Můžete ho mít na terase, v chodbě nebo v dětském pokoji – stačí třeba jen prostor o rozloze jeden metr čtvereční. Není vhodné mít v tomto místě na zemi koberec. Projděte si s dítětem jeden nástroj po druhém a dohodněte se na bezpečnostních pravidlech. Starší děti je mohou samy sepsat, pro mladší můžete namalovat nebo nafotit to nejdůležitější. Ujistěte se, že dítě pravidlům rozumí – možná pro něj bude nezvyklé domlouvat si doma nějaká pravidla, protože pro hru s legem nebo plastovou kuchyňkou nebylo nic takového potřeba (kromě pravidla o úklidu hraček na místo).

Nástroje a materiály, které může mít dítě k dispozici:

- svěrák;
- stolařské svěrky (různé velikosti);
- pilka;
- nůž s kulatou špičkou;
- škrabka (různé typy);
- brusné houbičky;
- kombinační kleště;
- kladívko;
- šroubovák;
- štětce (i malířské);
- jehly (s velkým okem a ostrou špičkou);
- nůžky na látku (ostré, nikoli běžné nůžky na papír);
- vývrtka nebo nebozízek;
- rašple;
- páčidlo na vyndávání hřebíků.

Materiály:

- klacky různé velikosti a různých druhů (čerstvé, suché, různé typy kůry), silnější větve, vrbové proutky;
- polínka, odřezky prken;
- kůra, šišky, větvičky s jehličím, mech;
- šnečí ulity, žaludy, kaštiny, skořápky od ořechů, slupky z pistácií;
- provázky, zbytky příze, drátky různé tloušťky, chlupaté drátky;
- nitě, knoflíky, nášivky, suché zipy;
- látky – mnoho různých typů (barvy, materiál, struktury), krajky, kožešinky, zbytky koženky, velké plachty (stará povlečení nebo prostěradla), zbytky záclon;
- ovčí vlna, peříčka;
- koudel;
- dřevěné korálky, hrách, fazole, sušené plody;
- ... a další – fantazii se opravdu meze nekladou!

Jeff Bezos (zakladatel Amazonu a jeden z nejbohatších lidí planety) a jeho žena MacKenzie nechali své potomky, aby si už od čtyř let hráli s ostrými noži a od sedmi let i s vrtačkami. Přístup manželů Bezosových je jasný: když se zraní, učí se tím. „Moje žena říká, radši budu mít dítě s devíti prsty než ňoumu, který si neumí poradit. To je skvělý přístup k rodičovství i v životě.“

(Magazín Forbes, 7. března 2018)

Já nevím, jak se děti ptát při reflexi, mě ty otázky nenapadají. (Reflektivní dialog)

Ty si můžeš s dětmi hrát, ale já je musím připravit na školu. My na hru nemáme čas. (Dětská hra)

Ale řekni mi, co uděláme s Barborkou, která má asistentku a vyžaduje pořád pozornost. Vždyť já nevím, jak na to zareaguje. (Děti se SVP)

Kompetence a cíle, to at' si dělají jako cvičení ty mladý holky na ped'árně, já mám svůj systém. (Cíle)

V mojí smíšené třídě je to těžké, tam nemůžu dát malým stejné nástroje jako předškolákům.
(Od začátečníka po mistra)

Představ si takového Vítka, ten by jen do všeho mlátil, určitě ho u tvoření neudržím v klidu.
(Styly tvoření)

Jak já to naučím Marušku, co se mnou na třídě?
(Kolegiální podpora)

Jsem rád, že se na to ptáte. V dalších kapitolách je spousta rad a tipů, jak na to.

Reflektivní dialog

Reflexe je poohlédnutí zpět a porozumění tomu, co děti prožily, vytvořily nebo viděly. Reflexe může probíhat, když si děti vyprávějí mezi sebou o svých představách nebo když dítě hovoří s učitelkou o tom, jak se mu práce dařila. Smyslem reflektivního dialogu je hledání poznání v zážitcích.²³

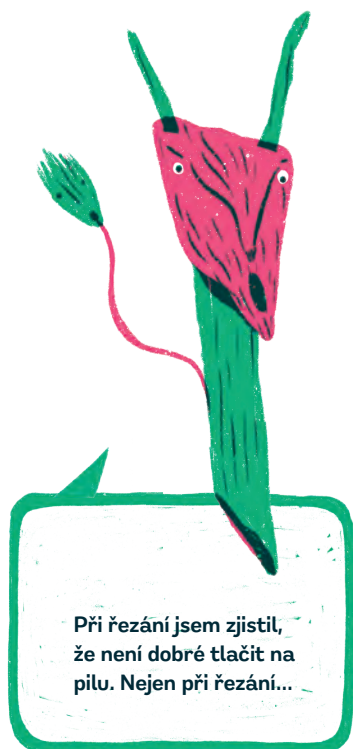
Důležitým prvkem reflexe je zaměření pozornosti. To může proběhnout na konci aktivity poohlédnutím za zážitkem nebo v průběhu činnosti nahlédnutím na situaci, ve které se zrovna dítě nachází.

²³ „Reflektivní dialog založený na porovnávání individuálních prekonceptů učí děti, jak rozumět řeči umění a jejím prostřednictvím světu svého života – sobě samému, svému nejbližšímu sociálnímu okolí, kultuře a přírodě.“
(Slavíková, 2015)

Když se s dětmi v reflektivním dialogu poohlídáme zpět a zaměřujeme pozornost na prožitky, **dáváme dětem prostor pro vlastní porozumění tomu, co prožily.** V tvořivé hře se například ptáme: Jaké to bylo, řezat pilou? Co se ti při tom dařilo? Co pro tebe znamená ostrý nástroj? Jak sis poradil, když ti to s pilou nešlo? A jak si poradil někdo jiný, když mu nešlo řezat? Možná, že s dětmi dojdete k tomu, že také záleží na druhu dřeva, které řežete.

Pro děti je důležité o těchto poznatcích mluvit. Když porozumí dovednosti, kterou se učí, dává to dětem větší smysl. Proč se učí řezat pilou? Není to jenom tak, pro nic za nic, ale činnost má jakýsi záměr. Je dobré umět řezat pilou, protože si můžu něco vyrobit. Dokážu si poradit s překážkou.

A co to vlastně znamená, že dítě umí řezat pilou? **Při reflexi jde o srovnávání prekonceptů** (tedy osobních názorů, individuálních zkušeností). „Umět dobře řezat“ pro někoho znamená, že uřízne tlustý klacek ve svěráku za každou cenu, nedbá na pravidla a ostatní děti. Nebo „umět dobře řezat“ může znamenat, že dodržuji pravidla, po ukončení práce uklidím pilu na své místo, při řezání jsem u svěráku sám, při manipulaci s klackem neohrožuji někoho dalšího. Když řeknu, že umím řezat, říkám, že si umím vyměřit klacek a uříznout přesně tak dlouhý kus dřeva, který potřebuji. Pro někoho znamená řezání, že je silný, protože umí pilou pořádně zabrat a třeba uříznout i několik klacků. Koncept „umím řezat“ je pro každé dítě jiný. Při reflexi si o tom s dětmi povídáme a vyjasňujeme na základě prožitku, co to znamená, že umí řezat.

V reflektivním dialogu se také například můžeme ptát, z jakých materiálů děti tvořily. Jak se materiál choval, jaké našly rozdíly mezi materiály. **Většinou se téma reflektivního dialogu vztahuje k cíli aktivity**, tedy k tomu, co chceme, aby se děti učily nebo rozvíjely. Máme-li cíl aktivity „dítě experimentuje s materiály a využívá jejich vlastnosti“, směřujeme reflexi k vlastnostem materiálů a zážitkům při jejich zkoumání.

Někdy je potřeba **zaměřit pozornost dítěte přímo při procesu tvorby**. Představte si, že za vámi přijde dítě s dvěma klacky a provázkem, že chce klacky svázat, a nejde mu to. Nechte dítě, aby vám ukázalo, jak to dělá. Při tom můžete slovně popisovat, co vidíte. „Vidím, že držíš jednou rukou jeden klacek a druhou rukou druhý klacek. A nemáš třetí ruku, ve které bys držel provázek, vid’?“ Dítě je ponořeno v zážitku tvoření a ani si neuvědomuje, že si zaměstnalo obě ruce klacky a už nemůže vázat provázek. Reflexe pomáhá k náhledu na situaci – „Co teď děláš?“ **Často to není neznalost, která dítě brzdí, ale ponoření do zážitku tvorby.**

Mně to přišlo ze začátku dost legrační, že mám říkat, co vidím, když je to jasné. Ale ono to funguje jako takové zastavení. Děti často něco dělají, motají, a ani nevědí co. Jsou napůl ve hře, napůl ve svém světě a do toho se snaží svázat dva klacky dohromady. Zaměření pozornosti na technický detail je vlastně ta polytechnická dovednost, kterou děti učím.

No, ale když mám ve třídě 28 dětí, tak mi řekněte, jak mám stihnout s každým dítětem „trpělivě“ probrat, co dělá? To se nedá stihnout.

Ano, to se skutečně nedá stihnout. Ale je lepší s několika dětmi probrat jejich činnost, než každému dítěti říct, co má udělat, nebo to udělat za něj (protože je to rychlejší). Těm, na které se nedostane, se můžete věnovat příště. Není cílem při každé činnosti s každým dítětem reflektovat jeho zážitek. To z časových důvodů a kvůli systému velikých tříd v českých školkách skutečně nejde. Proto se musí pedagog smířit s tím, že střídá svoji pozornost, aby se postupně věnoval všem dětem.

²⁴ Claire Warden zdůrazňuje: „Děti vám řeknou, co si myslí, když:
– se cítí oceňované
– dostanou dostatek času
– vědí, že přijmete jejich myšlenky bez toho, abyste je hodnotili
– mohou komunikovat způsobem, který jim vyhovuje
– vědí, že vás to zajímá
– vidí, že se na ně díváte
– vědí, že je posloucháte
– vidí, že jejich myšlenky a nápady jsou skutečně použity
– vědí něco o tématu, na které se jich ptáte“ (Warden, 2015)

Jsou různé formy, jak reflexi s dětmi provádět. Často reflexe probíhá tak, že si na konci aktivity sedneme s dětmi do kruhu, povídáme si a každé dítě odpovídá na otázku. Skotská pedagožka Claire Warden však upozorňuje, že děti s vámi budou komunikovat různými způsoby. Některé děti chtějí ukazovat a gestikulovat, jiné pohybovat předměty a obrázky a některé potřebují používat celé své tělo, aby vyjádřilo svoje myšlenky, city nebo prožitky.

Rozšiřuje možnosti reflexe o techniku tzv. Thinking floorbooks, kdy se děti posadí kolem kruhu z látky a doprostřed položí svůj výrobek nebo nástroje a materiály. Dospělý vede dialog a uspořádává materiály, výrobky, nástroje a proužky papíru, kam píše, co děti o nich říkají (nebo na ty proužky nakreslí). Tím vzniká **myšlenková mapa**, která vizualizuje samotnou reflexi a její témata. Děti jsou stimulované a vtažené do procesu reflexe, která nezůstává jenom v rovině mluvení.²⁴

Chtěli bychom upozornit, že reflexe je těžká dovednost! I pro dospělé je někdy nezvyklé se dívat zpět a s druhým člověkem sdílet vlastní prožitky. Je potřeba postupovat pomalu a **nechtít po dětech, aby vám hned odpovídaly a perfektně refletovaly**. Je to návyk, který se buduje a dlouze cvičí. Je ale velice důležité, aby se děti s tímto návykem setkaly už ve školce a chápaly, že je naprosto přirozené a dobré snažit se porozumět vlastním prožitkům. Je to zásadní dovednost pro jejich další učení.

Jsme si vědomi toho, že reflexe je téma, které v pedagogické obci potřebuje větší podporu. Existují například modely EUR (evokace-uvědomění-reflexe), které se využívají, ale stále máme málo praxe s tím, jak reflexi využívat. Z našich zkušeností můžeme poskytnout tyto rady:

- Myslete na to, že si musíte nechat **dostatečný čas na reflexi**. Velice často se stává, že se reflexe nestihne. Je lepší nějakou aktivitu vynechat anebo zkrátit za cenu, že reflexi skutečně s dětmi uděláte. **Bez reflexe je proces učení nekompletní!**
- Reflexi zařad'te i po jiných aktivitách, než je tvorivá hra. **Reflexe vyžaduje trénink**. Nebojte se zkusit různé otázky a nebojte se komunikace s dětmi.
- Sepište si a **připravte otázky**, které můžete využívat.
- Pozorně **naslouchejte**, co vám děti při reflexi říkají. Někdy se objeví jiný „vzdělávací motiv“, než jste čekali. A je dobré se dětí doptávat. Může se stát, že zážitek, který reflektujete, otevře zcela jinou vzdělávací oblast, než máte naplánovanou.
- Při reflexi **využívejte předměty, výrobky, nástroje, materiály**. Nechte děti skládat **myšlenkovou mapu**. Dopisujte jejich myšlenky a odpovědi na vaše otázky.

Jaké otázky nebo věty použít k zaměření pozornosti při procesu tvorby:

- Jaký materiál používáš?
Je měkký? Tvrdý?
- Vidím, že jsi svázal dva klacky dohromady, že jsi použil drátek, vlnu.
- Co můžeš udělat jinak?
- Vidíš někde jiný materiál, který můžeš použít?
- Proč ti to nedrží?
- Popiš mi, jak vyrábíš svoji hračku.
- Co bys potřebovala, aby ti to drželo?
- Popiš mi, co chceš vyrobit.
- Co musíš udělat jako první?
- Co budeš dělat dál?
- Jaký máš nápad?
- Jak ti to drží?

Při komunikaci s dětmi používejte popisný jazyk a otevřené otázky.

Jaké otázky nebo věty použít při zpětné reflexi:

- Co se ti dařilo?
- Jaké překážky jsi překonal?
- Jaký materiál jsi použil?
- Jak se ti pracovalo s materiálem/nástroji?
- Pomáhal ti někdo při práci? Jak jste si pomáhali navzájem?
- Co se stalo při řezání?
- Co uděláš příště jinak?
- Jak používáš škrabku?
- Co jsi vyrobil?
- Jak se pozná tvoje hračka?
- Jak se používá tvoje hračka?
- Kolik různých materiálů jsi použil?
- Jaké nástroje jsi při práci použil?
- S jakým nástrojem se ti pracovalo dobře?
- Co bylo těžké?
- Jak sis poradil?

S reflexí úzce souvisí hodnocení

Na semináři mi lektor vyčetl, že dětem říkám, že jsou šikulky. Ale já je chci pochválit za jejich výrobky, jinak budou smutné. A děti to vyžadují, pořád za mnou chodí a ptají se, jak se mi to líbí. Nechci je zklamat.

Je potřeba rozlišovat mezi pochvalou a zpětnou vazbou. Co se od nás děti dozvědí, když jim řekneme, že jsou šikulky? Ujistíme je, že je máme rádi. Nenaucí se nic o tom, co a jak udělaly správně a proč je výsledek právě takový, jaký je.

Každý výrobek nebo polotovár má v sobě kus práce. Někdy je to nový nápad, někdy zopakování dříve objeveného a ověření nějaké funkčnosti, někdy překonání konstrukčního problému apod. Všechny přidané hodnoty a kroky procesu tvorby jsou důležité a není na nás, na učitelích, abychom některé upřednostňovali více, či méně. Co se líbí mně, se nemusí líbit někomu jinému. A není správné toto dilema řešit tak, že budu chválit všechny stejně. Nesmíme zapomínat na to, že (nejen) děti v mladším školním věku jsou velice citlivé a silně prožívají jakékoliv hodnocení.

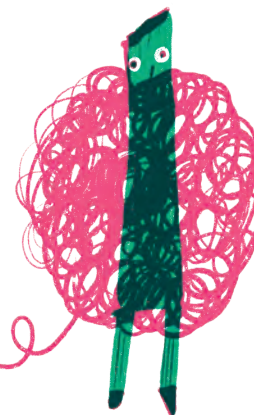
Proto je naprosto zásadní, aby pedagog dětem dával **nehodnotící zpětnou vazbu**. Aby s využitím popisného jazyka zaměřoval jejich pozornost na to, co pro ně může být důležité při jejich učení a poznávání.

Ale mně se to třeba opravdu líbí, co děti vyrobily, takže jim řeknu, že to je pěkné a že jsou šikovné. Na tom přeci není nic špatné?

Když se nám líbí něco, co někdo jiný vyrobil, určitě mu to můžeme pochválit. Ale co to vlastně znamená, že se nám něco líbí? Že je výrobek technicky dobře udělaný? Líbí se nám, že funguje jeho vrtule? Nebo je pěkné, jaké má barvy na sobě? Třeba se mi líbí tvar? Kombinace různých materiálů?

Možná lépe porozumíte tomu, proč nám tolik vadí ty obligátní „šikulky“, pokud si uvědomíte, jakým způsobem se sami (ted' v dospělosti) učíte něco nového a náročného. Já jsem se třeba „na stará kolena“ začala učit, jak se psem pást ovce. Je to pro mě opravdu těžké, obnáší to spoustu kilometrů naběhaných v blátě za prchajícími ovce, pošlapaných nohou a frustrace, že když konečně já něco udělám správně, zkazí to pes – a naopak. Občas se mi ale přece jen něco povede tak, že se vznáším na obláčku euforie. Třeba na první pokus zavru ovce do malé ohrádky, kam se jim běžně vůbec nechce. A ted' se konečně dostávám k věci: K čemu mi bude, pokud mi trenér řekne, že jsem ŠIKULKA? To vidím i bez něj, ovečky jsou v ohradě, já neležím v bahně a pes mi sedí u nohy. Povedlo se mi to, ale vlastně moc nevím, jak. Je pro mě tedy daleko cennější, pro moje další učení, pokud mi trenér řekne (byť s výrazem, který má do „šikulek“ hodně daleko): „Tentokrát sis psa zastavila už 10 metrů před ohradou a v takovém úhlu, aby směřoval k pravému okraji branky. Sama jsi stála těsně u levého kraje. Branku jsi otevírala v klidu a pomalu. Díky tomu se ovce nerozprchly a šly přímo doprostřed branky.“

Příklady popisné zpětné vazby

Níže uvádíme 4 příklady rozhovorů s dětmi, které se uskutečnily během našich aktivit tvořivé hry. Otázky a rozhovory jsou ilustrativní, slouží pro představu, jak lze využívat otázky pro reflexi a kam lze během rozhovorů s dětmi dojít. V praxi někdy rozhovory vypadají jinak, děti třeba nemají náladu, odpoví jenom krátce ano, nebo ne. Ale často, i když vám děti neřeknou mnoho, je to vlastně hodně, protože to jsou důležité momenty, které k procesu učení patří.

ZAHRÁDKA

Popis od dítěte:

„Ležící šišky představují plot. Stojící šišky jsou stromy v zahradě. Kameny naznačují, kde stojí dům.“

Zaměření pozornosti:

„Kameny jsi použil na stavbu domu. Z šišek jsi udělal plot a stromy. Použil jsi smrkové šišky, ty delší, a borovicové šišky, ty jsou kulatější.“

Co se dítě ode mne dozví:

- víš, že domy se staví z kamenů; • rozlišil jsi 2 tvary šišek, jedny jsou smrkové a druhé borovicové;
- umíš rozlišovat mezi materiálem kamene a šišky.

Vzdělávací motiv, který při procesu tvorby vznikl, ke kterému můžeme vztahovat otázky a reflexi:

Dítě vytvořilo domek a zahradu. Na zahradě má stromky. Co ještě může být na zahradě? Jak vypadá zahrada? Kdo na zahradě žije? Proč máme kolem zahrady plot? Plot nám může něco označit. Kam můžu jít, a kam zase ne. Například školková zahrada má také plot. Co pro nás znamená, že máme plot? Za plotem musíme dávat pozor. Mohou tam jezdit auta. Na zahradě je bezpečí...

LETADLO

Popis od dítěte:

Jan: „Já jsem tohle omotal, dal jsem tam i drát. Tady dal Mates motor.“

Mates: „Ale jinak jsem to letadlo vynalezl já.“

Jan: „Jo, Mates to vymyslel, ale postavil jsem to já.“

Mates: „Ale ještě jsem ti pomohl tohle...“ (ukazuje na provázek)

Jan: „To jsem omotal já.“

Učitelka: „Ale někdo to asi musel držet, ne?“

Jan: „Jo, Mates to držel.“

Učitelka: „Takže jste si pomáhali. Mates to držel a Jan motal. Jak se vám pracovalo?“

Mates: „To vymyslet celý bylo docela těžký.“

Jan: „Ne, bylo to jednoduchý, jenom to motání bylo těžký.“

Zaměření pozornosti: Jan motal provázek, použil i drátek. Mates vymyslel letadlo. Mates pomáhal a držel, když Jan motal. Oba vyrobili letadlo společně a pomáhali si. Šišku použili jako motor.

Co se děti ode mne dozví:

- umějí spolupracovat;
- jeden má nápady a druhý umí nápad dobře realizovat, protože použije i drátek, aby to dobře drželo;
- každý z dvojice má svoji roli a úkol ve hře.

Vzdělávací motiv, který při procesu tvorby vznikl, ke kterému můžeme vztahovat otázky a reflexi:

Kluci se umějí mezi sebou domluvit, rádi spolupracují. Pedagog se může ptát, jaké jsou výhody, když děti spolupracují. Co to znamená, když spolupracujete? Popište, jak můžete kamarádovi pomoci při práci. Byl někdo další, kdo vám pomáhal? Jak můžete vy pomoci někomu jinému?

LOŤ

Popis od dítěte:

Dítě: „Já jsem vůbec nemusel používat hřebíky.“

Pedagog: „Vidím, že jsi rád.“

Dítě: „Ano.“

Pedagog: „Proč jsi nepoužíval hřebíky?“

Dítě: „No, protože jsme měli dnes používat přírodniny, a hřebík není přírodnina. Chtěl jsem mít všechno jenom z přírodniny.“

Zaměření pozornosti: „Dnes jsi při tvoření využíval pouze přírodniny. Nepoužil jsi ani jeden hřebík, protože jsme dnes tvořili jenom z přírodnin, které jsme si nasbírali v lese.“

Co se dítě ode mne dozví:

- víš, že hřebíky nejsou přírodniny, které bychom mohli najít v lese;
- umíš rozlišovat mezi přírodninou a hřebíkem.

Vzdělávací motiv, který při procesu tvorby vznikl, ke kterému můžeme vztahovat otázky a reflexi:

Dítě při tvorbě nepoužilo žádné hřebíky, protože chtělo mít výrobek jenom z přírodnin. Jaké další materiály by mohlo použít? A jaké by tedy nemohlo použít, když nepoužilo hřebíky?

A když by potřebovalo něco spojit a nemůže použít hřebík, může v přírodě najít nějaký materiál, který použije jako pojídlo?

KRUMPÁČ

Popis od dítěte:

Dítě: „To je krumpáč.“

Učitel: „Vidím, že jsi omotal látku kolem klacku.“

Dítě: „Tady jsem dal vlnu na ten konec.“

Učitel: „Takže jsi použil látku a vlnu. Proč jsi dal vlnu na ten konec?“

Dítě: „Protože když kopu tím krumpáčem, tak tahle část rychle sviští kolem hlavy a abych se nepíchnul do oka, tak jsem to zabalil do vlny. Na rukojeti jsem si modrým provázkem označil místo, kde se krumpáč drží.“

Zaměření pozornosti: „Vyrobil jsi krumpáč. Jednu část, která sviští kolem hlavy, jsi omotal vlnou, aby ses při používání krumpáče tím ostrým koncem klacku nepíchnl do oka. Vlna je měkká. Látkou jsi označil místo, kde se krumpáč drží. Tvůj nástroj může použít někdo jiný, protože ví, jak má krumpáč držet, a nepíchne se do oka.“

Co se dítě ode mne dozví:

- dáváš pozor na bezpečnost;
- víš, jak se používá krumpáč;
- víš, kde se krumpáč drží, označil jsi správné místo.

Vzdělávací motiv, který při procesu tvorby vznikl, ke kterému můžeme vztahovat otázky a reflexi:

Krumpáč je nástroj, který se musí správně používat. Má ostré části a části, které se drží v ruce. Dítě všechny části nějak označilo. Můžeme se proto ptát: „Je důležité vědět, jak správně používat nástroj? Co se stane, když budu držet krumpáč špatně? Znáte další nástroje, které musíme také držet správně a používat je správně?“

ÚKOLNÍČEK

- Sepíšu si otázky, které se mi mohou při reflexi hodit.
- Zkusím si cvičně reflektivní dialog s jedním dítětem při volné hře na zahradě.
- Zkusím si cvičně reflektivní dialog se dvěma dětmi nad tématem, které bylo vzdělávacím motivem ranní aktivity.
- Zkusím popisným jazykem dát někomu zpětnou vazbu.
- Místo toho, abych dětem pochválila výrobky, že jsou hezké, zkusím jim říct jednu větu nehodnotící zpětné vazby.

Směřování tvořivé hry: vzdělávací cíle

K dosažení všestranného rozvoje dítěte je nutné průběžně sledovat naplňování vzdělávacích cílů. Při práci bychom si měli neustále uvědomovat, co se dítě v průběhu činnosti učí, jaké hodnoty si osvojuje, zda může pracovat samostatně a zda má příležitost ovlivnit situaci.

Pedagog má na rozdíl do dítěte nadhled a vidí, kam dítě směřuje, co se učí, a ví, jak ovlivňovat příležitosti a prostředí k učení. Co může pro dítě být obyčejnou činností nebo hrou, je v očích pedagoga aktivita, jež vede k určitému **záměru, který můžeme formulovat jako rozvoj určité kompetence podle RVP PV.**

→ RVP PV, str. 10: *Klíčové kompetence:*

1. kompetence k učení
2. kompetence k řešení problémů
3. kompetence komunikativní
4. kompetence sociální a personální
5. činnostní a občanské

Já tak nějak intuitivně vím, co chci dětem předat, a myslím, že mám nějaký směr ve své práci, ale s kompetencemi jsem se úplně neztotožnila. Svě přípravy si raději píšu jako soubor aktivit.

To je sice hezké, že jsou definované kompetence v RVP, ale když plánuji aktivity pro děti, nestačí mi jenom napsat, že se dítě posouvá v rozvoji kompetencí. Protože ty kompetence se hrozně těžko měří a je to vlastně dlouhodobý proces. Takže, abych měla jasno, stanovuji si cíle formou nějakých konkrétních činností.

Je zásadní umět analyzovat a reflektovat svou cílenou pedagogickou činnost. Na následujícím příkladu ukážeme, jaký je rozdíl mezi tím, když pedagog má představu zejména o výsledku aktivity, nebo když plánuje aktivitu s ohledem na rozvoj určité kompetence.

Cílem aktivity je „tvorba andělíčka“. Vede k rozvoji kompetence práce s nástroji: „Dítě umí správně držet nůžky a vystřihovat jednoduché tvary“.

Děti před Vánoci dostanou šablonu andělíčka. Mají vystřihnout tělo, z lehkého papíru pak křídla a slepit je dohromady, vznikne tak vánoční ozdoba. Bude paní učitelka spokojena, pokud dítě vše správně vystřihne, slepí, a pak ustřihne andělíkovi hlavu? Nejspíš se bude snažit, aby dítě výrobek opravilo nebo vystřihlo andělíčka nového, a při tom bude bdít nad tím, aby mu znovu hlavu neustřihlo. Pokud bychom se zeptali dítěte, proč to udělalo, možná odpoví, že chtělo vyrobit letadlo a ta hlava mu tam překážela.

Na tento příklad můžeme nahlížet z několika pohledů.

1) Cílem je rozvoj kompetence pracovní: Dítě umí správně používat nástroje (nůžky). Pak je jedno, jestli vyrobí andělíčka nebo si chce udělat letadlo. Sledujeme dovednost stříhání, jak dítě drží nůžky a jak mu jde stříhat různé tvary. Nabízela by se v tomto případě spíše možnost udělat andělíčka, ale také stromeček, zvoneček anebo jakýkoliv jiný tvar nebo předmět, který se tematicky váže k Vánocům, protože bychom právě na různých tvarech mohli dobře trénovat stříhání.

2) Můžeme s dětmi vyrábět andělíčka a chceme rozvíjet jinou kompetenci: Kompetenci **k učení** (dítě se učí nejen spontánně, ale i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; při zadané práci dokončí, co započalo; dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům). Pak bychom využili obrazového návodu na výrobu andělíčka a dbali na to, aby dítě umělo pracovat podle postupu a práci dokončit. A v případě, že by na konci ustříhlo andělíčkovu hlavu, bylo by to téma k reflektivnímu dialogu. Co to znamená pracovat podle postupu? Musím postupovat podle návodu, a když to udělám jinak, nedoberu se výsledku, který jsem si stanovil. Co mohu udělat příště, abych došel ke správnému výsledku?

3) Můžeme s dětmi aktivitu směřovat k experimentům s materiálem, rozvíjet kompetenci k řešení problémů (dítě řeší problémy na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty - má vlastní, originální nápady; využívá při tom dosavadní zkušenosti, fantazii a představivost).

Když nemá anděl hlavu, jak to vyřešíme, abychom mu ji zase vrátili? Jak můžeme pracovat s papírem? Můžeme ho nalepit? Papír se možná kroutí, bude chtít podlepit kartonem? Anebo by nám pomohla špejle? Ustříhnutá hlava nám v tomto případě nevádí, protože chceme, aby děti experimentovaly a poznávaly vlastnosti materiálu. A bezhlavý andělíček je pak skvělou výzvou k řešení.

Z tohoto příkladu vyplývá, že pedagog musí bedlivě rozmýšlet, jaký má záměr, a že možná musí někdy opustit od činnostního cíle aktivity (vytvořit andělka), pokud chce u dítěte rozvíjet určitou kompetenci.

Zásadní metodické pravidlo při stanovování cílů a plánování aktivit:

1. Nemůžeme v jedné aktivitě vést děti k několika cílům, které si navzájem odporují.
2. Stejnou aktivitu můžeme pojmout s jiným pedagogickým záměrem. Důležité je se rozhodnout, ke kterému cíli se budu vztahovat a ke které kompetenci aktivita směřuje.

Při tvořivé hře se oprostíme od „andělíčků“. Soustředíme se na dítě, na to, co dělá a co se při tom učí.

A taky je fér to těm dětem říct: „Dnes děláme andělíčka podle návodu“ nebo „Dnes se učíme vystřihovat různé tvary“ nebo „Dnes zkusíme, co se dá dělat s papírem“.

Znovu zde připomínáme, že tvořivá hra není jediná metoda, kterou by bylo vhodné používat vždy a všude. Přenášet aktivitu z dospělého na dítě lze v různé míře a také pedagogický záměr může být různý. Není „špatně“, pokud se rozhodnete pro řízenou aktivitu. Ale pokud chcete použít právě metodu tvořivé hry, bude nutné se „vrátit ke kořenům“ a dobře rozmyslet skutečné cíle aktivit. Předejdete tak zklamání z toho, že výsledky práce neodpovídají vašim představám (byť odpovídají vámi stanovenému cíli).

Opravdu mnohokrát jsme od učitelek v projektu slyšeli větu: „Jo, oni ten cíl, co tady mám napsaný, splnili, ale já jsem trochu zklamaná, myslela jsem, že budou dělat tohle... takhle..., a oni dělali úplně něco jiného.“

Je perfektní, když učitelé dokáží zpětně svoji aktivitu takto vyhodnotit a zdůraznit, že pedagogický cíl byl splněný. Proto je dobré si cíle psát a definovat, protože zklamání se pak rychle překlopí do spokojenosti z toho, že můj záměr z pohledu pedagoga byl realizovaný.

Při rozhovorech s jinými kolegy nebo rodiči je dobré otevřeně mluvit o cílech vaší pedagogické práce. Můžete i přiznat, že jste si představovali, že dítě udělá andělíčka a že to bude moc pěkné jako ozdoba. Ale vy jste si stanovili cíl, že umí vystřihovat různé tvary a správně používat nůžky, takže máte radost, protože můžete rodičům říci, že dítě skvěle ovládá nůžky (rozdělili jste jeho kompetenci práci s nástroji). Anebo jim můžete říci, že dokázalo samo vyřešit problém a vymyslet, jak hlavu nalepit, aby to dobře drželo (rozdělili jste jeho kompetenci k řešení problémů). Možná, když se bude opakovat situace, že dítě nedokončí práci, spolu s rodiči zjistíte, že dítě by potřebovalo větší podporu obecně při dokončování práce (nejen výtvarně).

Snažte se **během celé aktivity mít na paměti cíl, který jste si stanovili při přípravě** a který není zaměřen na to, co dítě vyrobí. Tento cíl by se měl promítnout i do motivace dětí, vašich rozhovorů s nimi i do závěrečné společné reflexe. K tomu pomáhá soustředit se na slovesa (Co jsi dnes dělal? – Řezal, vrtal, lepil, pomáhal...), a ne na podstatná jména (Co jsi dnes dělal? – Panáčka, bagr, andělíčka...).

Vaše práce s cíli, formulování a plánování opravdu úzce souvisí s vaším pedagogickým vlivem na dítě.

Pošli to dál! Kolegiální podpora, sdílení a sebevzdělávání

Autor: Václav Šneberger

GPO, mentor a kouč, výcvikový lektor a supervizor.
Prezident České asociace mentoringu ve vzdělávání, z.s.

Rámcový vzdělávací program pro MŠ, který vymezuje obsahy vzdělávání, klade na pedagogy nové výzvy. Stejně jako si už nevystačíme s klasickými tématy Jaro-Léto-Podzim-Zima, nevystačí si učitelé s dovednostmi, které se naučili před mnoha lety.

Potřebují se vybavit dovednostmi novými. Stejně jako jsou procesy učení zaměřeny na rozvoj maximálního potenciálu každého dítěte, musíme dnes využívat i nové formy vzdělávání dospělých, jako je mentoring, různé formy sdílení učících se skupin a v neposlední řadě i supervize. To vše samozřejmě užitečně a tvořivě.

Já nemám problém s tím sdílením. Když s dětmi dělám tvořivou hru a kolegyně se o to začne zajímat, že by se jí to taky líbilo, tak jí to ukážu, vysvětlím, nabídnu jí třeba, že jí půjčím metodiku. Potud je to v pohodě. Ale problém je v tom, že já nejsem její učitel ani nadřízený, nemůžu ji nutit, aby si to celé přečetla. A ona pak řekne třeba, že taky bude s dětmi řezat pilkou, ale už u toho nedodrží všechny ty zásady a já vidím, že to není tvořivá hra, protože jim stejně pořád do toho zasahuje a říká jim, jak a co mají dělat. Takže by mě zajímalo, jak ji donutit, aby si to opravdu pořádně přečetla, protože pro ni je to samozřejmě spousta práce navíc.

Udělat instruktáž a předat metodiku k pročtení je vlastně takový výkop, který je ale pouze začátkem spolupráce. Taková paní učitelka potřebuje podpořit zejména postupným zaváděním tvořivé hry, tak aby se nezahltila a nekumulovala zbytečné chyby, které popisujete. Tedy, podle metodiky, zkus jednu věc, zopakuj ji mnohokrát, a teprve potom přidávej další kroky. Nové dovednosti potřebné k tvořivé hře nevzniknou předáním a čtením, ale mnohočetným opakováním přímo při práci s dětmi. Vaše role je pomoci kolegyni změnit přístup k dětem a celou metodiku postupně zavést do praxe, i když se na první pohled zdá, že je vše jasné.

Já moc nechci kolegyně „poučovat“. Některé jsou o hodně zkušenější, mají daleko delší praxi než já. Tak aby se to pak neobrátilo proti mně. Třeba jí vysvětlím, jak se to dělá, a ona pak řekne, že takhle se to nedělá. A ještě to roznese mezi kolegyně, že já to dělám blbě.

Poučování, a podpora je přeci něco jiného. Každý z nás umí nějakou dovednost, kterou ostatní neumějí nebo v ní nejsou kovaní. Oceňujte zkušenosti, nápady a praxi kolegyně, ukažte jí, v čem je ona dobrá a třeba v rámci ostatních jedinečná. Naveďte ji na myšlenku, že může ještě více svou výuku obohatit, bez toho, že musí „vymazat“ vše předchozí. Mnoho učitelek a učitelů je v odporu k „novým věcem“ často z důvodu obavy ze selhání, je tedy jednodušší přicházející podněty odmítnout nebo dokonce hanět. Avšak pokud porozumíte, že to není osobní, ale vychází z normálního procesu učení, není se čeho obávat. Přeci nepředáváte chybu, ale tvořivou hru!

Já nevím, proč z toho dělat nějakou vědu. My si to vždycky s kolegyněmi řekneme a vezmeme si z toho to svoje. Ono těch nových metod je teď tolik, že se v nich nikdo nevyzná, nikdo nebude studovat pořádně nějaké metodiky.

Věda to opravdu není. To nové v rámci vzdělávání pedagogů je systémová, účelná, individualizovaná podpora mezi nimi. Náhodné učení nebo neformální předávání zkušeností je určitě také užitečné, jeho efektivita je ale nízká a také doba pro získání takových dovedností ze strany příjemce je často neúměrně dlouhá. V rámci MŠ je proto dobré kombinovat jak formální, tak neformální vzdělávání. Ono, pokud zjistíte, že kromě obligátního „popovídat si u kafe“ je ještě užitečnější forma, a vidíte výsledky na straně dětí, pak postupně dojdete k podobnému závěru. Nemá cenu odmítat mentoring a další formy, pokud nemáte vlastní zkušenost. Klientky a klient se pak často vracejí, protože jim vzájemná spolupráce nepřidělala práci s novou metodikou, ale naopak ji usnadnila a obohatila.

Co znamená sdílení pro učitelky zapojené do projektu?

Pro mě je to forma prevence proti vyhoření. Začnu dělat nové věci, ukazovat je kolegyním, najednou máme další témata k rozhovorům a vymýšlíme, co by se dalo dělat dál. Může vám to pomoci vytáhnout někoho z mrtvého bodu, na kterém ustrnul.

Učíme se jedna od druhé, není to jen jednosměrné. Já ji učím třeba tvořivou hru, a zase od ní odkoukám třeba styl, jak mluví s dětmi, nebo nápady na hry venku.

Školce to dává jednotný směr. My jsme velká školka, jsme rozházeni po několika budovách, často se docela dlouho ani nevidíme. Když začínáme s novou metodou, setkáváme se, hovoříme spolu, táhneme za jeden provaz, to je fajn.

Hra

Autorka: Justina Danišová

Pomáhá učit (a hrát si) venku aktivním učitelům, vychovatelům, rodičům i prarodičům. Společně pak „vytahují“ děti ven. Pracuje ve Vzdělávacím centru TEREZA jako metodik v projektech Učíme se venku www.ucimesevenku.cz, www.jdeteven.cz. Vystudovala Pff UK (učitelství biologie-geologie). Se svou rodinou tvoří web www.svobodnahra.cz.

„Hra je jedním z nejefektivnějších způsobů, jak zjednodušit život. Přesně to jsme dělali jako děti, ale v dospělosti jsme si hrát zapomněli.“ – Albert Einstein

Mně přijde, že jsou děti šťastné, když si mohou hrát a u toho navíc tvořit. Ale to je jenom můj pocit. Když se mě někdo zeptá, jestli to tak je správně podle nějakého výzkumu, tak nevím, co mu mám říct.

Co říkají na svobodnou dětskou hru odborníci, kteří se dlouhodobě věnují dětské hře?

Alfie Kohn: „Jak se správně rozhodovat se děti učí tím, že dělají rozhodnutí, ne tím, že se řídí pokyny.“

Melvin Konner: „Nejchytřejší savci (primáti, kytovci, sloni a masožravci) jsou zároveň nejhravější a tyto dva znaky se pravděpodobně vyvinuly ve vzájemné závislosti.“

Jaak Panksepp: „Myslíme si, že hojnost hry v raném věku dětí bude pravděpodobně vytvářet šťastnější a produktivnější občany.“

Lev Vygotskij: „Ve hře dítě vždy překračuje svůj věk, překračuje své běžné chování. Ve hře se dítě chová, jako by samo sebe o hlavu přerostlo.“

Možná stačí, když se zadíváte na děti ponořené do hry. Pokud neztratily schopnost zabrat se do hry, **jsou to nadšení herní workoholici**, kteří necítí únavu, hlad, zimu, drobná zranění, nemusí čúrat. Hra je dostává do stavu „plynutí“ (anglicky „flow“), ve kterém je náš mozek nejefektivnější. Hra dává dětem i přirozené výzvy pro jejich tělo i mysl.

Hra je nejstarší a nejpřirozenější forma učení. Svobodná hra rozvíjí děti právě tam, kde potřebují. Je to opět o tom důvěřovat dětem a nechávat jim dostatek prostoru a času, o kterém si mohou samy rozhodovat. Děti, které měly dostatek času se vyhrát, měly dostatek času i v tom, jak zpracovávat své emoce, nálady, učit se překonávat problémy, budovat sebedůvěru i testovat své sebeřízení a mnohem víc.

Co vše tedy hra dává dětem pro jejich fyzický, kognitivní, sociální a emoční rozvoj, podrobně rozebírá rozsáhlá odborná literatura. Ale zkráceně hra například rozvíjí:

1. Fyzickou odolnost, pohyb, ale i důležitou práci s rizikem
2. Emoční rovnováhu a radost ze života
3. Plánování, kreativitu a schopnost řešit problémy
4. Spolupráci, citlivost a empatii
5. Seberealizaci a moc nad svým vlastním životem

Respektovaná americká terapeutka Naomi Aldort popisuje, že dokud je dítě v bříšku, tak mu důvěřujeme, že ví, jak má růst a jak má spát. Když se narodí, začneme mu do toho trochu mluvit, ale ještě mu necháme volnost, kdy se rozhodí nebo rozmluví. Ale jak roste víc a víc, už máme jasnou představu o tom, kdy se má naučit číst a psát, kdy má kreslit pořádné obrázky a kdy má jezdit na kole. **Volná hra vrací dítěti autonomii.** Má také obrovský terapeutický potenciál – dítě si může odehrát něco, co zažilo, a ještě si to nezpracovalo.

Možná znáte situaci, že když jste s dítětem navštívili třeba zubaře (a ani se mu tam nic tak hrozného nedělo), mělo z toho tak silný emoční zážitek, že si další týden hrálo na paní zubařku. V mnoha jeho různých hrách se možná opakovalo zubařské téma (z kuchyně si vzalo tvořítko na knedlíčky a do něj vrtalo a říkalo pacientovi „to nebude bolet“).

Děti by si pořád hrály, ale já je přece musím připravit na školu. Tam budou muset poslouchat a dodržovat řád. Nemůžou do školy přijít jako rozdivočelé a neřízené střely.

Možná je to naopak, nechceme-li děti jako „utržené ze řetězu“, musí mít dostatek prostoru a času pro svou volnou hru.

Já se tedy bojím, že se děti zraní. Jak mám odhadnout, co jim můžu při hře povolit? Chápu, že je baví lézt na strom, ale já bych byla radši, kdyby ta jejich hra byla bezpečná.

Vývoj dětských hřišť hezky ilustruje vývoj přístupu nás dospělých k dětem a dětské hře. Dříve žádná hřiště nebyla, děti a dětské skupiny si samy našly, kde si budou hrát. Později, jak města začala zaplňovat silnice, domy a chodníky, vznikla potřeba vytvořit místo i pro děti a jejich hru, ale dle představ dospělých. Dnes převládají hřiště s pevnými a bezpečnými herními prvky, žádný volný materiál, žádné riziko. Jak si ale děti opravdu hrají? Pozorovali výrobci hřišť někdy skutečnou svobodnou dětskou hru?

Dětská hra je zásadní zkušeností, která přispívá ke zdárnému vývoji lidského mozku.

Veškeré vjemy, pohyby, doteky, myšlenky, představy, emoce a sociální interakce, ke kterým při hře dochází, jsou vědnou potravou pro vyvíjející se mozek. Děti ve hře jsou často mnohem aktivnější, odvážnější, kreativnější a zkušenosti, které se při hře rodí, se podílejí na vzniku nových synapsí, na jejich upevnování i na výběru těch z nich, které v mozku trvale zůstanou a přežijí synaptické prořezávání.

Platí to ostatně nejen pro člověka, ale také u zvířat. Dobře to ilustruje skutečnost, že ta **nejchytřejší zvířata jsou zároveň i ta nejhravější**. Velmi detailní výzkum probíhající u laboratorních potkanů ukázal, jak hra v dospívání pomáhá programovat jejich mozek, tak aby byl přizpůsobivější, lépe zvládal nové situace, zpracovával emoce a podobně. Potkani s bohatou možností si v mládí hrát měli nejen hustší mozkovou kůru, ale byli také úspěšnější dospělí jedinci v mnoha ohledech potkaního života. Doktor Stuart Brown to vše shrnuje slovy, že **hra je jedním z nejpokročilejších způsobů, jaký vynalezla příroda, aby komplexní mozek mohl poskládat sám sebe**.

Pozorování také ukázalo, že hra mláďat potkanů, která byla po nějakou dobu izolovaná a později jim byl sociální kontakt ve vhodných podmínkách zase umožněn, byla intenzivnější a trvala déle. Stejný fenomén se prokázal i u dětí: čím delší byla školní výuka, kdy si děti nemohly hrát, tím divočejší, intenzivnější a déle trvajícím byla hra, když k tomu o přestávce či po vyučování dostaly příležitost. I to svědčí o tom, že hra je hnána vnitřním pudem, který si zvířecí mláďata a děti potřebují naplnit.

Během druhé světové války začala vznikat tzv. dobrodružná hřiště a dnes se k nim pomalu snažíme vrátit. Hřiště, která připomínají spíš staveniště, a děti tu opravdu tvoří, budují, testují. Do mnohých těchto hřišť raději rodiče nepouštějí, jsou tu jen vyškolení herní průvodci, kteří mají přesnější odhad, co děti ve hře potřebují a co mohou zvládnout. Děti tato hřiště milují, rodiče už méně. Ale opět je to o oné tiché nenápadné důvěře. Děti jsou opravdu odborníci na hraní, jen jim my velcí nesmíme moc překážet. Občas stačí ustoupit z role ředitele, organizátora, stát se pozorovatelem či spoluhráčem a sledovat, jak se rozehraje dětství dětí.

Děti jedou na vyšší rychlostní stupeň než většina dospělých, mají přímo naprogramováno stále objevovat, zkoušet, testovat, rozebírat, šplhat, skákat, padat... – dávat si výzvy. Každé trochu jinak, ale malé děti stále chtějí něco dělat, prozkoumávat, přemísťovat, patlat, chybovat a opět se zvedat, uvádět své okolí do procesu, pohybu. My velcí jsme většinou pomalejší, zahlcenější, chceme mít klid, věci naplánované, uspořádané, očekávané. Ne všichni, ale ti dospělí, kteří mají tyto potřeby, se někdy dostávají do konfliktu s přirozenými potřebami dětí.

Přitom teprve posledních 100 či 150 let jsou děti víc „pod dohledem“ rodičů či učitelů, kteří řídí jejich dny. Dříve bylo normální, že děti, když přestaly být kojeny, staly se součástí dětské skupiny, ve které dál vyrůstaly v zajetí her. Dnes máme často jasnou představu, co a kdy má dítě dělat. A někteří volně hraní vidí jako ztrátu času, málo rozvíjející činnost, a navíc zdroj hluku a nepořádku.

Co pro volnou hru potřebujeme?

1. **Čím jednodušší věc (hračka), tím víc možností pro hru nabízí.**
2. **Čím méně věcí, tím větší výzva pro fantazii.** Pod střechem je třeba víc hlídat množství věcí a hraček, které děti i jejich fantazii občas zavalují a omezují.

Pod střechem i venku hra potřebuje minimálně tři zásadní věci: Je to **volný čas, volný prostor a volný materiál**. Čas v rukou dětí a volný prostor, bez záplavy hraček na jedno použití, je dobrý základ svobodného hraní. **Ale důležitý akcelérátor her je jednoduchý materiál, ze kterého je možné stavět, budovat, tvořit.** Není nutné pořizovat nic nového, stačí věci, které jsou doma, či přírodniny z venku. V domácnosti či školce to mohou být kostky, polštáře, šátky, kartony, krabice, provazy, odřezky, klacíky, kamínky, nádobí atd. Jen je třeba se připravit, že přirozené dětské hraní je občas hlučné, divoké, plné pohybu, staveb, živelného tvoření a často stavby či hra pohltí velký prostor i většinu vybavení. Proto je lepší přesouvat se s hrou co nejvíc ven, tam je prostor, volný materiál a po hraní není třeba tolik uklízet.

My dospělí si dnes velmi často idealizujeme hru a někdy ji i využíváme ke svým cílům. Proto je dobré upozorňovat na to, že **do svobodného hraní patří i hry plné špíny, křiku, divokých staveb a rizika.** V České republice se téměř nemluví o **bojové hře** (v angličtině rough-and-tumble play) či **hře na hraně** (v angličtině deep play). Jako rodiče, učitelé či průvodci dětí máme obvykle zúžený pohled na to, co je „vhodná, rozvíjející“ dětská hra. Někdy jen z neznalosti zastavujeme usměvavé prance, honičky či hlučné, divoké a zašpiněné hry, které jsou ale zásadní a přirozenou součástí dětství. Svobodná hra má pro dítě i terapeutickou funkci. Pokud má dítě příležitost kdy a kde si volně hrát, **hraje si právě na to, co potřebuje.** Je na nás znát celou škálu dětských her, uhlídat pro svobodnou hru prostor a čas a důvěřovat dětem, že si umějí hrát.²⁵

²⁵ Mnoho inspirace pro svobodné hraní najdete na webu www.svobodnahra.cz nebo v knize Svobodná hra, která vyjde na podzim 2020.

Děti se speciálními potřebami

Autorka: Pavla Presslerová

Přednáší na pedagogické fakultě UK, v rámci psychologické přípravy studentů učitelství 1. stupně ZŠ i MŠ, věnuje se tématům vývojové psychologie a variability vývoje. V rámci poradenské praxe se věnuje dětem a dospívajícím s výchovnými problémy.

Tvořivá hra má inkluzivní charakter. **Cílem je zapojení všech přítomných dětí** s ohledem na jejich individualitu. Tvořivá hra přináší zážitek z tvoření, poznání nových aktivit, pozitivní emoce z vlastního výrobku, zvládnutí práce s nástroji, spolupráci s druhými apod. To vše podporuje nejen zdravé sebepojetí dětí, ale i pocit sounáležitosti se skupinou a de facto i principy inkluzivního vzdělávání.

²⁶ Na podrobnější informace týkající se inkluze v mateřské škole odkazujeme například na publikaci M. Mazánkové (2018): *Inkluze v mateřské škole*.

Mateřské školy navštěvuje nemalý počet dětí se speciálními potřebami. I pro ně je důležité, aby se mohly aktivit účastnit, zažít radost z tvoření. Není naším cílem vyjmenovat všechny situace a typy poruchy či handicapu dětí, se kterými se mohou učitelky v MŠ setkat, spíše chceme navrhnout, jak upravit podmínky nebo jakou podporu můžeme dítěti nabídnout.²⁶

Možnost spolupráce dětí, vzájemné obohacování, rozvoj empatie i dalších sociálních dovedností je i v předškolním období velmi významnou složkou rozvoje osobnosti dítěte, a to jak dětí tzv. intaktních (bez speciálních potřeb), tak dětí se speciálními potřebami.

No, to bych se rozkrájela. To je u každého druhého dítěte nějaké podezření, že má ADHD, Aspergerův syndrom, trpí úzkostí, rodiče by nejraději chtěli pro každého osobního asistenta místo toho, aby se jim doma pořádně věnovali a vedli je k samostatnosti. U hodně rodičů to vidím, že chtějí jen své nevychované dítě omluvit a svést to na nějakou diagnózu. A já pak, abych je pořád usměřňovala, běhala kolem nich, pomáhala jim, aby aspoň něco udělaly a soustředily se na práci a neběhaly po celé místnosti. Mám jen jedny ruce. Jak k tomu přijdou ostatní hodné děti? A toho nepořádku, co po nich bude...

V předškolním věku, kdy se začínají teprve některé rysy vývojových poruch více projevovat, může být role učitelky v MŠ klíčová pro možnost vyhledání odborné pomoci. Naopak někteří rodiče mohou vnímat třeba projevy poruch typu ADHD nebo Aspergerova syndromu jako projevy individuality dítěte, jeho nezralosti, zvykání si ve školce apod. s tím, že se to brzy samo srovná. Rodiče nemají tolik možností srovnání s více dětmi, ale zkušená paní učitelka může pomoci rodičům je nasměrovat k vyhledání odborného vyšetření.

U těch „nevychovaných dětí“ je tvořivá hra příležitostí k tomu, aby samy pochopily, k čemu je dobré mít určité hranice a pravidla. Běhat po místnosti s plastovým kladívkem je zábava. Běhat po místnosti s ostrou pilou je hloupost – dítě si to dobře uvědomí, pokud si sáhne na ostré zuby pilky, a pravidla mu jistě připomenou i ostatní, kteří nechtějí být zraněni nebo ochuzeni o možnost pracovat s nástroji.

To zní moc hezky, ale já bych se bála, že se něco někomu stane. Jak to pak vysvětlím rodičům, že se jejich dítě třeba pořezalo? Byly by s tím jen starosti a mohla by přijít pak nějaká inspekce nebo kontrola. To dítě má svůj individuální plán a tam se nic takového nepíše. Tak bych to udělala tak, že to s ním zkusím individuálně, jindy, aby se nic nestalo. Má mít přeci individuální přístup.

Ano, dítě se speciálními potřebami má mít individuální přístup. Ten ale nespočívá v jeho separaci od skupiny, vyloučení z aktivit, a tím ještě větším upozorněním na jeho odlišnost. Pokud je to jen trochu možné, mělo by mít šanci pracovat ve skupině, třeba za uzpůsobení místa pro činnost.

Dítě na vozíku bude mít například před sebou pracovní desku.

Úzkostnému dítěti nebo autistovi můžete třeba nakreslit a vymežit jeho vlastní prostor na stole a dát vlastní krabici na materiály, které si vybralo, aby jiné děti nezasahovaly do jeho osobního prostoru.

Dítě, které není na takové mentální úrovni, aby zvládlo dodržovat pravidla pro práci s nástroji, může mít k dispozici zajímavé materiály, které může libovolně trhat, cupovat apod.

Je možné, že ve třídě bude i dítě, které neprošlo odborným vyšetřením, přestože může mít speciální potřeby – např. děti s opožděným řečovým vývojem, děti z cizojazyčného prostředí, děti s poruchami autistického spektra či děti s poruchami pozornosti.

Mně na tom připadá skvělé, že se ty děti mohou cítit pyšné, že jim dospělí důvěřují, že se pustí do takové nové aktivity, kterou třeba ještě nikdy samy nedělaly. Navíc si mohou děti vzájemně pomoci, učí se tak i empatii. Máme ve třídě dívku se silnou zrakovou vadou a u ní je úplně vidět, jak je šťastná, když si může všechny ty materiály osahat, vyzkoušet si nástroje a je jedna z těch, kteří svůj výrobek opravdu dokončí a hodně dlouho si s ním hraje.

Děkujeme za tuto zkušenost.
Takovéto situace jsou přesně naším cílem.

U dětí, které mají speciální potřeby a účastní se skupinové aktivity, je třeba více vnímat a zohlednit tyto aspekty:

1. Míra samostatnosti
2. Míra dopomoci od dospělého
3. Pozornost dítěte
4. Míra porozumění instrukcím, slovnímu komentáři
5. Pozice dítěte, vzdálenost od učitelky
6. Bezpečnost aktivity
7. Zacházení s nástroji
8. Spolupráce s ostatními dětmi
9. Časová náročnost aktivity
10. Míra uzpůsobení ergonomie, pozice, pomůcky apod.

Hovořte s asistenty o tom, proč a jak mají dodržovat pravidla tvořivé hry, proč nemají dělat práci za děti a proč je důležité, aby nechávali dítě chybovat.

Aby si tvořivou hru mohly užít i děti, které mají pro svůj handicap či poruchu k dispozici asistenta pedagoga, je třeba, aby asistent byl velmi dobře srozuměn s pilíři a pravidly metody. Asistent bude dítěti pomáhat jen v nutných případech, které vyplývají z diagnózy dítěte a jsou nezbytné k zajištění bezpečnosti.

Mám ve třídě holčičku po dětské mozkové obrně, která má zkroucené prstíky a skoro nemůže chodit. Asistentka ji pomáhá s výrobky, aby je měla hezké jako ostatní děti a nebyla nešťastná, že nedokáže vyrobit něco složitějšího.

Myslíte, že holčička bude nešťastná, když si konečně jednou bude moci vyrobit něco úplně sama, bez zásahu dospělých? Vyzkoušejte to – požádejte asistentku, ať jí podává různé materiály, aby se s nimi mohla třeba hlatit po obličejí. Nechte ji motat vlnu nebo provázky tak, jak sama bude chtít. Oceňujte její radost z tvoření, poznávání nových materiálů, nikoli výrobek – ostatně stejně tak by to mělo probíhat u všech dětí.

Od začátečníka po mistra

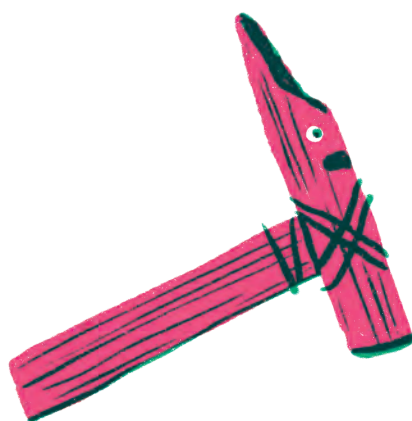
Když začínáme s tvořivou hrou, nevíme přesně, co děti zvládnou. Nebude to pro ně moc těžké? A neublíží si, protože jsou na to moc malé? Chceme je učit postupně, ale nevíme, co je pro jejich věk přiměřené.

Děti vstupují do školky v různých vývojových fázích. Některé děti přicházejí z domácností, kde je zvykem, že si dítě samo maže chleba a používá nůž. Jiné děti jsou sice starší, ale nikdy jim nebylo povoleno si nůž vzít do ruky. Mohou se ostýchat a pracovat nebezpečně, protože třeba drží nůž v ruce poprvé v životě.

Chceme tím říci, že **nezáleží tolik na věku dítěte, ale spíše na jeho zkušenostech**. Pracovali jsme ve školkách s tříletými dětmi, které dokázaly hned řezat pilkou a krájet nožem, stejně tak jako s předškoláky, které jsme museli postupně učit držet nástroje.

V následující tabulce dělíme vybrané činnosti tvořivé hry do 3 kategorií, které nesouvisejí s věkem dětí, ale s mírou dovedností a zkušeností, které jsme u dětí pozorovali.

Jsem mistr tvoření!

	ZAČÁTEČNÍK	POKROČILÝ	MISTR
	Pozoruje práci dospělého nebo ostatních dětí. Zkouší s dospělým.	Samostatná práce s kamarádem, tvoří sám, občas se poradí, tvoří ve skupině, spolupracuje.	Stává se rádcem, sám pomáhá ostatním, umí poradit, umí si sám poradit s chybou.
DŘEVO	svázání dvou klacků provázkem/drátkem	svázání dvou klacků do kříže	spojení klacků provázkem do složitější konstrukce
	přeříznutí klacku s dopomocí, neovládá tlak a tah	přeříznutí klacku ve svěráku (dítě drží pilku oběma rukama)	přeříznutí klacku ve svěráku (dítě drží pilku jednou rukou)
		vyměření a přeříznutí klacku podle značky	
	opracování klacku tupým nožem, odlupování kůry	opracování klacku škrabkou, správné držení škrabky, správné držení klacku o zem	opracování klacku ostrým nožem, vytvoření špičky na konci klacku
	zatloukání hřebíků, s pomocným držákem (kolíček)	zatloukání hřebíků bez kolíčku	zatloukání hřebíků, spojení dvou prken
		práce s nebozízkiem, vytvoření díry do kartonu	práce s nebozízkiem do dřeva
	práce s vrtačkou, s velikou asistencí (učitelka drží vrtačku)	práce s vrtačkou, s asistencí, učitelka dohlíží	práce s vrtačkou, samostatně
	používání brusných houbiček		
	motání proutí do věnce	splétání proutků do copu	pletení pomlázky
	práce s rašplí		
		šroubovák, držení kolmo	
TEXTIL	navlékání na plastovou jehlu	navlékání na kovovou jehlu	
	tlustá nit zamotaná, bez uzlíku	uzlík na silnější niti	uzlík na tenké niti
	šití „poprvé“, spojení látek	šití, jednoduchý steh	vyšívání podle vzoru
	šití knoflíku, dvě díry, jednou provlečené, nedrží pořádně	šití knoflíku, dvě díry, pevně	šití knoflíku, čtyři díry (pravidelné)
	hra s ovčí vlnou	mokrý plstění	suché plstění (jehlou)
	práce na kolíkovém stavu	tkaní na stavu (bez vzoru, bez rovnoměrného utahování)	tkaní na stavu (se vzorem, správné utahování)
	stříhání látky	stříhání látky podle čáry	vystříhování složitějších tvarů z látky
JÍDLO	krájení tupým nožem	škrábání ovoce, zeleniny	krájení ostrým nožem
	vykrajování z těsta	válení těsta	rovnoměrné válení těsta, práce s těstem do tvarů
	zdobení posypkami	zdobení cukrovou polevou pomocí tubiček	zdobení cukrovou polevou, cukrářské sáčky, zdobítka
	strouhání na struhadle		
OSTATNÍ	používá jemu známé materiály (papír, látka)	experimentuje s různými materiály podle zájmu	vybírá si materiály podle potřeby na daný výrobek
	využívá nabídnuté materiály, nástroje	kombinuje po svém nabídnuté materiály, nástroje	sám si vymýšlí, z čeho tvořit, hledá dané materiály, nástroje
	práce s chlupatým drátkem		

Styly tvoření

Někdo je trpělivý, někdo potřebuje vyzkoušet všechno a hned, někdo raději sleduje a vyčkává. Každé dítě má svoje potřeby a způsob, jak se učí a jak poznává svět. Tyto styly se promítají i do tvořivé hry.

Díky C. G. Jungovi víme, že jsme se narodili s různým nastavením mozku, a z toho vyplývá, že máme odmala různé potřeby, včetně potřeb pro různé hraní. Někdo potřebuje stabilitu a předvídatelnost, jiný nová prostředí a změny. Někdo používá osvědčené postupy, jiný hledá vlastní cesty. Někdo věří jenom tomu, na co si může sáhnout a učí se praktickou zkušeností, jiný spíš bádá ve své hlavě. Někdo potřebuje dopředu plánovat, jiný se přizpůsobuje tomu, jak se situace vyvíjí. A netýká se to jen dětí, tohle „základní nastavení mozku“ nám vydrží až do dospělosti, i když se samozřejmě vyvíjíme a učíme i to, co nám není vlastní.

(Justina Danišová)

Příklady z praxe

Během projektu paní učitelky pozorovaly děti a sepsaly různé charakteristiky jejich stylů tvoření. Podle způsobů projevů dětí a jejich potřeb jsme popsaly 4 typy. Nesnažily jsme se „škatulkovat děti“, protože každé dítě má svůj jedinečný způsob, jak poznává svět. Znalost typu dítěte napomáhá k tomu, že pedagog může cíleně připravovat prostředí a příležitosti k učení a tvoření. Potřeby dětí lze rozdělit do 4 oblastí, které se často prolínají, a děti projevují kombinace těchto potřeb. Proto si asi budete říkat: „Jo, tohle sedí, ale tohle druhé tvrzení už ne, to sedí na jiné dítě...“

Vymyslely jsme si svoje vlastní názvy pro různé projevy dětí. Přestože ani jeden popis nesedí úplně stoprocentně na konkrétní dítě, pomáhá mi to si uvědomit, že děti k tvoření přistupují různě.

Chlapec se již v průběhu motivace na tvořivou hru snažil zahájit práci, byl nedočkavý a netrpělivý. Je to tzv. organizátor, ve skupině byl sdílný a velmi aktivní. Z nabízených materiálů si vybral, co potřeboval. Pokud použil materiál či nástroj, se kterým se mu špatně pracovalo, práci přerušil a použil jiný. Byl rychlý a při práci úspěšný. Ve volném čase se hned vrhl pomáhat kamarádovi. Jedná se o chlapce, který je i v jiných činnostech velmi výrazný, samostatný a jeho dovednosti jsou celkově na vyšší úrovni. O výrobek však nejevil až takový zájem.

(MŠ Mnichovice)

AKTIVISTÉ a jejich potřeby

- Pracuje se jim dobře, když je učitelka nablízku. Vedou dialog s učitelkou, občas téměř suplují pedagoga, reagují na dotazy, komunikují. Při práci hovoří s ostatními dětmi, jsou sdílní. Mají tendence organizovat ostatní děti.
- Hned si připravují, co budou potřebovat, mají jasno o tom, co budou (či nebudou) dělat a co k tomu potřebují.
- Výrobek chtějí dokončit „ted a tady“. Při práci jsou rychlí a úspěšní.
- Rádi svůj výrobek prezentují. Komentují svoje nápady.
- Přemýšlejí, jak výrobek vylepšit, soustředí se na detaily, experimentují, zkoušejí, jsou tvůrčí. Často používají více druhů materiálů, chodí si pro ně postupně. Vybírají si materiály jako první.

Jak je můžeme podpořit?

- Mohou se dožadovat pomoci i při činnosti, kterou zvládnou sami, pak potřebují ujištění a podporu od učitelky, ať to zkusí sami. Potřebují vědět, že jim věříme a fandíme.
- Potřebují vědět, že mají čas, aby měli jistotu, že práci stihnou. Ujišťujte je v tom, že nemusejí spěchat.
- Když nevědí, co mají tvořit, může učitelka vyprávět, co tvořila ona nebo někdo jiný. Aktivisté začnou rychle chytat nápady. Také je můžeme poslat ke kamarádovi, aby mu „pomohl“, tak se inspirojí u něj.
- Je dobré dávat pozor, abychom nevyvíjeli přílišný tlak, aby se děti nedostaly do nepohody, že to nezvládnou nebo nestihnou.

POZOROVATELÉ a jejich potřeby

- Nemají jasno, co budou dělat, často mění vysvětlení, co výrobek vlastně představuje či co budou dělat, hodně kopírují od kamarádů.
- Vybírají jednoduchou a krátkou cestu tvorby, stačí jim málo materiálu, vybírají náhodně.
- Výrobek prezentují krátce nebo jednoslovně, pokud výrobek nedokončí, nevádí jim to.
- Nevěří si, hodně se doptávají. Předměty dlouze drží v ruce, než s nimi začnou cokoli dělat.
- Při problému nerozhodně stojí, neřeší, nekomunikují. Bojí se udělat chybu.
- Nejsou zvyklí tvořit. Mají pak radost, že udělali něco sami. Nemusejí chtít tvořit, nezajímá je to.

Jak je můžeme podpořit?

- Potřebují pozitivní zpětnou vazbu a podporu během hry.
- Když nevědí, jak začít, můžeme vybízet k tomu, že si můžou s materiálem jenom hrát.
- Povídáme si s nimi: „Líbí se ti tu něco? K čemu by se to třeba hodilo? Připomíná ti to něco? Co máš rád?“
- Pomůže, když dítě pocítí podporu: „Pojd', podíváme se, co dělají ostatní.“
- Občas funguje, když děti propojíme s někým dalším – můžou pracovat ve dvojici.
- Oceníme děti, že něco dělaly, i když nic nevyrobily.

Tato skupina dětí k tvořivé hře přistupuje zdrženlivě. Zpočátku pozorují ostatní, než něco začnou samy vyrábět. Hodně se doptávají („Mám to spojit takhle?“, „Mám dát drátek pod látku?“, „Já nevím, co mám vyrobit...“, „Pomůžeš mi?“). Předměty dlouze drží v ruce, než s nimi začnou cokoli dělat. Pokukují po ostatních, jejich výrobky jsou strohé, většinou spojení max. dvou materiálů. Těmto dětem pomáhám tím, že respektuji jejich potřebu učit se nápodobou a nechám je klidně hledat inspiraci u kamarádů. Povzbuzuji je ke složitějším výrobkům („... Představuju si, kdyby to bylo strakatý, ... ten malý kousek látky, který upadl na tvůj výrobek, vypadá zajímavě, možná kdyby tam byl připevněný, co by ti to připomínalo?...“). Čas od času se podaří, že děti s materiálem pracují déle, ale finální rozhodnutí nechávám na nich. Jde o minimalistické výrobky, které jsou specifické pro daný charakter dětí a hodí se k jejich povahovým individualitám. Na své výrobky jsou hrdí.

(MŠ Sunny Canadian)

Zpočátku dva chlapci ve věku 4–5 let, oba velmi zajímaví. Klidné tiché typy, přemýšliví. Situaci nejprve raději pozorují, nějakým vnitřním způsobem ji zpracují a následně se začínají zapojovat. Stále ve své ulitě, zájem je pouze na úrovni materiál – proces – postup – výrobek – co k tomu potřebuji – kolik čeho – jak dlouhé – s čím to mohu porovnat – jak poměřit apod. Jsou to děti-koumáci, vše si nejprve dokonale zjišťují, aby pak byl výsledek jistý. Tato skupina má proces tvorby zmapovaný ze všech skupin nejvíce. Jsou v postupech perfektní, zajímají je detaily postupů, vlastností materiálů, v budoucnosti si myslím, že tyto děti budou zajímat právě souvislosti a co z toho může být.

Pro tyto děti neexistuje stresová situace. Samy si řeší věci v klidu. Nic pro ně není nezdár. Oni chápou, že mají mnoho pokusů, a to jim dává klid a jistotu dovést věc do dokonalosti. A hlavně – mají čas. A čas je tvůrčí svoboda. Pokud je něco jinak, fakta věcně okomentují. Ale jako nezdár to nikdy neberou. Prostě budoucí vědci a vynálezci.

Pro tento typ dětí je jediným stresem spěch. Oni potřebují čas, a pokud ho mají, je to to nejlepší pro ně i pro ostatní.

(MŠ U Slunečních hodin)

KONSTRUKTÉŘI a jejich potřeby

- Při práci jsou velmi soustředění a přemýšlejí o tom, co dělají, pracují pomalu, soustředěně a rozvážně. Proměřují a plánují. Přemýšlejí někdy i delší dobu (občas začínají pracovat, když už některé rychlé děti mají téměř hotovo).
- Vědí, co budou dělat, jsou sebevědomí.
- Když jim něco nejde, zkoušejí trpělivě sami, nevzdávají činnost, dotahují ji do konce, bez stresu.
- Dokáží tvořit znovu a znovu, dokud nebudou s výrobkem plně spokojeni.
- Vyrobí někdy i více věcí.
- Umějí použít materiály jinak než ostatní. Umějí improvizovat, hledat nové nápady.
- Jde o děti, které poprosily rodiče, aby jim dílnu zařídili i doma. Nářadí i nástroje používají běžně, vědí, jak co funguje

Jak je můžeme podpořit?

- Ukazujeme jim, jak se pracuje s nástrojem, používáme „odborný jazyk“ a podporujeme ve složitějších konstrukcích.
- Dáváme výzvy a spolu s dítětem hledáme v knížkách nové návody, hledáme inspirace v encyklopediích, kutilských knížkách. Inspirujeme fotkami hotových výrobků.
- Když jim něco nejde, nabízáme různé možnosti.
- Vystupujeme jako odborník – „existují speciální lepidla“... atd.
- Dáváme jim prostor, klidně je můžeme posadit k učitelскому stolu, aby nebyli rušeni.
- Jsou trpěliví a dokáží navázat na tvorbu druhý den, umožňujeme jim uložení výrobku.
- Nechlácholíme, když neuspějí, ale konstruktivně s nimi debatujeme o možnostech alternativních řešení, které by vedly k úspěchu.

REBELOVÉ a jejich potřeby

- Mají potřebu zaujmout kolektiv. Těžko se jim soustředí.
- Upozorňují na sebe hlučným používáním nástrojů.
- Rádi zatloukají hřebíky nebo řezou pilou. U toho můžou vydržet a soustředit se déle než jiné děti.
- Rádi se přehrabují v materiálech, hledají nejkrásnější kámen, látku, knoflík... úlovek, který je „jejich“.
- Mají potřebu být u materiálů jako první, vše si chtějí osahat a vyzkoušet. Pojmout toho co nejvíce.
- Důležitější je pro ně proces tvorby. Samotný výrobek mají většinou do několika minut hotový a považují ho za konečný, ačkoli jde jen o velmi snadnou úpravu původního tvaru, protože třeba chtějí pokračovat v řezání, bez toho, aby z toho bylo něco konkrétního.

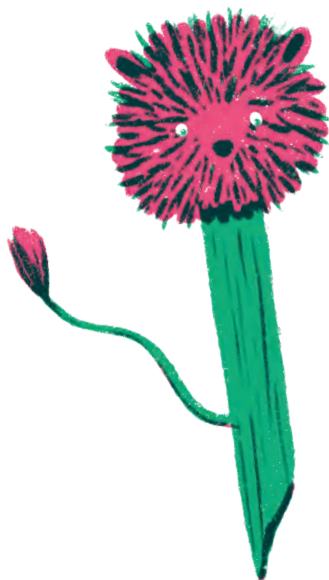
Jak je můžeme podpořit?

- Ze začátku nabízíme jen práci s nástrojem (kladivo – mohou být hluční).
- Dbáme na důsledné opakování a učení bezpečných návyků (bez kárání!) a připravujeme dostatek místa pro pracovní plochu, stůl a nástroje.
- Necháváme je, aby si hráli a prohrabali materiály, společně si mohli všechno vyzkoušet.
- Necháváme děti jenom v procesu tvorby a neočekáváme výsledek.
- Občas pomůže si děti na chvíli vzít jako „pomocníka“.
- Když nám to čas dovolí, věnujeme se dítěti individuálně, společně se na něco podíváme, když je klid. Děti neruší, když nemají diváky.
- Když ohrožují jiné děti, může to být z nudy, je dobré dítě zabavit, dát mu úkol, práci, ale nenutit.
- Vracet je k tomu, čím začínají, co jim je blízké. Mají rádi ověřené činnosti. Je také možné naplánovat dlouhodobý projekt.

Impulzivní dítě, které často nevnímá pravidla. Hodně na sebe upozorňuje, a tím často ruší ostatní, nevydrží na jednom místě, potřebuje pohyb, střídá nápady. Má velikou představivost a fantazii. Často vyrobí nečekané a originální věci.

(MŠ Sunny Canadian)

Chceme upozornit na to, že typologie dětí je velice komplexní problematika a tato kapitola nemá prostor ani ambice pro obsáhlé představení celé její šíře. Velice podrobně toto téma rozpracovala Šárka Miková ve své knize Nejsou stejné. V ní ukazuje, jak díky teorii typů porozumět dětem i sami sobě, a velice rozsáhle rozpracovává popisy různých typů dětských osobností a jak odlišné mají potřeby pro hraní i učení. Znalosti těchto typů (malí „racionálové“, malí „hráči“, malí „strážci“, malí „idealisté“) nejen učitelům pomáhají připravit herní i učební prostor různorodě, a naplňovat tak potřeby všech typů dětí. Nejen těch, které jsou nám nejpodobnější.

Různé temperamenty a styly učení mohou učitelé pozorovat i na sobě. Někdo raději s dětmi maluje, je naladěný na intuitivní poznávání, a někdo s dětmi raději hraje logické hry. Je přirozené, že učitelky s dětmi dělají činnosti, které jsou jim blízké, nesmějí však zapomínat na to, že budou ve skupině dětí, které preferují jiný učební styl, a nabízet jim i variabilní aktivity.

ÚKOLNÍČEK

- Připravím různé aktivity tak, aby to odpovídalo různým učebním stylům.
- Vyzkouším si podporu typu učení, které běžně nedělám.
- Připravím aktivity pro dva odlišné přístupy a sleduji děti, jak reagují, které aktivity si vybírají.
- Zjistím, k jakému typu či učebnímu stylu se kloním já.
- Jaké typy aktivit mi vyhovují? Co mi jde nejlépe?
- Jaké typy aktivit mi nejsou blízké?
- Zapišu si pozorování dětí při práci.
- Zeptám se kolegyně na třídě, který učební styl vyhovuje jí.

Tvořivost je základní zbraní proti totalitě.

(Julia Kristeva, psychoanalytička, spisovatelka)

Lidská povaha je činná a těší se vůbec z ruchu, a to z ruchu svobodného, aby sama věci vytvářela a přetvořovala.

(J. A. Komenský, pedagog, filozof)

Ruce slouží lidem k vyjádření jejich myšlenek a od chvíle, kdy se člověk objevil na této planetě, můžeme sledovat jeho činnost podle stop, které zanechávají jeho ruce.

(Maria Montessori, lékařka a pedagožka)

Poznání bez zájmu je mrtvé. Neběží škola jen o to, aby poskytovala co nejvíc vědomostí, ale také a hlavně o to, aby navykala žáky přesnosti, pozornosti a metodičnosti; učit je tak, aby uměli sami pozorovat přírodu a život a dovedli správně řešit úkoly a úkolky, kdy a kdekoli se k nim dostanou.

(T.G. Masaryk, filozof, sociolog)

Rozvíjení tvořivosti je jednou z nejlepších a nejdůležitějších věcí, které mohou rodiče pro své děti udělat. Vlastní tvořivost je totiž studnicí, z níž člověk bude moci celý život čerpat uspokojení a útěchu.

(Reynold Bean, psycholog)

Ze všech zaměstnání, která mohou zjednat člověku výživu, jest práce ruční prací, která se blíží stavu přirozenému nejvíce.

(J. J. Rousseau, filozof, pedagog)

Mládež chce být méně poučována, ale víc podněcována.

(J.W. Goethe, básník, prozaik, dramatik)

Jediným kritériem pedagogiky je volnost, jedinou metodou je zkušenost..., není lepší metody.

(L. N. Tolstoj, spisovatel, pedagog)

Žádný z mých objevů nevznikl racionálně.
(Albert Einstein, fyzik)

Tvořivost a poznávání jsou základní hodnoty pro rozvíjení dětské tvárné mysli a ty nelze oslovit a rozvíjet bez aktivní činnosti dětí. Činnosti, při nichž si dítě něco zkouší, realizuje svoje představy, z pohledu dospělého třeba nedokonale, mu dovolují získávat různé zkušenosti, které si začleňuje k tomu, co již zná, a dokáže je využívat a přenášet na řešení podobných situací.

(Soňa Kotátková, vysokoškolská pedagožka, odbornice na předškolní vzdělávání)

Vědomosti nemají být předávány tradičním způsobem, ale mají být objevovány a utvářeny vlastní aktivitou.

(J. Piaget, psycholog)

Učit se zkušeností znamená vytvářet napětí i dopředu spojení mezi naším působením na věci a příjemnými nebo nepříjemnými zážitky, které z toho pro nás plynou. Za takových podmínek se činnost stává pokusem. Je to experiment s okolním světem, abychom zjistili, jaký je. Tyto zážitky se stanou poučením - vedou k objevení spojitosti mezi věcmi.

(John Dewey, filozof, pedagog, sociolog, představitel reformní pedagogiky - pragmatické pedagogiky)

Tvořivost je přirozená vlastnost člověka (různé síly a zaměření) projevující se seberealizací individua při vzniku něčeho nového, kterou je potřeba rozvíjet, připravovat jí prostor a potlačovat bariéry, které se jí stavějí do cesty.

(Josef Maňák, profesor pedagogiky na MU v Brně)

Závěr

Dočetli jste až sem, nebo jste knihu zatím jen prolistovali a přemýšlíte, jestli a jak to celé vyzkoušet? Skvěle! Jen do toho... Nemusíte dělat hned všechno, dodržovat všechna doporučená pravidla, pokládat dětem všechny vhodné otázky. Jen si připravte ve školce nebo doma to, co vás baví, a užijte si s dětmi chvilku radosti z volného tvoření.

Možná rádi zahradničíte, šijete nebo jste si vždycky chtěli vyzkoušet práci se dřevem? Využijte toho, že máte tak krásné a smysluplné povolání, kde můžete sledovat, jak vám děti rostou skoro před očima, mění se a formují – a to, co do nich vložíte, si s sebou odnesou do dalšího života. A tvořivost, chuť přicházet věcem na kloub nebo umění spolupracovat se jim určitě budou hodit.

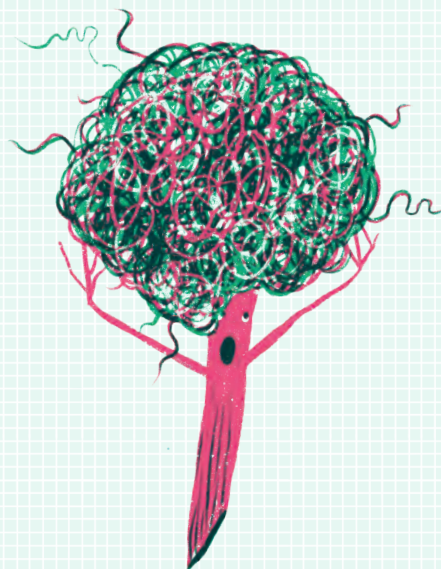

A nezapomeňte - **NEJSTE V TOM SAMI**. Rády vás podpoříme, přijedeme za vámi do školky s workshopem tvořivé hry, ukážeme, jak to funguje jinde. Můžeme udělat seminář pro rodiče, domluvit se na dlouhodobější mentorské podpoře nebo s vámi prostě jen sdílet radosti i strasti, které zavádění „novinek“ ve škole provázejí. Sledujte náš web www.tvorivahra.cz

Všechno, co opravdu potřebuju znát,
jsem se naučil v mateřské školce.
(Robert Fulghum)

V praxi ověřovali a cennými
radami komentovali:

Martina Abaffyová, MŠ Blatenská, Praha
Jana Benešová, MŠ Srdíčko, Říčany
Pavla Benešová, MŠ Mezi školami, Praha
Zuzana Boháčková, MŠ Nehvizdy
Věra Bokrová, MŠ Křejského, Praha
Lucie Daňková, MŠ Tehovec
Štěpánka Fialová, MŠ Nemo, Říčany
Veronika Frantálová, MŠ Madolinka, Praha
Hana Frühaufová, MŠ Madolinka, Praha
Klára Gajdová, MŠ Magic Hill, Říčany
Marie Herianová, MŠ Chodovická, Horní Počernice
Hana Hladíková, MŠ U Slunečních hodin, Říčany
Šárka Horáková, MŠ Nehvizdy
Adéla Kadaníková, MŠ Sunny Canadian, Jesenice
Markéta Kajuková, MŠ Struhařov
Jana Rozália Kopasz, MŠ Křejského, Praha
Petra Koukolová, MŠ U Slunečních hodin, Říčany
Jana Kraftová, MŠ Semínko, Praha
Andrea Kubánková, MŠ Blatenská, Praha
Andrea Kudličková, MŠ Mezi školami, Praha
Petra Mocová-Dvořáková, MŠ Tehov
Ivana Pelcová, MŠ Jažlovická, Praha
Zuzana Pilařová, MŠ U Uranie, Praha
Šárka Procházková, MŠ Zbuzany
Kateřina Rathausová, MŠ U Uranie, Praha
Jiřina Šancová, MŠ U Slunečních hodin, Říčany
Markéta Šollerová, MŠ Zbuzany
Martina Toťová, MŠ Struhařov
Jiří Tunkl, MŠ Magic Hill, Říčany
Romana Vernerová, MŠ Sunny Canadian, Jesenice
Eliška Vondrysová, MŠ Semínko, Praha
Zuzana Zábrodská, MŠ Sunny Canadian, Jesenice
Eva Zábrodská, MŠ Jažlovická, Praha
Anna Zemanová, MŠ Zahrádka, Říčany
Tereza Zemanová, MŠ Chodovická, Horní Počernice

Poděkování

Na metodice spolupracovali:

Kateřina Blažková, pedagožka, MŠ Sunny Canadian
Mgr. Gabriela Blovká, ředitelka, MŠ Světice
Mgr. Justina Danišová, autorka www.svobodnahra.cz, metodička, TEREZA
Ing. Alžběta Macková, lektorka, Muzeum Říčany
PhDr. Pavla Presslerová, Ph.D., pedagožka, Kat. psychologie Pedagogické fakulty UK
Veronika Svobodová, DiS., pedagožka, MŠ Mnichovice
Mgr. Václav Šneberger, mentor a odborný garant, Společnost pro kvalitu školy
Iva Ungerová, pedagožka a zástupkyně ředitelky, MŠ Mnichovice
Mgr. Hana Bortlová-Vondráková, Ph.D., překladatelka
Mgr. Ivana Vašinová, pedagožka, MŠ U Slunečních hodin
Mgr. Dana Vlková, pedagožka, VOŠ pedagogická a sociální, Praha 6, Evropská 33
Bc. Barbora Žáková, pedagožka MŠ

Během čtyřleté cesty k finální metodice nás svými radami doprovázeli:

Mgr. Jindřich Částka, truhlář a pedagog, ZŠ Jesenice
Mgr. Kateřina Čiháková, metodička, Muzeum Říčany
PaedDr. Zdeňka Hanková, Ph.D., pedagožka, Kat. pedagogiky Pedagogické fakulty UK
Mgr. Jindřich Lukavský, Ph.D., pedagog, vedoucí Kat. výtvarného umění na Fakultě designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské univerzity v Plzni
PhDr. Ingrid Strobachová, Ph.D., dětská psycholožka, pedagožka, Ústav lékařské etiky a humanitních základů medicíny na 2. lékařské fakultě UK
MgA. Adéla Venerová, projektová manažerka, Muzeum Říčany

Inspirací a zpětnou vazbou pro nás byli:

ALMŠ

Ing. Arch. Veronika Třebická Tomanová, Lesní klub Pramínek, Světice
www.ucimesevenku.cz
Artefiletika – PaeDr. Vladimíra Slavíková, MŠ Klubíčko, Příbram
Ing. Magdalena Smetanová, In-site – atelier krajinářské architektury
Martin Kulhavý, MŠ Do lesa, Hostivař

Kam dále?

→ www.tvorivahra.cz

Při citacích pedagožek byl využit přepis rozhovorů z bakalářské práce Barbory Žákové, „Psychologické aspekty tvořivé hry v polytechnické výchově v MŠ“, obhájené v roce 2020 na Pedagogické fakultě UK.

Seznam použité literatury:

- DANIŠ, P.; DANIŠOVÁ, J.:
Svobodná hra. Praha: Smartpress, 2020 (v tisku)
- ERIKSON, E. H.:
Životní cyklus rozšířený a dokončený. Devět věků člověka. Praha: Portál, 2015
- FEŘTEK, T.:
Co je nového ve vzdělávání. Praha: Nová beseda, 2015
- FICHNOVÁ, K.; SZOBIOVÁ, E.:
Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí. Praha: Portál, 2012
- HECKMANN, H.:
In the Garden – To Play Is To Learn. Kodaň, 2017
- JANČAŘÍKOVÁ, K.:
Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Raabe, 2010
- KREJČOVÁ, V.; KARGEROVÁ, J.; SYSLOVÁ, Z.:
Individualizace v mateřské škole. Praha: Portál, 2015
- MAZÁNKOVÁ, M.:
Inkluze v mateřské škole: děti s PAS, ADHD a handicapem. Praha: Portál, 2018
- PASTOROVÁ, M.:
Doporučené očekávané výstupy. Environmentální výchova v základním vzdělávání. Praha: VÚP, 2011,
dostupné: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=29297&view=4001>
- PETTY, G.:
Moderní vyučování. Praha: Portál, 2013
- SOBEL, D.:
Childhood and Nature: Design principles for Educators. Stenhouse Publishers, 2008,
dostupné: <https://lesveskole.cz/detail/cz/radostne-uceni-7-principu-pro-planovani-vyuky/>
- SLAVÍKOVÁ, V.; SLAVÍK, J.; ELIÁŠOVÁ, S.:
Dívej se, tvoř a povídej! Artefletika pro předškoláky a mladší školáky. Praha: Portál, 2015
- WARDEN, C.:
Fascination of Earth – Wood Whittling. Glasgow, 2015 (vybranou pasáž přeložila Hana Bortlová)
- WARDEN, C.:
Talking and Thinking Floorbooks. Ayrshire, 2015
- ŽÁKOVÁ, B.:
Psychologické aspekty tvořivé hry v polytechnické výchově v MŠ (bakalářská práce). Pedagogická fakulta UK, 2020

Internetové zdroje:

KOLEKTIV AUTORŮ:

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: MŠMT, 2018,
dostupné: <https://www.msmt.cz/file/45304/>

KOCOUROVÁ, L.:

Britské školy dělají z dětí nemotory, učitelé se bojí rodičů a rizika. Je to špatně, říká školní inspekce. (21. 2. 2019),
dostupné: <https://www.eduzin.cz/skolstvi/zahranicni-inspirace/britske-skolky-delaji-z-deti-nemotory-ucitele-se-boji-rodicu-a-rizika-je-to-spatne-rika-skolska-inspekce/>

Doporučená literatura:

ARENDOVÁ, H.:

Dárky z přírody. Praha: Kazda, 2018

BLAHUŠOVÁ, A.:

Zahrada žije. Zahradníčme s dětmi. Praha: Smart Press, 2018

CORNELL, J.:

Objevujeme přírodu: učení hrou a prožitkem. Praha: Portál, 2012

GRUNDLER, E. C.:

Dětská hřiště a zahrady v přírodním stylu. Praha: MZP, 2010,
dostupné: <https://ucimesevenku.cz/stahuji/>

KRNÁČOVÁ, A.:

Polytechnika v(e vaší) mateřské školce. Praha: Ekocentrum Podhoubí, 2015, dostupné:
http://www.podhoubi.cz/wp-content/uploads/2014/11/Polytechnika-v-MS_nahled.pdf

LOKŠOVÁ, I.; LOKŠA, J.:

Tvořivé vyučování. Praha: Grada, 2003

MÍKOVÁ, Š.:

Nejsou stejné. Praha: Mea Gnosis, 2018

PATŘIČNÝ, M.:

Pracujeme se dřevem. Praha: Grada, 1999

ROBERTSON, J.; CASEY, T.:

Loose Parts Play: A Toolkit. Edinburgh: Inspiring Scotland, 2019,
dostupné: <https://www.playscotland.org/play/playful-learning/loose-parts-play/>

ROBERTSON, J.:

Dirty teaching: A beginner's Guide to Learning Outdoors. Wales: Independent Thinking Press, 2014

ROBERTSON, J.:

Messy Math. Crown House Publishing, 2017

SLAVÍK, J.:

Od výrazu k dialogu ve výchově (Artefiletika). Praha: Karolinum, 1997

STEINER, J.:

Malý řezbář. Praha: Svojtka & Co, 2014

ŠILAROVÁ, J.:

Plstění ovčí vlny. Praha: Grada, 2013

VOŠÁHLÍKOVÁ, T.:

Školka blízka přírodě. Praha: ALMŠ, 2012

SUŠÍM KRÍZALY.

TO ZVLÁDNEŠ!

SUPER, LETÍM.

JÁ SE BOJÍM!

ŤUKÁM.

NEDĚLEJME Z KOMÁRA VELBLOUDA.

Mošám kokon.

VRRRTÁM.

SPOLUPRACUJEM.

CO MI TVU ASI VYROSTE?

STAVÍME SI DOMEČEK!

NEDĚLÁME PRÁCI ZA DĚTI.

CHYBAMI SE ČLOVĚK UČÍ.

BEREME SI INSPIRACI Z PŘÍRODY.

PŘENAŠÍME AKTIVITU Z DOSPĚLÉHO NA DÍTĚ.

ÉMA

DĚLÁM SI ZÁSOBY NA ZIMU.

TUPY

ROJE

MÁM MĚKKOU POSTÝLKU.

TERIÁLŮ

DBÁME NA BEZPEČNOST, ALE NEDELAEME Z KOMÁRA VELBLOUDA.

PODPORUJEME ZVÍDAVOST A NEBOJÍME SE ODCHÝLIT OD PLÁNOVANÉ ČINNOSTI.

NEBERME DĚTEM HOTOVÉ VÝROBKY. DÁLE SI S NIMI HRAJÍ A UPRAVUJÍ JE.

VŠECHNO MÁ SVŮJ ČAS.

ZAMĚRUJEME SE NA PROCES NE NA VÝSLEDEK.

HRA SE PROLÍNÁ S TVOŘENÍM.

METODIKA TVOŘIVÝCH ČINNOSTÍ
V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Autorky

Mgr. Carolina Sidon, Mgr. Petra Skřivánková

Editorky

Mgr. Kateřina Čiháková, Ing. Edita Ježková, Ing. Alžběta Macková, MgA. Adéla Venerová

Grafická úprava & DTP

MgA. Marie Adamová, Mgr. Michal Anelt, Kamil Knotek, MgA. Jana Hrnčířová / Sans&Serif /

Ilustrace

MgA. Aneta Františka Holasová

Fotografie

autorky publikace, Ing. Josef Arnošt, Mgr. Justina Danišová

1. vydání © Muzeum Říčany, příspěvková organizace, Říčany 2020
www.muzeumricany.cz – www.tvorivahra.cz

ISBN 978-80-904903-9-0

Publikace včetně všech materiálů, jejímž autorem je Muzeum Říčany, příspěvková organizace, podléhá licenci: Creative Commons. Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.
Pro zobrazení licenčních podmínek navštivte <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.

Projekt Oborový mentoring v přírodovědném a polytechnickém vzdělávání je spolufinancován Evropskou unií.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Tisk publikace byl dále finančně podpořen

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Partnerem projektu byla

Co pro mě znamená tvořivá hra?

Je pro mě i učením sama sebe nechat děti pracovat samotné a nezasahovat jim do procesu tvoření. Především pro mě tvořivá hra znamená, že nic není špatné, protože i z chyb se člověk dokáže mnoho naučit.

Během projektu jsem se naučila dávat dětem větší prostor v nápadech na tvorbu výrobků během roku. Začala jsem se méně bát různých nástrojů, tím pádem i dětem více důvěřuji. Myslím si, že tvořivá hra propojuje paní učitelky s dětmi.

Tvořivá hra pro mě znamená vzdělávání bez „vyučování“. Je to nabídka prostoru pro zkoumání a tvorbu, kterou dětem ničím neomezují.

Nejvíce mě překvapilo, že by dítě mělo pracovat úplně samostatně a učitel by vůbec neměl zasahovat. To je pro některé učitelky poměrně složité, ale je třeba si na nový přístup zvyknout.

Tvořivá hra je pro mě vybočením ze stereotypu.

Nás opravdu překvapilo to, že děti po nástroji sáhnou úplně suverénně, jako kdyby to byla normální věc. Když se jim ukáže, jak dát klacek do svěráku, jak si k tomu stoupnout, jak vzít pilu, tak oni to naprosto přijímají.

“

Jde o fantazii a o to, že si děti poradí. Když neumí ještě uzlík, tak to nějak utáhnou a různě zašmodrchají a také jim to drží. Jsem ráda, že na to děti přijdou tak nějak samy - ne že by jim to člověk ukázal a naučil je to, ale že mají zkrátka možnost zkoušet.

”

Překvapila mě reakce dětí, že se automaticky zapojí, baví je to a chtějí tvořit. I ty, které ze začátku nechtěly nebo neměly nápady, seděly, koukaly, tak jsou dnes schopné se zapojit. Pracují všechny děti, nikdo nestagnuje, všichni se někam posouvají.

Nejvíce se mi líbí, že se vše děje přirozenou cestou, aniž si děti uvědomují, že se učí.

ISBN 978-80-904903-9-0

www.tvorivahra.cz